Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

RESEPTIO 2/2023

Yleiskokousten vuosi & ekumenia ja liturgia

KIRKKOHALLITUS

RESEPTIO 2/2023

Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

Yleiskokousten vuosi & ekumenia ja liturgia

Kirkkohallitus

Helsinki 2023

RESEPTIO / Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat

evl.fi/reseptio

© Kirkkohallitus

Toimitus: dos. TT Tomi Karttunen (päätoimittaja)

Ulkoasu: Grano Oy
Taitto: Emma Martikainen

ISSN 2242-8658 (verkkojulkaisu)

Helsinki 2023

Sisällys

Pääkirjoitus **5**

I Euroopan kirkkojen konferenssin ja Luterilaisen maailmanliiton yleiskokoukset

Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokous Tallinnassa 14.–20.6.2023
Matti Repo, Tomi Karttunen, Pekka Huokuna, Elina Hellqvist, Laura Huovinen, Maria Mountraki **7**

Luterilaisen maailmanliiton yleiskokous Krakovassa 13.–19.9.2023
Minna Hietamäki, Jussi Luoma, Anne Heikkinen, Tomi Karttunen, Kimmo Kääriäinen, Antti Laine, Juha Meriläinen **18**

II Leuenbergin konkordia 50 vuotta

Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön järjestämä akateeminen konferenssi Unkarin Debrecenissä 9.–11.3.2023
Tomi Karttunen **36**

Strasbourgin ekumeenisen instituutin kesäseminaari 5.–12.7.2023
Matti Repo **43**

Leuenbergin konkordia 50 vuotta: kirkonjohtajien kokous Wienissä 4.–5.7.2023
Matti Repo **48**

III Liturgia, ekumenia ja yhteinen todistus **51**

Societas Liturgican konferenssi teemasta “liturgia ja ekumenia” Irlannin Maynoothissa 7.–11.8.2023
Tomi Karttunen **51**

Suomen Ekumeenisen Neuvoston syyskokouksen seminaari Uskonnonvapaus ja yhteinen todistus Kristuksesta tänään 31.10.2023
Tomi Karttunen **62**

Suomalaisen Luther-tutkimuksen ekumeeniset pelastusopilliset löydöt ja kirkkojen yhteinen todistus
Matti Repo **66**

Life in the Eucharist. Porvoo Consultation in Madrid, 11th October 2023
Matti Repo **72**

IV Uskon ja rakkauden tohtori **76**

Puhe teologian kunniatohtoriksi promovoitua Luterilaisen maailmanliiton Maailmanpalvelun johtajaa Maria Immosta juhlistavassa seminaarissa 7.6.2023
Eero Huovinen **76**

Tämän numeron kirjoittajat **81**

Pääkirjoitus

Jos Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokous määritti ekumeenista vuotta 2022, niin että kokouksen annin pohdinta jatkui syksyyn ja kesään 2023, samalle jatkumolle asettuivat sitten Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokous kesäkuussa Tallinnassa sekä Luterilaisen maailmanliiton yleiskokous syyskuussa 2023 Krakovassa. Kaikki yleiskokoukset pidettiin Euroopassa ja kaikkiin niihin löi leimansa Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja siihen liittyen pyrkimys tuoda kirkkojen panos oikeudenmukaisen ja kestävän rauhan rakentamiseen. Kaikissa oli esillä myös ilmastohätätila ja yhteiskunnallinen polarisaatio, antisemitismin voimistuminen ja Lähi-idän huolestuttava tilanne sekä kristittyjen vainot etenkin globaaleissa kokoontumisissa. Euroopassa tilanne on erilainen, vaikka täälläkin uskonnonvapaustilanne on heikentynyt.

Eurooppalaiset kirkot pyrkivät tuomaan jo Karlsruhen yleiskokoukseen kysymyksen siitä, miten Euroopan kirkot kohtaavat sekularisoituneen toimintaympäristön ja myös esimerkkejä siitä, miten kirkko on pyrkinyt ja onnistunutkin löytämään tavan olla missionaarinen tässä kontekstissa. Ukrainan sota kuitenkin vei huomion tältä. Vaikka kristittyjen määrä maanosassa on vähentynyt, silti on esimerkkejä tuoreesta tavasta olla elävä, missionaarinen yhteisö. Yhteinen missio ja yhteinen kutsu todistaa ja palvella on entistä selvemmin myös ekumeeninen kutsu kirkoille puhaltaa yhteen hiileen. On syytä antaa voimakas todistus evankeliumin armon ja rakkauden sanomasta etenkin silloin, kun ideologisoituminen ja kirkon hämmentävä toimiminen väkivaltakoneiston osana pimentävät näkymiä. Valitettavasti myös eri kirkkokuntia koskettavat traagiset hyväksikäyttötapaukset ovat viimeksi etenkin Saksassa nousseet varsin vahvasti esiin. Katolista kirkkoa käsitelleen raportin jälkeen on Saksassa luvassa raportti myös evankelisesta kirkosta keväällä 2024.

Suomessa on käynyt syksyn aikana lukuisia kirkollisia delegaatioita opintomatkalla. Vahvasti jäi mieleen etenkin Reininmaan evankelisen kirkon johdon viesti, että ainaisen rakenteisiin keskittyvän puheen ohella tarvitaan sen nostamista esiin, mihin sydän todella kiinnittyy ja seurakuntien vah-

vistamista tämän toteuttamisessa kirkon omasta sanomasta käsin. Tämä lähtökohta ei ole vieras myöskään ekumeenisessa yhteistyössä.

Syksyllä on Suomessa puhuttanut jumalanpalvelusbarometrin viesti, jonka mukaan jumalanpalvelus ei ole enää samalla tavalla kirkon työntekijöiden arvostama virkatehtävä kuin aiemmin. Erityisesti on huomio kiinnittynyt pappien heikentyneeseen motivaatioon jumalanpalveluselämässä. Ajatellen niin kirkon hengellistä ydintä kuin kirkon työn kokonaisuutta ja omaleimaisuutta viesti on vavahduttava, jos luterilaisen tunnustuksen keskeinen korostus on: ”Kirkko siellä, missä evankeliumi puhtaasti julistetaan ja sakramentit oikein toimitetaan”.

Ekumeeninen oppiminen voi olla yksi keino löytää uudelleen jumalanpalveluselämän rikkaus. Liturgian ja ekumenian välisen suhteen merkityksen uudelleen esiin nostaminen on ollut esillä kuluneen vuoden aikana eri yhteyksissä Suomessa ja kansainvälisesti. Suoraan ekumeeniseen keskusteluun pureutuu liturgisesta näkökulmasta esimerkiksi Pohjois-Amerikan liturgisen akatemian katolis-luterilainen asiakirja *On the Way to Full Communion: Thinking about Christian Unity from Liturgy* (https://www.naal-liturgy.org/seminars/seminar-on-the-way/?fbclid=IwAR2e-y0ujYLwCdCp0CA9Ruuh_h44DkVZL8DRnY1Hvpv6-6HxKAa1bwKqWO0).

Tässä Reseption numerossa esitellään ensinnäkin kootusti Euroopan kirkkojen konferenssin ja Luterilaisen maailmanliiton yleiskokouksen antia matkaraporttien kautta. Luettavana on myös kertomuksia Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön perusdokumentin Leuenbergin konkordian 50-vuotisjuhlaa käsittelevistä ekumeenisista kokouksista. Kirkkomme ei ole yhteisön täysjäsen, mutta se ottaa osaa sen toimintaan: erilaisiin konsultaatioihin ja kokouksiin ja myös tukee yhteisöä taloudellisesti. Liturgian, ekumenian ja yhteisen todistuksen välistä roolia käsitellään kirjoituksissa samoin eri näkökulmista. Päätteeksi on luettavissa emerituspiispa Eero Huovisen tyylikäs puhe Luterilaisen maailmanliiton Maailmanpalvelun johtajalle Maria Immoselle juhlistettaessa sitä, että Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta myönsi kesäkuun promootiossaan hänelle kunniatohtorin arvon. Maria Immonen on osaltaan edistänyt muun muassa yhteistyötä LML:n Maailmanpalvelun ja katolisen Caritas-järjestön välillä osana ekumeenisen yhteyden kokonaisvaltaista kasvua.

Tomi Karttunen
johtava asiantuntija, ekumenia ja teologia

I Euroopan kirkkojen konferenssin ja Luterilaisen maailmanliiton yleiskokoukset

Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokous Tallinnassa 14.–20.6.2023

Matti Repo, Tomi Karttunen, Pekka Huokuna, Elina Hellqvist, Laura Huovinen, Maria Mountraki

Jumalanpalveluselämä/ Matti Repo

Yleiskokouksen jumalanpalveluselämä oli valmisteltu ja toteutettu ekumeenisesti. Siitä laatimaan oli asetettu komitea, jossa olivat edustettuina niin Viron luterilainen ja ortodoksinen kirkko kuin muualta Euroopasta protestanttisia ja ortodoksisia kirkkoja. Komitea oli valmistellut nelikielisen vihon avausjumalanpalveluksineen sekä päivittäisine rukoushetkineen ja laulukokoelmineen. Yhteinen avajaispalvelus pidettiin Tallinnan Pyhän Johanneksen kirkossa (lut.). Saarnan sijasta kuultiin kolme meditaatiota eri tahoilta aiheesta ”Under God’s blessing” (Pelastusarmeija, Ortodoksinen

kirkko, Evankelis-luterilainen kirkko). Viron maine laulavana kansana sai vahvistusta, kun tätä jumalanpalvelusta varten koottu upea kuoro lauloi eestiläistä kirkkomusiikkia. Ylipäätään virolaisten säveltäjien musiikki sai yleiskokouksen aikana runsaasti tilaa ja ansaittua huomiota. Keskeinen kokouksen musiikkivaikuttaja oli kuoronjohtaja Sigrid Põld, joka toi myös oman perheyhtyeensä päivittäisiin aamu- ja iltarukouksiin.

Sunnuntaina 18.6. oli kokousedustajilla tilaisuus osallistua valitsemaansa palvelukseen Tallinnan eri kirkoissa. Tällainen ekumeeninen tutustuminen jonkin toisen kirkon hengelliseen elämään tarjoaa mahdollisuuden oppia kristillisen jumalanpalveluksen eri muotoihin ja havaita samojen sanan, rukouksen, ylistyksen ja ehtoollisen muodostamien pääosien olevan kussakin läsnä. Minä olin saanut kutsun saarnata Pyhän Hengen kirkossa vanhan kaupungin keskustassa, mikä oli minulle mieluinen tehtävänä. Saarnassa muistin ensimmäistä käyntiäni kyseisessä kirkossa neuvostoaikana v. 1986.

Aamu- ja puolipäivärukoukset kokouspaikalla oli toteutettu ekumeenisesti siten, että lukijoita ja rukousten lausujia oli eri kirkoista. Sen sijaan iltarukoukset noudattivat vuorotellen eri traditioita (anglikaaninen, ortodoksinen, protestanttinen, armenialainen). Kaikkia rukoushetkiä kuitenkin yhdisti se, että ne olivat liturgisia ja sisälsivät johdannon, vuorotervehdyksen, psalmeja, lukukappaleita, päivän rukouksen, Herran rukouksen, esirukouksia, ylistystä sekä siunauksen. Tekstit ja rukoukset oli valittu pitäen silmällä kokouksen yleisteemaa, mutta silti ne pysyttelivät traditionaalisessa kielessä ja käsitteistössä. Tämä viehätti ainakin minua; usein ekumeenisissa kokouksissa teema määrää rukouselämää siinä määrin, että syntyy vaikutelma yrityksestä pumpata hengellistä voimaa ja uskonnollista relevanssia ajankohtaisten haasteiden käsittelyyn ja maailmaan vaikuttamiseen. Tässä kokouksessa pysyteltiin Jumalan rukoilemisessa ja kiittämisessä raamatullisella kielellä hänen tekemistään suurista teoistaan ilman pakottavaa pyrkimystä neuvoa, mihin hänen juuri nyt meidän mielestämme kannattaisi kiinnittää huomiota.

Yleiskokouksen avainpuheiden koonti/ Tomi Karttunen

Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokouksessa pohdittiin kristillisen uskon merkitystä maanosan yhteiskunnissa. Keskeisellä sijalla oli kirkkojen

roolin tarkastelu pyrittäessä oikeudenmukaiseen rauhaan Ukrainassa, vastattaessa ilmastokatastrofiin ja pakolaisuuden/siirtolaisuuden kysymyksiin sekä yhdistettäessä voimia kristillisyyden esiin tuomiseksi maallistuvassa Euroopassa. Käsittelen kokouksen antia neljän avainpuheenvuoron kautta. Niiden lisäksi merkittävää oli vuorovaikutus, jumalanpalvelus- ja hartauselämä ja kuulemistilaisuudet, joissa kuultiin Ukrainan kirkkoja ja heidän pyyntönsä rukouksista muun avun lisäksi sekä selonteko Rauhan polut -hankkeesta. Ortodoksisten kirkkojen jännitteen purkaminen Ukrainassa on keskeinen osa sovinnontekoa.

Kristityt naiset muutoksen tekijöinä Valko-Venäjällä

Ensimmäisen avainpuheenvuoron käyttänyt valkovenäläinen demokratiaaktivisti Sviatlana Tsikhanouskaya antoi kasvot sikäläistä diktatuuria vastustavalle liikkeelle. Vuoden 2020 rauhanomaisessa vallankumouksessa Valko-Venäjä näytti jo kulkevan kohti uutta ja demokraattisempaa vaihetta, mutta liike tukahdutettiin väkivaltaisesti. Vallankumouksella oli naisten kasvot. Monet heistä ovat aktiivisia kristittyjä.

Keskeinen teema puheessa oli veljeys ja sisarellisuus. Ajatus kolmesta "veljellisestä kansasta" eli Venäjästä, Valko-Venäjästä ja Ukrainasta sai kuoliniskun Venäjän aggressiivisista pommituksista Ukrainassa 24.2.22 alkaen. Todellinen veljeys ei pyri hyväksikäyttämään ja vahingoittamaan. Voiko tämän päivän maailmassa olla todellista veljeyttä? Jokainen murha on lopulta veljesmurha Kainin surmateon tapaan.

Näkyä toisenlaisesta veljeydestä kamppailussa tyranniaa vastaan Tsikhanouskaya kertoi liikkeen saaneen paavi Franciscuksen kiertokirjeestä Fratelli tutti. Tsikhanouskayan mukaan valkovenäläiset naiset ja tytöt ovat aikamme sankareita, pahan voittajia hyvällä. Rakkaus lopetti väkivallan. Esimerkiksi eräällä aktiivisella roomalaiskatolisella papilla aseina olivat usko, rukousnauha ja rukous rintamassa diktatuuria vastaan.

Vuoden 2022 helmikuussa valkovenäläiset palasivat kadulle protestoimaan rauhallisesti, mutta heidät otettiin kiinni väkivaltaisesti. Tsikhanouskayan mukaan he silti suorittivat ihmeitä, koska uskoivat oikeudenmukaisuuteen, lakiin ja omatuntoon. Uskon ihmisten rooli oli keskeinen. Diktaattorit pyrkivät hiljentämään kirkolliset johtajat ja saamaan heidän

tukensa. Tavalliset uskovat muistivat usein paremmin, mitä on olla uskon ihminen.

Tsikhanouskaya kertoi kysyneensä kirjeessä paavi Franciscukselta, miten käytännössä voisi toteuttaa visiota veljellisestä yhteiskunnasta. Uskonnollisten yhteisöjen ääni on merkityksellinen ja tärkeä. Ne voivat olla vapauttavia, tervehdyttäviä ja sovintoa rakentavia. Uskonnolliset yhteisöt, kirkot ja yksittäiset kristityt voivat merkittävästi edistää rauhaa yhteiskunnissa, edistää toivoa tyrannian keskellä. Moraalisesti selkärankaiset ovat uhka diktaattoreille, ja heitä tarvitaan demokratiaa rakennettaessa.

Kansainvälinen uskonnollinen yhteisö voi Tsikhanouskayan mukaan rukoilla Valko-Venäjän puolesta, tukea valkovenäläisiä ulkomailla ja auttaa humanitaarisesti.

Miten saada tehokkuutta palvovasta yhteiskunnasta avoimempi inhimillisyydelle ja resonoivalle uskonnollisuudelle?

Tunnettu saksalainen sosiologi Hartmut Rosa puhui Euroopan sosiologisesta kontekstista. Hän teki eron kahden eri Euroopan välillä. Toinen on taloudellisen menestyksen ja kasvun Eurooppa, johon liittyy mykkä ja kylmä maailma sekä mikrotasolta makrotasolle heijastuva aggressiivinen käyttäytymismalli. Toinen on koskettava, tunteva, kuunteleva Eurooppa, joka ei kuvittele hallitsevansa kaikkea.

Rosa painotti voimakkaan ja yhdistyneen Euroopan tarvetta vastattaessa aikamme globaaleihin haasteisiin kuten ekologinen kriisi, globaali epätasa-arvo ja epidemiat. Ei tulisi luoda Euroopasta suljettua linnaketta, joka palvelee vain omia intressejään. Moderni Euroopan systeemi vaatii taloudellista kasvua, teknologista kehitystä ja kulttuurisia innovaatioita tuottaakseen itsensä aina uudelleen ja säilyttääkseen institutionaalisen status quo -tilanteen. Jatkuvan kasvun ja kiihdytyksen logiikasta seuraa ekologinen, poliittinen ja psykologinen aggressio, joka ilmenee myös itseen kohdistuvana aggressiona ja uupumisena.

Rosa kysyi, mikä olisi vaihtoehto tällaiselle vieraantumiselle omasta olemisestamme? Mikä voisi olla vaihtoehtoinen näky hyvästä elämästä? Hän kutsui tätä ”resonanssiksi” eli vuorovaikutteiseksi maailmaksi, jossa ihminen tulee 1) kosketetuksi, 2) tuntee, 3) transformoituu ja näkee, että elämässä on myös 4) kontrolloimattomuutta. Resonanssia ei voida pakottaa, varmis-

taa ja kontrolloida. Resonanssi liittyy 1) sosiaaliseen elämään, rakkauteen ja ystävyyteen, 2) materiaaliseen todellisuuteen, 3) omaan itseen ja 4) eksistentiaaliseen tai ylöspäin suuntautuvaan resonanssiin: uskonto, taide, luonto, historia. Kuunteleminen ja vastaaminen näiden ulottuvuuksien valossa on Rosan vaihtoehtoinen visio Euroopalle. Uskonnoilla on siinä resonanssiyhteisöinä keskeinen rooli. Teologisesti tulkittuna hän näyttäisi puhuvan Pyhän Hengen toiminnan ulottuvuuksista rakkauden, yhteyden ja totuuden Henkenä, jota ei voida kontrolloida.

Kirkoilla ei ole vain teologiaa vaan myös käytäntö, jossa voidaan kehittää tällaista vuorovaikutusta persoonien välillä eli resonanssia: rukous kääntymisenä ylös-, sisään- ja ulospäin! Kirkko jo rakennuksena virittää toisen todellisuuden aaltopituudelle. Resonanssi säilyttää persoonan itsenäisyyden. Kyse ei ole alistuvasta kaikuna toimimisesta.

Teologian rooli kirkkojen yhteiskunnallisessa toiminnassa

Aiempi Canterburyn arkkipiispa Rowan Williams pohti puheensa aluksi, mitä on olla siunattu. Hän otti lähtökohdaksi Jeesuksen autuaaksijulistukset Vuorisaarnassa. Jatkaen Rosan pohdintoja hän totesi, että autuaat ovat jättäneet taakseen kohtalonsa omistamisen ja hallitsemisen pakon. Pakonomaisen varmistamisen sijaan he kuulevat Jumalan kutsun ja odottavat sitä.

Viides Mooseksen kirja painottaa, että menestys ei ole omien voimien varassa. Jumalan rakastava lahja on yhteisön arvon perusta. Tästä seuraa kompromissiton vastustus epäjumalanpalvontaa kohtaan, sitä, mikä on vähemmän kuin Jumala. Kyseessä on kertomus epäonnistumisesta ja paluusta todelliseen palvelukseen. Tämä on tausta autuaaksi julistuksille. Meidän tulee oppia, että identiteettimme ei ole riippuvainen siitä, mitä voimme tehdä. Molemminpuolinen hyväksyntä on perusta luottamukselle. Kulmakivi on siunaus, Jumala, jonka rakkaus ei ole vain palkkiota.

Yksi tapa määritellä teologia on Williamsille pohtia Jumalan teon ja ihmisten tekojen välistä eroa. Jos Jumalan teko asettaa meidät uuteen maisemaan, teologia kuvaa tätä maastoa. Voimme tunnistaa Jumalan teon, uuden yhteisön, uuden protokollan ja yhtäläisen oikeuden. Yhteisö välittää eteenpäin Jumalan antamaa elämää, vapauttaa toisia Jumalan nimeen. Kyseessä on kertomus, joka ei avaudu vain menneisyydestä vaan myös

tulevaisuudesta. Kristittyjen yhteisössä osittaisesti toteutuva on mahdollista koko luodulle elämälle.

Kristillisen yhteisön eläminen teologisesti on elämistä dialogissa ehtoollisen edustaman lahjoittavan rakkauden todellisuuden kanssa. Elämme myös ristin alla. Narratiivi jumalallisesta uskollisuudesta avautuu tätä kautta. Halu antaa anteeksi on tärkeää. Opimme elämään rakkauden mukaan, koska rakkaus on oikea vastaus maailmaan, jossa olemme. Jumalan teko Jeesuksessa tekee meistä ajanmukaisia. Liturgia on muotoutumisprosessi sen näkemiseksi, mihin Jumala tahtoo meidän sijoittuvan. Se helpottaa näkemään, mitä kulttuuriset tarinat pyrkivät vaientamaan tai hämmentämään. Se auttaa näkemään heikot ja kärsivät. Rukous ja toivo on tulosta liturgisesta toiminnasta, pysymisestä luottamuksessa Jumalan aktiiviseen läsnäoloon luomakunnassa.

Kirkolla on oma tarinansa. Sen teologinen elämä perustuu liturgiseen elämään. Kirkko ei omista kertomusta kunniakkaasta menneisyydestä, vaan Jumalan antamasta tulevaisuudesta, muuttumattomasta tarkoituksesta. Ihminen on uskoton, mutta voimme olla jumalallisen lahjan varassa. Siunaus, jonka saamme, ja jota tarjoamme, on todistusta valtakunnan todellisuudesta ja läsnäolosta, jota mikään luotu ei voi tuhota. Jeesus Kristus on sama eilen, tänään ja iankaikkisesti.

Patriarkka Bartolomeos: myötätunto kristillisen Euroopan elävöittäjänä

Ekumeeninen patriarkka kuvasi nykyistä monikulttuurista Eurooppaa, jossa perinteiset kirkot ovat menettäneet asemiaan. Uskonto on monessa paikassa vähemmistöjen asia. Hän kysyi, mikä rooli uskonnolla ja ekumeenisella liikkeellä on tällaisessa Euroopassa?

Patriarkka nosti ensiksi esiin niin sanotun ”uuden ekumenian”, jossa luodaan uudenlaisia liittoutumia kirkkojen välillä perinteisten arvojen pohjalta. Tällaisessa liittoajattelussa Venäjän ortodoksinen kirkko voidaan usein nähdä hengellisenä johtajana. Patriarkka Bartolomeos näki kuitenkin tällaisen ajattelun lopulta anti-ekumeenisena jakautumisen ja tuhon voimana. Se tulee hänen mukaansa esiin Venäjän brutaalissa hyökkäyksessä Ukrainaa vastaan, ”jumalatonta ja sekulaaria länttä” vastaan. ”Uusi ekumenia” lietsoo polarisaatiota kulttuurisodassa toisin kuin ekumeenisessa liikkeessä,

jossa vuosisatojen jakautumisen ja epäluulon jälkeen todettiin, että usko Jeesukseen Kristukseen riittää perustaksi dialogiin.

Miten vastaamme? Patriarkan mukaan meidän tulee omaksua nöyryyden asenne. Emme ole seuranneet Jeesuksen palvelevaa esimerkkiä; liian usein olemme vaatineet etuoikeuksia, voimaa ja vaikutusvaltaa pikemmin kuin palvelleet hauraita ja diskriminoineet itsensä Kristuksen veljissämme ja sisarissamme. Kun kirkot ovat solmineet liian läheisen suhteen valtion kanssa, historia opettaa, että tällaiset edut maksavat.

Maahanmuutto on vahvistanut puhetta kristillisestä Euroopasta. Se ilmentää kuvaa idealisoidusta menneisyydestä ja kristillisestä kulttuurista. Kristinusko on tuonut paljon hyvää, mutta ajatus kristillisestä Euroopasta on myös johtanut väkivaltaan kristittyjen kesken valtakamppailussa Euroopasta.

Yksi kysymys, joka on polttava, on, mitä tarkoitamme kristillisellä Euroopalla demokraattisessa Euroopan unionissa. Miten toteutamme kristillistä Eurooppaa nykyisessä poliittisessa kontekstissa? Kristilliset yhteisöt tuntevat usein itsensä uhatuiksi, jolloin on kiusaus liittyä poliittiseen autoritaarisuuteen. Meidän kuitenkin tulisi todistaa yhteisöstä, jonka Kristus on antanut. Eromme eivät saa peittää ykseyttämme. Meidän tulisi toimia kansalaisyhteiskunnan hyväksi, jossa yhteinen hyvä ylittää kansalliset rajat, kaikki ihmiset edistävät oikeudenmukaisuutta, julistaa evankeliumia köyhille, parantaa särkyneet sydämet, julistaa vapautta vangituille, päästämällä alistetut orjuudesta. Tämä olisi patriarkan mukaan tie kristillisten Euroopan elävöittämiseksi.

Nämä puheet kokonaisuudessaan ja muita uutisia voi lukea sivulta https://2023cecassembly.org/news/news/1

Nimityskomitean työskentely/ Pekka Huokuna

Yleiskokous valitsi uuden hallituksen, jonka toimikausi kestää seuraavaan yleiskokoukseen saakka. Pohjaehdotuksena oli, että hallitukseen valittaisiin yhteensä 16 jäsentä presidentti ja varapresidentit mukaan luettuina. Yleiskokous kuitenkin päätyi nostamaan hallituksen jäsenten lukumäärän maksimiin, eli 20 jäseneen. Tunnustuskuntien välisen rotaation mukaisesti presidentti valittiin ortodoksisesta kirkosta ja valmistellun ehdotuksen mukaisesti tehtävään valittiin arkkipiispa Nikitas (Thyateira ja Iso-Britannia)

ekumeenisesta patriarkaatista. Varapresidenteiksi valittiin piispa Dagmar Winter Englannin kirkosta ja Saksan evankelisen kirkon ulkomaantyön johtaja Frank Kopania. Hallitukseen valittiin kirkkomme ehdokas professori Pamela Slotte. Lisäksi hallitukseen valittiin Suomen ortodoksisesta kirkosta projektikoordinaattori Maria Mountraki.

Komiteatyöskentely / Pekka Huokuna ja Elina Hellqvist

Kansliapäällikkö Pekka Huokuna toimi kokouksen nimityskomitean (Nominations Committee) jäsenenä. Tämän komitean tehtävänä oli valmistella yleiskokouksen päätettäväksi mm. järjestön hallituksen nimittäminen. Kansliapäällikön erityisavustaja Elina Hellqvist toimi kokouksen strategiakomitean (Strategy and Policy Committee) jäsenenä ja yhtenä kokouksen ns. kuuntelijana (Listener). Kuuntelijoiden tehtävänä oli tuoda kokouksen eri alustuksista ja keskusteluista keskeiset näkökulmat osaksi järjestön strategista pohdintaa. Työskentelyn pohjana oli EKK:n edellisen hallituksen työpaperi. Eniten keskusteluja komitea kävi Euroopan kirkkojen siirtolaiskomission (CCME), ympäristöasioihin keskittyvän European Christian Environmental Network (ECEN) ja ekumeenisen kasvatuksen strategisesta asemasta osana EKK:n työtä. Komiteoiden työtä leimasi kiireinen aikataulu. Asiakirjoihin ei ollut mahdollisuutta perehtyä ennen kokousta, mikä hankaloitti komiteatyöhön valmistautumista. Komiteatyöskentelyn organisoinnissa oli muutenkin puutteita.

Talouskomitean työskentely/ Laura Huovinen

Euroopan kirkkojen konferenssin taloustilanne on ollut edelleen haasteellinen viimeisen viiden vuoden ajan. Kahdesta toimistosta henkilökuntineen jäljellä on Brysselin toimisto ja sen yhteensä kahdeksan työntekijää. Strasbourgin toimisto on lakkautettu 1.1.2023. Brysselin toimiston omistus on Euroopan kirkkojen konferenssin, mutta toimistoja pääsääntöisesti käytetään organisaation omiin tarpeisiin ja niistä maksetaan sisäisiä vuokria.

Euroopan unionin rahoittamista hankkeista SASCE (460 000 eur.) päättyi kuluvan vuoden keväällä eikä pääsihteerin mukaan henkilöstöllä ole

resursseja hakea uusia EU:n rahoittamia projekteja niiden työlään raportointisyklin vuoksi.

Euroopan kirkkojen konferenssin vaihtuneen operatiivisen johdon toive on, että työsuhteita saataisiin ylläpidettyä Brysselin toimistossa jäsenkirkkojen jäsenmaksujen sekä jäsenkirkkojen suoraan maksamien työsuhteiden avulla. Mm. Suomen kirkon kanssa yhteistä työaikaa on ollut EU:n vaikuttamistyössä aiemmin, tällä hetkellä Pathways to Peace-hanketta valmistelee Tanskan kirkon työntekijä.

Talouskomission tehtävänä oli yleiskokousvalmistelun osalta käydä läpi tilintarkastusraportti sekä budjetti sekä pohtia suosituksia taloudellisen tilanteen parantamiseksi ja toimintaedellytysten turvaamiseksi. Erityisesti pääsihteerin ja talouspäällikön vaihduttua sekä strategisten painopisteiden muutosten valmistelun yhteydessä budjetoinnista, jäsenmaksuista ja taloushallinnon periaatteista käytiin vilkasta keskustelua.

Talouskomitea päätyi esittämään talousraportissa yleiskokoukselle tilintarkastusten ja budjetoinnin hyväksymistä, sekä suosittamaan henkilöstön työsuhteiden moninaistamista, hankehallinnon mahdollisuuksien ja sijoitustoiminnan kartoittamista. Konkreettisia esityksiä olivat jäsenmaksujen indeksikorotuksen stabilisointi, vähävaraisten kirkkojen jäsenmaksun nostaminen tai pitäminen samansuuruisena seuraavaan yleiskokoukseen saakka, sekä jäsenkirkkojen jäsenmaksuihin kehottaminen.

Suomen kirkon osalta jo aiemmin organisaatiolle kommunikoitu jäsenmaksun laskennallista summaa pienempi 80 000 euron jäsenmaksu ja laskentakaavaan liittyvä ”experience factor” mainitaan talouskomitean raportissa erikseen. Jäsenmaksuperusteiden laskentakaavan muutos on Suomen kannalta oikean suuntainen, mutta organisaatiota kehotetaan edelleen painottamaan jäsenmaksuperusteissa kirkon jäsenmäärän, bruttokansantuotteen ja varallisuusindeksin tekijöitä kuin aiempaa maksuhistoriaa (”experience factor”).

Novi Sadin yleiskokouksen talouskomitean jälkeisen laskentakaavan heikkous on ollut lopputulos, jossa aiemmin organisaatiolle merkittävästi maksaneilta jäsenkirkoilta pyydetään enemmän ja jäsenmaksut maksamatta jättäneiden tai maltillisia summia maksaneiden jäsenmaksuodotukset ovat alhaisemmat. Tämä epäsuhta näkyy erityisen hyvin pohjoismaisten kirkkojen vertailuissa, jossa mm. Suomen ja Tanskan kirkkojen jäsenmaksudotuksissa on useiden kymmenien tuhansien ero, kirkkojen jäsenmäärän sekä muiden tekijöiden ollessa lähellä toisiaan. Suomen kirkon subventointi

erityisesti Lyonin yleiskokouksen jälkeiseen taloudelliseen kontribuutioon on edelleen näkyvissä. Samalla pohjoismaisten kirkkojen yhteistyö on ollut hyvää ja Suomen kirkko on maksanut ja maksaa alle jäsenmaksuodotusten, kun vastaavasti Norjan kirkko on tukenut maksuja ylittämällä jäsenmaksuodotuksensa.

Viestikomitean työskentely/ Maria Mountraki

Viestikomitean työskentelyn tarkoituksena oli suunnitella yleiskokouksen viesti maailmalle sekä tuottaa mahdollisia julkilausumia yleiskokouksen aikana. Yleiskokouksen ja viestikomitean alkaessa aloitimme työskentelyn ilman etukäteen valmisteltuja julkilausumia. Tältä pohjalta päätimme yhdistää yleiskokoukseen viestiin myös sanoman tärkeistä ja yleiskokousta huolestuttavista aiheista. Yleiskokouksen aikana kuitenkin tuli ilmi tarve erillisille julkilausumille. Päätimme aivan viimeisinä työskentelyhetkinä tuottaa tämän viestin lisäksi kolme lyhyttä julkilausumaa; ilmastonmuutos ja ekokriisi, maahanmuutto ja Ukrainan tilanne. Yleiskokouksen viesti rakentui avainesitelmistä, yleiskokouksen teemasta, yhteisistä rukouksista ja keskusteluista. Vuoden 2023 EKK:n yleiskokouksen yli 300 osallistujaa, jotka edustavat EKK:n jäsenkirkkoja eri puolilta Eurooppaa, ovat olleet kirkkoyhteisöä inspiroivan yleiskokouksen viestin laatimisessa ja hyväksymisessä. Linkki yleiskokouksen viestiin liitteet -kohdassa.

Johtopäätökset, suositukset, toimenpiteet

Yleiskokous antoi tukensa EKK:n hallituksen päättämästä uudistuksesta, jonka mukaan EKK keskittyy jatkossa vaikuttamistoimintaan ja julkiseen teologiaan. Yleiskokouksessa kuitenkin tuotiin esiin huoli EKK:n aiemman monipuolisen asiantuntemuksen kaventumisesta. Tämä korostui erityisesti koskien siirtolaisuuskysymyksiä ja samalla EKK:n suhteessa Euroopan kirkkojen siirtolaiskomissioon (CCME). EKK:n vaikuttamistoimintaa pidettiin keskeisenä, mutta samalla korostettiin, ettei siinä tule keskittyä ainoastaan EU-instituutioihin, vaan huomioida myös muut eurooppalaiset instituutiot, erityisesti Strasbourgissa. EKK:n jäsenkirkot eivät tule vain EU:n alueelta, vaan laajemmin Euroopasta. Talouden osalta kirkkomme viesti jäsenmaksujen oikeudenmukaisesta määräytymisestä saatiin välitetty

sekä talouskomitealle että koko yleiskokoukselle. Järjestön talouden kehittäminen pidemmällä aikavälillä ja uuden hallituksen tehtäväksi.

Kirkkomme ehdokas professori Pamela Slotte valittiin EKK:n hallitukseen. Kirkkomme kannalta merkittävää oli myös se, että hallitukseen valittiin Suomen ortodoksisesta kirkosta projektikoordinaatori Maria Mountraki. Kokonaisuutena yleiskokous oli erittäin hyvin järjestetty sekä sisällön että puitteiden osalta. Pääpuhujiksi oli saatu merkittäviä kirkollisia ja yhteiskunnallisia vaikuttajia, joiden puheiden teemat olivat erityisen ajankohtaisia. Yleiskokous tarjosi myös hyvän alustan vapaamuotoiselle vuorovaikutukselle lukuisten kirkonjohtajien kanssa. Tulevalla hallituksella on haastava työ ohjata EKK:n toimintaa eteenpäin. Kirkkomme mahdollisuudet vaikuttaa EKK:n toimintaan ja saada tietoa käynnissä olevista valmisteluista ovat nyt merkittävästi paremmat kuin edellisen yleiskokouksen jälkeen, jolloin kirkollamme ei ollut edustajaa EKK:n hallituksessa.

Luterilaisen maailmanliiton yleiskokous Krakovassa 13.–19.9.2023

Minna Hietamäki, Jussi Luoma, Anne Heikkinen, Tomi Karttunen, Kimmo Kääriäinen, Antti Laine, Juha Meriläinen

Luterilaisen maailmanliiton 13. yleiskokous järjestettiin Puolassa Krakovassa 13.–19.9.2023. Yleiskokouksen teemana oli ”One Body, One Spirit, One Hope”. Yleiskokous on Luterilaisen maailmanliiton ylin päättävä elin, joka kokoontuu 6–7 vuoden välein. Edellinen yleiskokous järjestettiin Namibiassa vuonna 2017.

Kirkkomme delegaatteina yleiskokouksessa toimivat arkkipiispa Tapio Luoma, piispa Kaisamari Hintikka, dosentti Minna Hietamäki, pastori Jussi Luoma, teologian opiskelija Annika Juurikka, johtava asiantuntija Tomi Karttunen, arkkipiispan teologinen erityisavustaja Juha Meriläinen, TT Liisa Björklund ja filosofian ylioppilas Sara Keränen. Neuvonantajina kokoukseen osallistuivat Kirkon lähetystyön keskuksen johtaja Risto Jukko ja kirkkoneuvos Kimmo Kääriäinen. Kirkkomme järjestöistä Luterilaisen maailmanliiton kumppanijärjestöillä (Kirkon Ulkomaanapu, Suomen Lähetysseura ja Sanansaattajat) oli laaja edustus yleiskokouksessa. Yleiskokouksen viestintää hoitivat Kirkon viestinnästä Anna Patronen ja Kirkon ruotsinkielisen työn keskuksesta johtaja Sixten Ekstrand. Lisäksi toimittaja Mari Teinilä laati yleiskokouksesta useita artikkeleja Kotimaa-lehteen.

Kokous järjestettiin Krakovan keskusten tuntumassa olevassa suuressa konferenssikeskuksessa, ICE Kraków Congress Centressa. Se tarjosi modernit ja toimivat puitteet yleiskokoukselle. Päivien ohjelma koostui aamurukouksesta ja raamattutunnista, täysistunnoista ja pienryhmistä (Village Groups) sekä keskipäivän ja illan rukoushetkistä. Ohjelmassa oli myös käynti Auschwitz-Birkenaun keskitysleirillä. Sunnuntain ohjelmaan kuului osallistuminen jumalanpalveluksiin ja vierailut seurakuntiin joko Krakovassa tai sen lähialueilla. Konferenssikeskuksessa oli myös tori (Jarmark), jossa oli laajasti esillä eri kirkkojen ja järjestöjen toimintaa. Jarmark-toimintaan kuuluivat myös

Johdanto: Windhoekista Krakovaan (Minna Hietamäki)

Luterilaisen maailmanliiton edellisestä yleiskokouksesta Namibian Windhoekissa oli kulunut vain kuusi vuotta, mutta näiden muutamien vuosien aikana moni asia oli muuttunut. Siinä missä Windhoekin yleiskokousta vietettiin reformaation merkkivuoden muistamisen tunnelmissa, väritti yleiskokousten välistä aikaa globaali Covid 19-pandemia ja sitä seurannut ihmisoikeusloukkausten kasvu sekä ilmastokriisin ja uusien sotien aiheuttama humanitaarisen tilanteen heikkeneminen. Samaan aikaan kirkkojen, uskonnollisten yhteisöjen ja uskopohjaisten toimijoiden rooli erilaisissa alueellisissa ja globaaleissa kriiseissä oli tullut entistä tunnustetummaksi.

Pandemia vaikutti merkittävällä tavalla Luterilaisen maailmaliiton toimintaedellytyksiin ja -tapoihin. Windhoekin yleiskokouksen jälkeisiä ensimmäisiä vuosia väritti LML:n organisaatiorakenteeseen ja taloudelliseen kestävyyteen liittyneet kysymykset. Keskusteluiden seurauksena yhtäältä päätettiin pitää LML:n keskustoimisto Genevessä, toisaalta ulkoistaa ja hajauttaa sellaisia toimintoja, joita katsottiin mahdolliseksi hoitaa muualta käsin. Rakenteelliset uudistukset toteutettiin vuodesta 2019 alkaen. Näiden seurauksena alueelliset sihteerit sekä nuoriso- ja yhdenvertaisuustyön ohjelmakoordinaattorit sijoitettiin Euroopan ulkopuolelle. Pandemian keskellä 2021 Neuvosto valitsi LML:lle uuden pääsihteerin. Myös Neuvoston komitearakenne uudistettiin kesken kauden. Useat uudistukset yhdistettynä pandemian aiheuttamiin haasteisiin johtivat siihen, että osa Windhoekissa määritellyistä ohjelmallisista tavoitteista jäi osin toteutumatta.

Keskeisiä painopistealueita Windhoekin ja Krakovan yleiskokousten välisenä aikana olivat luterilaisen kommuunion identiteettiin ja teologiseen koulutukseen liittyvät kysymykset, jäsenkirkkojen tukeminen pandemia-aikana, ekumeenisten prosessien ylläpitäminen, ihmisoikeustyön vahvistaminen, naisten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen, kirkkojen palvelutehtävän vahvistaminen, globaali vaikuttamistyö, rauhan edistäminen ja humanitaarisiin kriisehin vastaaminen. Näiden hankkeiden keskeisiä tuloksia olivat muun muassa kirkkojen nopean tukirahaston perustaminen (rapid response fund), luterilaista identiteettiä (*Now There Are Varieties*) ja teologikoulutusta (*For Building up the Body of Christ*) käsittelevät raportit, Juutalais-kristillisiä suhteita (*Hope for the Future*) ja Luterilais-Helluntailaisia suhteita (*The Spirit of the Lord is Upon Me*) käsittelevät dokumentit sekä

luterilaisten ja katolisen kirkon ”yhteinen sana”, joka ilmentää yhteistä sitoutumista ekumeenisten suhteiden jatkamiseen. Lisäksi kaudella toteutettiin kysely naispuolisten pappien kokemuksista jäsenkirkoissa ja käynnistettiin kommuunion sisäisiä suhteita ja niihin sisältyviä velvoitteita tarkastelevan raamin (*Accountability Framework*) valmistelu. Taloudellisesti Luterilainen maailmanliitto selvisi yleiskokousten välisestä ajasta kohtuullisen hyvin, vaikka talouden ei voi sanoa oleva erityisen vakaalla pohjalla. Erityisiä haasteita tuovat taloudellisten varantojen riittävyys, maksamatta jääneet jäsenmaksut, perinteisten suurten rahoittajakirkkojen taloudellisen tilanteen heikentyminen sekä Augusta Victoria -sairaalan ylläpitämiseen liittyvät erityiskysymykset.

Venäjän kevättalvella 2022 aloittama hyökkäyssota Ukrainassa väritti voimakkaasti viimeistä vuotta ennen yleiskokousta. Yleiskokous toteutettiin suunnitellusti Puolassa, joka on yksi suurimpia ukrainalaisten pakolaisten vastaanottajamaita. Euroopassa puhjennut humanitaarinen kriisi toi Luterilaisen maailmanliiton 75 vuoden takaiseen tilanteeseen, jolloin luterilaiset kirkot yhdistivät voimiaan sodanjälkeisen Euroopan tukemiseksi. Samalla globaalin luterilaisuuden perspektiivi toi Ukrainassa käytävään sotaan maailmanlaajoja näkökulmia. Monet kirkot toivat esiin meneillään olevia konflikteja muualla maailmassa. Toisaalta Ukrainassa käytävän sodan vaikutukset ulottuvat esimerkiksi ruokaturvan heikentymisenä myös Euroopan ulkopuolelle. Yleiskokouksen aikana toteutettu vierailu Auschwitz-Birkenaun muisto- ja museoalueella viritti pohtimaan sodan sekä ulossulkevien ja epäinhimillistävien poliittisten virtausten tuhovoimaa.

1. Jumalanpalveluselämä (Jussi Luoma)

Yleiskokouksen jumalanpalveluselämä ilahdutti elävyydellään ja monipuolisuudellaan. Jumalanpalvelusten ja päivittäisten hartauksien suunnitteluun oli selvästi panostettu ja niissä otettiin huomioon eri kokouspäivien erityisteemat. Laulut edustivat kattavasti koko globaalia luterilaista perhettä ja kristillistä kirkkoa laajemminkin. Musiikista vastasivat kokousosallistujista koottu kuoro, vaihtuvat paikalliset kuorot sekä kuusihenkinen orkesteri. Tekstinlukijat, rukoilijat ja muut hartaushetkien toimittajat vaihtelivat päivittäin. Lisäksi pieni joukko stuertteja toteutti visuaalisia, liikkeellisiä ja taiteellisia elementtejä jumalanpalveluksissa ja hartauksissa. Jumalan-

palveluselämän suunnittelukomitean puheenjohtajana oli toiminut Kinga Marjatta Pap Unkarin evankelisluterilaisesta kirkosta, ja LML:n puolelta jumalanpalveluselämää koordinoi Tom Witt Amerikan evankelisluterilaisesta kirkosta (ELCA).

Tiistain 12.9. avajaismessu järjestettiin kongressikeskuksen pääsalissa, johon varsinaisten kokousedustajien lisäksi oli saapunut iso joukko jumalanpalveluskansaa erityisesti Puolan eri osista. Kokousedustajat toivotettiin tervetulleeksi maanosa kerrallaan suuren kastemaljan ääreltä, joka muistutti yhdestä jaetusta kasteesta. LML:n pääsihteeri Anne Burghardt ja väistyvä presidentti, arkkipiispa Panti Filipus Musa julistivat yhdessä yleiskokouksen avatuksi. Messun evankeliumina oli Matt. 2:1–12 tietäjien kohtaamisesta Jeesus-lapsen kanssa. Pastori Danielle Dokman Surinamin evankelisluterilaisesta kirkosta saarnasi elävästi toivon ruumiillistumisesta Jeesuksessa, yhdestä ruumiista, jonka muodostamme kirkkona ja siitä, miten tämä toivo ohjaa meitä uudistumaan ja toimimaan maailmamme eteen. Ehtoollisenvietto salissa ja kongressikeskuksen käytävillä huipensi yhteisen aloitusjuhlan.

Tavanomaisina kokouspäivinä yhteinen päivä alkoi aamurukouksella omassa auditoriossaan, jossa vuorottelivat musiikki, raamatuntekstit ja erilaiset rukoukset. Paljon oli myös osallistavia elementtejä ja rukoushetkeä tukevia taiteellisia elementtejä. Jokaiseen aamurukoukseen kuului myös pidempi raamattuopetus yleiskokouksen teemoista *yksi ruumis, yksi Henki, yksi toivo*, joka saattoi sisältää myös pari- tai ryhmäkeskustelua. Erityisesti on syytä mainita viimeisen kokouspäivän aamurukous, jossa mukana oli iso joukko ekumeenisia vieraita, muun muassa kardinaali Kurt Koch, joka vastaa kristittyjen ykseyteen liittyvistä kysymyksistä. Aamurukouksessa luettiin myös luterilaisten ja katolilaisten "yhteinen sana" (*Common Word*), jossa kiitettiin tähänastisesta matkasta ja katsottiin jo eteenpäin kohti Augsburgin tunnustuksen 500-vuotisjuhlaa. Kokouspäivät päätettiin aina yhteiseen iltarukoukseen, joissa pääpaino oli rukouksessa ja musiikissa.

Sunnuntaina 18.9. yleiskokous jalkautui jumalanpalveluksiin Krakovassa, eri puolille eteläistä Puolaa ja muutamia ryhmiä meni jopa Tšekin ja Slovakian puolelle. Paikalliset seurakunnat olivat valmistautuneet vierailuihin antaumuksella, ja kokousosallistujat saivatkin nauttia lämpimästä vieraanvaraisuudesta ja nähdä pienen palasen paikallisten seurakuntien ja kirkkojen elämää. Yhteisiä jumalanpalveluksia vietettiin kymmenissä ja kymmenissä kirkoissa – eläen todeksi yhteyttämme yhtenä Kristuksen ruumiina.

Tiistaina 20.9. vietettiin yleiskokouksen päätösmessua, jossa myös vastavalittu presidentti ja uudet neuvoston jäsenet siunattiin tehtäviinsä. Emmauksen tiestä (Luuk. 24:13–35) saarnasi LML:n pääsihteeri Anne Burghardt. Ehtoollisenvietossa globaalia moninaisuutta korostettiin sillä, että tarjolla oli viittä erilaista ehtoollisleipää. Jokainen osallistuja sai myös pitää muistona saamansa posliinisen ehtoollispikarin, jotka olivat käsin tehty varta vasten yleiskokoukseen.

2. Vastavuoroinen oppiminen: mitä opin globaalista luterilaisesta kommuuniosta (Anne Heikkinen)

Osallistuin Luterilaisen maailmanliiton 13. yleiskokoukseen kokousavustajana yhdessä 25 muun ympäri maailmaa saapuneen nuoren kanssa. Kokousavustajaksi oli hakenut yli 300 nuorta, mikä puhuu omaa kieltään siitä, ettei nuorten kiinnostus luterilaisen kansainvälisen kommuunion rakentamiseen ole kadonnut. On myös hyvä huomata, että kokousavustajaohjelma mahdollisti sen, että nuoria pääsi osallistumaan yleiskokoukseen jollain tavoin niiltäkin alueilta, jotka eivät delegaatioissaan täyttäneet 20 prosentin nuorisokiintiötä.

Kokousavustajien valmistautuminen yleiskokoukseen alkoi jo helmikuussa 2023, ja tapasimmekin etäyhteydellä kerran kuussa yli puolen vuoden ajan. Tämä valmistautuminenkin oli osa yleiskokouskokemusta, vastavuoroista oppimista ja luterilaiseen kommuunioon tutustumista. Kokoonnuimme Puolan Wisla Malinkaan nuorten ennakkokokoukseen 7.–11.9., joka mahdollisti oman äänen tuomisen kuuluviin myös kokousavustajille. Kokousavustajat osallistuivat nuorten ennakkokokouksessa keskusteluryhmiin ja viestin valmisteluun siinä missä kokoukseen osallistuvat nuoret delegaatit ja neuvonantajat. Sain itse toimia puheenjohtajana pienryhmässä, mikä oli antoisa mutta haastava tehtävä.

Nuorilla oli rohkeutta tarttua kipeisiin kysymyksiin, joissa alueiden kesken – joskus myöskään alueiden sisällä – ei ole yksimielisyyttä. Erityisesti näitä olivat seksuaalisuutta ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevat kysymykset. Lopullisessa nuorten viestissä näihin keskusteluihin viitataan seuraavissa sanoissa: ”Ennakkokokouksessamme aloitimme keskusteluja rohkeudella ja uteliaisuudella. Yhteinen luterilainen identiteettimme auttoi

meitä sitoutumaan vaikeisiin ja meitä jakaviin keskusteluihin samalla, kun juhlimme ykseyttämme.” Näiden keskustelujen pohjalta onkin hyvä huomata, että vaikka pintapuolisesti keskustelussa nousi usein esiin erot tiettyjen alueiden suhtautumistavoissa, voi alueiden kirkkojen ja delegaattienkin kesken olla erilaisia näkemyksiä näistä kysymyksistä – usein tämä on helppo muistaa oman kirkon kohdalla, mutta ei välttämättä toisten. Tämä oli tärkeä muistutus suhtautua kriittisyydellä omiin ennakko-oletuksiin ja kuunnella keskusteluissa aidosti sitä, mitä kokousosallistujilla on sanottavaa.

Varsinaiset kokousavustajan tehtävät alkoivat nuorten esikokouksen jälkeen saapuessamme Krakovaan. Toimin kokousavustajana jumalanpalveluselämässä, mikä antoi minulle valtavan etuoikeuden olla mukana tekemässä yleiskokouksen kauniita jumalanpalveluksia, mutta myös näköalapaikan kokouksen rakentamisen kulisseihin. Sain tavata lukuisia ihmisiä ja olla yhteydessä jumalanpalveluksissa avustaviin ihmisiin ympäri maailmaa. Usein noissa käytännönläheisissä tehtävissä ei ollut aikaa käydä syvällisiä keskusteluja, mutta ne kyllä opettivat paljon kulttuurieroista, toisaalta myös yhtäläisyyksistä.

Kokousavustajana toimiminen mahdollisti aikataulun salliessa myös yleiskokouksen seuraamisen ja välillä myös osallistumisen. Osallistuin yleiskokouksessa nuorten viestin esittelyyn ja nuorten järjestämän ilmastomarssin valmisteluun. Koen, että nuorten läsnäoloa kokouksessa arvostettiin ja meitä myös kuultiin tavalla, joka ei ole ehkä aiemmin toteutunut. Suuri juhlanaihe oli myös nuorten viestistä nousseen resoluution hyväksyminen sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta.

Jäin kokouksen aikana pohtimaan sitä, kuinka yleiskokouksessa tehdään päätöksiä ja kenen ääni niissä kuullaan. Nuorten ennakkokokous selkeästi valmisti nuoria delegaatteja ja muita kokousosallistujia yleiskokouksessa odottavaan päätöksentekoon, mikä on selkeästi myönteinen asia ja johon on hyvä kiinnittää huomiota myös tulevaisuudessa. On kuitenkin luterilaiselle kommuuniolle haaste, jos kaikki eivät pääse yhtä lailla osalliseksi päätöksenteosta esimerkiksi vaikeiden kokousrakenteiden, keskeneräisen valmistautumisen, epäselvien ohjeiden tai esimerkiksi kokouksessa käytettyjen kielten vuoksi.

3. Pääesitelmä ja ekumenia yleiskokouksessa (Tomi Karttunen)

Pääesitelmän piti tšekkiläinen katolinen pappi, filosofi ja aktivisti Thomas Halik (1948–). Hän on puhunut merkittävällä tavalla uskonnollisen suvaitsevuuden ja uskontojenvälisen dialogin puolesta. Halik toimi aikanaan myös Tšekin presidentin Vaclav Havelin neuvonantajana. Toiminnastaan hän sai Templeton-palkinnon vuonna 2014. Halikin valinnassa ei ollut kyse vain siitä, että haluttiin nostaa esille ekumeeninen katolinen vaikuttaja katolisessa puolalaisessa kontekstissa vaan yleisesti ottaen hänen tunnetusta kyvystään herättää ajatuksia syvälle luotaavissa puheenvuoroissaan.

Halik opiskeli sosiologiaa ja teologiaa ja lisenssin psykoterapeuttina sekä sai tohtorin arvon Kaarlen yliopistosta Prahasta 1972. Vuonna 1978 hänet vihittiin papiksi. 1980-luvulla Halik organisoi maanalaisen verkoston, joka toimi uskonnon- ja kulttuurisen vapauden puolesta. Hän sai vuonna 1992 kutsun paavi Johannes Paavali II:lta paavillisen ei-uskovien kanssa käytävän dialogin neuvoston neuvonantajaksi. 1997 Halik sai sosiologian professuurin Karlin yliopistosta. Hän on kirjoituksissaan ja puheissaan painottanut uskovien ja ei-uskovien olevan samalla viivalla "etsijöinä". Hän on kritisoinut väärää dogmaattisuutta ja pyrkinyt luomaan siltaa ei-roomalaiskatolisiin. Hänet on rinnastettu paavi Franciscuksen tapaan toimia.

Halik jatkoi esitelmässään vanhalla totalitaristisia piirteitä saaneen, kovia otteita käyttävän hallinnon kritiikkiä, kun hän kovin sanoin kritisoi Putinia ja Venäjän ortodoksisen kirkon korruptiota Ukrainan kansan surmaamisesta yrityksessä palauttaa menetetty imperiumi. Halik totesikin vihollisen rakastamisen tässä tapauksessa merkitsevän sitä, että vihollista estetään tekemästä pahaa.

Esitelmän ydinasia oli puhua siitä, miten kirkko on "uuden reformaation kynnyksellä". Hänen mukaansa kirkon tulee tunnistaa Jumalan kutsu ajan merkeissä ja toimia sen mukaisesti erityisesti silloin, kun meneillään on suuri muutos ja kriisejä kuten nyt. Martti Lutherilta tulisi hänen mukaansa oppia ristin teologian merkitys: se, että Jumala on kätkeytynyt kriiseihimme ja heikkouksiimme. Yhä pätevät apostoli Paavalin sanat: "minun armossani on sinulle kyllin".

Halik painotti reformaation olevan välttämätöntä silloin, kun muoto estää sisältöä toteutumasta. Teologinen ja ekklesiologinen ydin on tämä: "Kristinuskon ydin on ylösnoussut, elävä Kristus, elävä uskossa, toivossa

ja miesten ja naisten rakkaudessa kirkossa ja sen näkyvien rajojen tuolla puolen. Näitä rajoja tulee laajentaa, ja kaikkien meidän ulkoisten uskon ilmaustemme pitää transformoitua, jos ne ovat tiellä kaipausellemme kuulla ja ymmärtää Jumalan sanaa."

Halik analysoi luterilaisen ja katolisen reformaation olleen 1500-luvulla kaksi rinnakkaista reformaatiota, jotka yhdessä rikastuttivat, uudistivat ja syvensivät kristinuskoa, mutta myös jakoivat sen. Samalla tavoin 1900-luvulla oli kaksi rinnakkaista reformaatiota – maailmanlaaja helluntailaisuuden laajeneminen ja Vatikaanin toinen kirkolliskokous. Halik näkee Vatikaanin II kirkolliskokouksen merkinneen sitä, että katolinen kirkko otti etäisyyttä ideologisoituneeseen "katolismiin", avautui tunnustuksellisesti ja otti etäisyyttä vastakulttuuriseen asenteeseen protestanttisuutta ja modernia kohtaan. Siitä tuli katolisuutta, jolle on tunnusomaista universaali ekumeeninen avoimuus. Tämä kuvaus samalla mitä ilmeisimmin ilmentää Halikin omaa näkyä katolisuudesta ja sen ihanteista.

Halikin hahmottelema "uusi reformaatio" voi hyödyntää näitä edelleen meneillään olevia reformaatioita, mutta sen tulisi ottaa myös askel eteenpäin. Yleiskokouksen tunnus "yksi ruumis, yksi Henki, yksi toivo" sopii hyvin kuvaamaan tätä näkyä. Halikin mukaan tulee edetä entistä laajempaan ja syvempään ekumeniaan, jossa kristittyjen ykseys ei ole perimmäinen tavoite vaan sivutuote sille, että pyritään kokoamaan yhteen koko ihmisperhe ja kannetaan yhdessä huolta koko luomakunnasta. Tulee syventää käsitystä kristillisestä vastuusta koko "ruumiista". Jumalan sanan inkarnaatio merkitsi lunastusta, joka on tarkoitettu koko luomakunnalle. Tulee kuulostella, mitä Henki, joka "puhaltaa, missä tahtoo", työskentelee tänään myös kirkkojen tuolla puolen. Tulee olla rohkeutta kenoottiseen itsensä tyhjentämiseen ja ylittämiseen "ylitse kaikkien rajojen".

Tulee kirkastaa se, että kirkon mission ja olemuksen keskiössä on olla ykseyden vaikuttava merkki (signum efficiens), johon koko ihmiskunta on kutsuttu. Se on sovinnon ja yhteisen maailmamme haavojen parantamisen välikappale. Tavoitteena ei ole se, että kristinusko olisi maailmassa voimakkaampi ja vaikutusvaltaisempi vaan se, että "maailma voisi uskoa". Tätä sanomaa tulee kommunikoida "uskottavalla, älykkäällä ja vakuuttavalla tavalla". Kristittyjen keskinäiset jännitteet toimivat tämän uskottavuuden vastaisesti.

"P. Paavali ei kutsu kristittyjä samanmuotoisuuteen vaan keskinäiseen kunnioitukseen ja harmoniaan ruumiin eri osien välillä, korvaamattomia

juuri niiden erilaisuuden ja ainutlaatuisuuden vuoksi. Tämä kristittyjen ykseys, ykseys erilaisuudessa, on alku, lähde, esimerkki yhdessä elämisestä koko ihmisperheessä, tapa jakaa, lahjojemme, kokemustemme ja näkökulmiemme keskinäinen yhteensopivuus."

Halik varoitti kuitenkin myös triumfalismista ja muistutti Lutherin simul justus et pecator-ajatuksesta. Hän lisäsi tähän kuuluisan ajatuksensa, että ihmiset tänään ovat simul fidelis et infidelis eli luottamuksen hermeneutiikka on kietoutunut yhteen skeptisismin ja epäilyn hermeneutiikan kanssa. Tulisi saada usko ja epäily keskenään rehelliseen vuoropuheluun. Tämä olisi kypsää uskoa ja edistäisi uskovien ja ei-uskovien dialogia nykyajan moniarvoisessa yhteiskunnassa. Usko ilman kriittisiä kysymyksiä voi johtaa fundamentalismiin ja epäily ilman itsekriittisyyttä kyynisyyteen. Usko ja kriittinen ajattelu edellyttävät toisiaan ja tarvitsevat toisiaan. Kypsä usko, joka voi elää avoimien kysymysten kanssa, voi vastustaa yksinkertaistavia vastauksia, jotka nykyiset ideologiat tarjoavat.

Halik pitää hyödyllisenä kuunnella myös uskonnon kriitikoita. Feuerbach, Marx ja Freud ansaitsevat hänen mukaansa kiitoksen siitä, että he olivat nähneet monien Jumalaa koskevien ajatustemme olevan vain pelkojemme ja halujemme ja yhteiskunnallisten olosuhteiden projektioita. Nietzscheä on hänen mukaansa kiittäminen ajatuksesta, että mielikuvituksemme Jumala on kuollut. "Dietrich Boenhofferille olemme velkaa tiedon, että uskomme voi elää ilman tätä illuusioidemme jumalaa. Bonhoeffer, Mestari Eckhartin ja Martti Lutherin oppilas, opetti meille, että ainoa autenttinen kristillinen transsendenssi on itse-transsendenssia kohti muita solidaarisuudessa ja uhrautuvassa rakkaudessa."

Halik näkee kristittyjen ja kirkkojen, koko kristikunnan, olevan tänään kutsuttu astumaan tälle Bonhoefferin viitoittamalle tielle. Olemme kutsuttuja kenoottiseen itse-transsendenssiin. Mutta miten on identiteetin säilyttämisen laita? Populistit, nationalistit ja uskonnolliset fundamentalistit käyttävät Halikin mukaan väärin kristittyjen identiteetin menettämisen pelkoa oman valtansa ja taloudellisten intressiensä pönkittämiseen – kuten Lutherin aikana kysymystä pelastuksesta. Ne tarjoavat korvikkeeksi kaikenlaista nationalismia ja poliittista tai uskonnollista lahkolaisuutta.

Halik korosti Lutherin yhdessä katolisen reformation mystikkojen Avilan Teresan, Ristin Johanneksen ja Ignatius Loyolan tunnistaneen pelastuksen tien uskossa, henkilökohtaisessa suhteessa Kristukseen ja Kristuksen itsensä lahjoittamisessa meille (pro me). Tämän lisäksi tarvitaan kristillisen

identiteetin perustaksi hermeneuttista avainta historian ja ajan merkkien tulkitsemiseen. Tässä Halik näkee mahdollisuuksia Lutherin ristin teologialla, jota tulee uudistaa, ajatella uudestaan ja syventää tänään. Tähän voidaan lisätä, että myös tätä työtä Dietrich Bonhoeffer jo viittoi kulkemaan. Kyläryhmäni keskusteluissa nostin esiin tämän ajatuksen ristin theologian syventämisestä, ja tanskalaisen professorin Peter Lodbergin ja australialaisen piispan tukemana ryhmästämme tuli resoluutioon asti edennyt ajatus tarpeesta käynnistää tutkimusprojekti ristin teologiasta 2000-luvulla.

Bonhoefferin termejä edelleen lainaten Halik muistutti, että usko ylösnousemukseen ei ole ”halpaa armoa”. Se liittyy yhteen ristin teologian kanssa. Tulee etsiä salattua, muodoltaan muuttunutta Kristusta. “Tunnemme tosi Kristuksen, tosi kirkon ja tosi uskon haavoittuneena olemisen kautta. Haavoittunut Kristus, haavoittunut kirkko ja haavoittunut usko tuovat Hengen lahjan, rauhan ja anteeksiannon maailmaan.”

Halik viittasi tässä paavi Franciscuksen ennen paaviutta pitämään saarnaan, jonka mukaan Jeesus kolkuttaa tänään kirkon ulko-ovelle ja haluaa päästä ulos siitä maailmaan. Meidän täytyy seurata häntä kaikkien marginalisoitujen luo, yhteiskunnan ja kirkon marginaalissa olevien, köyhien hyväksi käytettyjen luo. Jeesus menee sinne, missä ihmiset ovat kivuissaan. Kirkon tulee olla ”kenttäsairaala, jossa haavat – fyysiset, sosiaaliset, psykologiset ja hengelliset – sidotaan ja parannetaan.” Kuva sopii hyvin myös Lutherin ajatukseen kertomuksesta laupiaasta samarialaisesta kuvana kirkosta uskon ja rakkauden yhteisönä.

Pandemian aikana kirjoittamassaan kirjassa *The Time of Empty Churches* Halik kertoo nähneensä pandemian varoitusmerkkinä: “ellei kristinusko läpikäy radikaalia transformaatiota, suljetut ja tyhjät kirkot, luostarit ja seminaarit jatkavat moninkertaistumista.” Tulee iloita ja oppia etelän kasvavasta kristillisyydestä, mutta tulee myös muistaa omastakin menneisyydestämme, että kasteet ja kirkkojen täyttyminen eivät ole luotettava kriteeri ja ainut merkki kirkon taatusta elinvoimasta.

Halik painottaa kirkon päätehtävän olevan evankelioiminen. Se edellyttää inkulturaatiota, jotta usko voisi luovasti tulla lihaksi elävässä kulttuurissa, tavassa, jolla ihmiset ajattelevat ja elävät. Kirkon uuden reformin tulee kuitenkin vastata pitkäkestoiseen kristinuskon ex-kulturaatioon suuressa osassa maailmaa. Kristillinen usko tai sen ulkoinen muoto, kirkko ja sen ilmentymät ovat menettäneet uskottavuutta ja hedelmällisyyttä. Jos ei tietty

kirkon muoto tällöin kuole, se ei voi tuottaa uutta kasvia. Se katoaa tuottamatta hyötyä.

Kristinuskon missionaaristen pyrkimysten tulisi tänään lähteä liikkeelle ensin kirkosta, "kuivien luiden laaksosta", jolle täytyy julistaa Jumalan sanaa. Vasta sitten voidaan kääntyä niiden puoleen, joilla ei ole uskonnollista vakaumusta (the nones) kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen näkyvien rajojen tuolle puolen. Ensin tulee myös tätä maailmaa ymmärtää hyvin. Ei tule muitta mutkitta pitää niitä, "jotka eivät kulje kanssamme" ateisteina ja ei-uskovina. Myös ateistien joukossa tulee tehdä erotteluja. Monet "ateistit" voivat hylätä tietynlaisen teismin, ihmisteoriat Jumalasta, mutta tämä ei tarkoita välttämättä, että he ovat suljettuja mysteerille, jota Jumalan sana tarjoaa.

Meidän tulee Mestari Eckhartin, Dietrich Bonhoefferin ja Paul Tillichin jalanjäljissä löytää ja julistaa "Jumalaa teismin jumalan tuolla puolen". Osa tätä on myös lähetyksen tavan muutos. Emme voi lähestyä toisia röyhkeinä totuuden omistajina. Vain Jeesus voi sanoa: "Minä olen totuus". Henki tuo opetuslapset totuuden täyteyteen askel kerrallaan. Totuuden täyteys on eskatologinen, lopunajallinen tavoite. Tämän tulee johtaa nöyryyteen ja sen tunnistamiseen, että tarvitsemme toisilta oppimista ja toisten kokemuksen kunnioittamista rajojen ylittämiseksi. Lähetyksen tavoite ei ole uusien kirkon jäsenten rekrytoiminen, jotta heidät voitaisiin puristaa kirkon olemassa oleviin henkisiin ja institutionaalisiin rajoihin. Tulee mennä näiden rajojen tuolle puolen yhdessä dialogisesti. Tällöin otamme seuraavan askeleen kohti Kristusta, joka on suurempi kuin ajatuksemme hänestä.

Kyse ei ole omien etuoikeuksien puolustamisesta vaan kutsusta olla "kirkko toisia varten" (Bonhoeffer). Kirkon ja valtion tai poliittisen hallinnon liian läheinen yhteistyö sai Halikilta jyrkkäsanaisen tuomion: "Kun kirkko sallii itsensä tulla poliittisen hallinnon korruptoimaksi, se menettää ensin nuorensa ja kriittiseen ajatteluun koulitut ihmiset; nostalgia menneisyyttä kohtaan, kirkon ja valtion avioliittoa kohtaan, vie kirkolta tulevaisuuden. Kun kirkko menee mukaan 'kulttuurisotiin' sekulaarin ympäristönsä kanssa, se aina tulee ulos niistä lyötynä ja hajallaan. Kulttuurisodat syventävät ex-kulturaation ja sekularisaation prosessia."

Ei tule mukautua tämän maailman ajan mukaan vaan harjoittaa hengellistä harkintaa. Tulee kuunnella ja katsoa "ajan merkkejä" tämän ajan tapahtumissa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Avaintekijänä Halik pitää paavi Franciscuksen ajatusta kirkon synodaalisuudesta. "Paavi Franciscuksen

käynnistämällä synodaalisen uudistuksen ohjelmalla voi olla paljon laajempi ja syvempi tarkoitus kuin katolisen kirkon välttämätön reformi. Olen vakuuttunut, että tässä on kristinuskon uuden reformaation mahdollinen alku, joka rakentaa sekä Vatikaanin II kirkolliskokouksen että helluntailaisen globaalin kristinuskon uudelleen elävöittämisen pohjalle."

Tärkeätä on hengellisyyden uudelleen löytäminen: "Uudistuksen hedelmällisyys ja kristinuskon tuleva elinvoima ovat riippuvaisia uskon hengellisten ja eksistentiaalisten ulottuvuuksien uudelleen löytämisestä. Uudistunut ja uudesti ymmärretty kristillinen spiritualiteetti voi antaa merkittävän panoksen ihmiskunnan hengelliseen kulttuuriin tänään, jopa kauas kirkkojen tuolle puolen… synodaalisuus (syn hodos – yhteinen tie) vaatii solidaarisuutta, yhteistyötä, yhteensopivuutta ja ekumeenista yhteyttä sanan laajimmassa ja syvimmässä mielessä. Kyse on enemmästä kuin kristittyjen ykseydestä tai uskontojenvälisen dialogin syventämisestä… P. Paavali kirjoitti uskosta, joka toimii rakkaudessa. Olkamme uskon todistajia, joka jatkuvasti herättää toivoa rakkauden kautta. Olkaamme toivon Antajan jatkuvan ylösnousemuksen todistajia."

Luterilaisten ja roomalaiskatolilaisten yhteinen sana

Luterilaisten ja roomalaiskatolilaisten yli 55 vuotta kestäneen teologisen dialogin seuraavan kierroksen käynnistämisen edellyttäessä näköjään hieman useampia starttikertoja ja ryypyn käyttöä oli hyvä ja hyödyllistä, että yleiskokoukseen oli saatu muotoiltua menneen dialogin valossa ja Augsburgin tunnustuksen 500-vuotisjuhlan vuonna 2030 ja sitä ennen Nikean kirkolliskokouksen 1700-vuotisjuhlan lähestyessä myös tulevaisuuden visiota hahmottava "Yhteinen sana" (Common Word). Teksti on luettavissa suomeksi täältä: https://www.ekumenia.fi/etusivu/ajankohtaista_-_aktuellt/yhteinen_sana_-_uusi_katolilaisten_ja_luterilaisten_asiakirja_julkaistu/?fbclid=IwAR0SI0re8UrkMJvayztlgLkI69gM65CFUOs0JUu5iJe-011Q4viNuKVQRL8

Kardinaali Kurt Kochin ja pääsihteeri Anne Burghardtin lukemassa tekstissä alleviivattiin kastetta ekumeenisen yhteyden perustana ja Nikean uskontunnustusta ekumeenisena siteenä, jonka keskuksessa on Kristus. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista (YJV) vuonna 1999 oli tärkeä ekumeeninen etappi. Vuosi 2030 voi muodostaa seuraavan vastaavan etapin. Tällä viitattiin kardinaali Kochin alun perin muotoilemaan aloitteeseen yh-

teisestä julistuksesta kirkosta, eukaristiasta ja virasta, joka olisi analoginen YJV:lle. Augsburgin tunnustuksen alkuperäinen tarkoitus oli varjella kirkon ykseyttä ja evankeliumin puhtautta. Juhlavuosi on tilaisuus pitää esillä tätä.

Yhteisen sanan jatkoksi oli paneelikeskustelu, jossa Yhteiseen julistukseen vanhurskauttamisopista liittyneet maailmankommuuniot keskustelivat YJV:n jalkauttamisesta kommuunioiden ja paikallisten kirkkojen elämässä. Lisäksi olivat näiden eli katolilaisten, luterilaisten, metodistien, reformoitujen ja anglikaanien lisäksi mukana ortodoksi- ja helluntailaisjohtaja. Asetelma oli siis suunnilleen sama kuin tänä syksynä pidettävässä Suomen Ekumeenisen Neuvoston syysseminaarissa uskonnonvapaudesta ja yhteisestä kristillisestä todistuksesta YJV:n ja sen käynnistämän jatkoprosessin innoittamana: Luterilaisen maailmanliiton dokumentti Uusia näkökulmia ekumeniaan

4. LML:n talouden näkymät (Kimmo Kääriäinen, Antti Laine)

Vuosina 2017–2022 Luterilaisen maailmanliiton kokonaistulot vaihtelivat 166 miljoonasta eurosta 178 miljoonaan euroon ja kokonaismenot 142 miljoonasta eurosta 176 miljoonaan euroon. LML:n talouskomitean puheenjohtaja piti kehitystä hyvänä, ottaen huomioon Covid-19-pandemia, valuuttakurssien vaihtelut ja globaalin talouden epävarmuudet. Vuoden 2023 budjetti on 190 miljoonaa euroa. Suurin osa budjetista kohdistuu Maailmanpalvelun osastolle, jonka varainhankinnasta valtaosa tulee kansainvälisiltä järjestöiltä. Kirkkojen maksamat jäsenmaksut ovat keskeisiä ekumeenisen ja teologisen työn rahoittamisessa. Vuosina 2017–2022 jäsenmaksuja kertyi yhteensä 19 miljoonaa euroa. Jäsenmaksunsa maksaneiden kirkkojen lukumäärä on vaihdellut vuosittain 83 ja 106 välillä. Kaikkiaan jäsenkirkkoja on 150. Jäsenmaksut määräytyvät kirkkojen jäsenmäärän ja toimintamaan vaurauden perusteella. Yleiskokouksen budjetti oli 3,2 miljoonaa euroa, josta yleiskokouksen aikana oli katettu 2,8 miljoonaa euroa (88 %).

Luterilaisen maailmanliiton taloutta on pyritty vakauttamaan vuonna 1999 perustetulla rahastolla (Endowment Fund). Vuoteen 2022 mennessä siihen maksetut varat ovat 14,8 miljoonaa euroa. Rahaston tuotoilla tuetaan erityisesti LML:n ohjelmatyötä. Vuosina 2017–2022 ohjelmatyöhön

allokoitiin yhteensä 3,6 miljoonaa euroa. Talouskomitean puheenjohtajan mukaan talousjohtamisen käytänteitä on kehitetty vastaamaan globaalin talouden haasteisiin. Näihin kuuluu muiden muassa tarkka ja ajantasainen raportointi sekä riskienhallinnan kehittäminen.

5. Keskeiset päätökset

Yleiskokous valitsi tulevalle kaudelle presidentiksi piispa Henrik Stubkjærin Tanskan kirkosta. Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta neuvoston jäseneksi valittiin pastori Jussi Luoma. Välittömästi yleiskokouksen jälkeen pidetyssä ensimmäisessä neuvoston kokouksessa Jussi Luoma valittiin Advocacy and Public Voice -komitean puheenjohtajaksi. Komitean puheenjohtajuuden myötä Jussi Luoma on myös LML:n hallituksen (executive committee) jäsen.

Yleiskokous hyväksyi neljä päätöslauselmaa ja 17 resoluutiota. Päätöslauselmat käsittelivät Ukrainassa käytävää sotaa, globaalia vero-oikeudenmukaisuutta, uskonnollisia ja etnisiä vähemmistöjä Aasiassa ja kristittyjen läsnäoloa ja elämää pyhällä maalla.

Päätöslauselmat

1. Covid 19-pandemian keskeyttämän toiminnan jatkaminen	10. Vammaisten oikeudet
2. Teologisen koulutuksen vahvistaminen	11. Alkuperäiskansat
3. Teologiset tutkimusprosessit	12. Juutalais-kristilliset suhteet
4. Inklusiivisuus ja osallisuus	13. Humanitaarisen työn merkitys erityisesti Libyassa, Marokossa ja muissa humanitaarisissa kriiseissä
5. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus	14. Ilmastohätätila
6. Sukupuolten välisen oikeudenmukaisuuden edistäminen polarisoituneessa maailmassa	15. Liikkeellä olevien ihmisten palveleminen/maahanmuutto
7. Sukupuoleen kohdistuva väkivalta	16. Kirkko julkisessa tilassa
8. Alle 30-vuotiaiden kiintiön vahvistaminen	17. Ekumeenisen sitoumuksen vahvistaminen ja Augsburgin tunnustuksen 500-vuotismerkkivuoden muistaminen
9. Maallikoiden kiintiön vahvistaminen	

Yleiskokouksen päätösasiakirjojen joukossa oli myös yleiskokouksen viesti (The Assembly Message), joka kokosi yleiskokouksen keskusteluissa (pääesitelmät, raamattutunnit, hartaus- ja jumalanpalveluselämä ja kyläryhmien keskustelut) esiin nousseita yleisimpiä teemoja. Viestissä painotettiin seuraavia teemoja: 1. Tarve ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin ilmastokatastrofin hillitsemiseksi, lisääntyvät sodat ja konfliktit ja kirkkojen tehtävä toimia kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien rinnalla. 2. Kaikkinaisen syrjinnän, tuomitseminen perustui se sitten mm. etnisyyteen, sukupuoleen, ikään, vammaisuuteen. 3. LML:n linjaus sukupuolten välisestä oikeudenmukaisuudesta julkaistiin kymmenen vuotta sitten. Sen implementointi on edennyt pitkälle monissa kirjoissa. Tarvitaan edelleen sitoutumista sukupuoleen perustuvan väkivallan lopettamiseksi. 4. Teologisen koulutuksen tärkeys erityisesti harhaanjohtavien teologioiden torjumisessa ja vastuullisten teologioiden vahvistamisessa. 5. Kaikkinaisen uskontoon

kohdistuvan syrjinnän ja vainon tuomitseminen. 6. Jumalan kokonaisvaltaiseen missioon osallistuminen rakentuu julistuksen, palvelun ja vaikuttamistoiminnan varaan. Pakolaisten määrä maailmassa on noussut yli 108 miljoonan. Uskosta nousevan toivon vahvistamiseksi ja kriisien keskellä elävien tai niitä pakenevien ihmisten palvelemiseksi tarvitaan uusia keinoja.

6. Ohjelmatyön painopisteet (Juha Meriläinen)

Luterilaisen maailmanliiton yleiskokous laati kokouksen päätteeksi neljä julkista lausuntoa (*public statement*) sekä 17 edellä lueteltua päätöslauselmaa (*resolution*). Lausunnot ovat Luterilaisen maailmanliiton kannanottoja ajankohtaisiin kriiseihin tai haasteisiin. Päätöslauselmat puolestaan ohjaavat Luterilaisen maailmanliiton ohjelmallista työtä yleiskokousten välisenä aikana eli tulevan noin seitsemän vuoden ajan.

Sekä lausunnot että päätöslauselmat syntyvät jäsenkirkkojen kokoukseen lähettämien delegaattien aloitteista. Delegaatit laativat ehdotuksia Policy and Reference -komitealle, joka työskentelee yleiskokouksen aikana ja muovaa ehdotuksista valmiita päätösesityksiä. Lopulliset lausunnot ja päätöslauselmat hyväksytään kokouksen lopussa päätösesitysten pohjalta. Päätösesityksiä voidaan vielä käsittelyn aikana muokata tai ne voidaan kokonaan hylätä.

Krakovassa ohjelmatyöprosessia hankaloitti kaksi tekijää. Delegaattien yhteiselle keskustelulle oli varattu ohjelmassa hyvin vähän aikaa, minkä seurauksena oli vaikea aistia sitä, millaiset asiat olivat ajankohtaisia ja tärkeitä, tai erityisen vaikeita, kirkoille eri konteksteissa ja maissa. Delegaatit eivät myöskään saaneet virallista tietoa siitä, millaisia julkisia lausuntoja ja päätösesityksiä oli tehty. Tämän seurauksena on mahdollista, että joitakin tärkeitä teemoja jäi huomiotta, koska delegaatit olettivat jonkun muun tarttuneen teemaan.

Suomalaisdelegaation osalta tilanne oli sikäli hyvä, että kirkollamme oli edustaja sekä Policy and Reference -komiteassa (Minna Hietamäki) että Editoreal-komiteassa (Kaisamari Hintikka), minkä johdosta pysyimme hyvin informoituina läpi kokouksen. Suomalaiset delegaatit eivät tehneet suoria aloitteita julkisiksi lausunnoiksi tai päätösesityksiksi, mutta pystyimme täydentämään niitä ja vaikuttamaan niihin komiteatyöskentelyn välityksellä. Lisäksi suomalaisia delegaatteja oli mukana muutamissa muiden kirkkojen

tekemissä esityksissä. Yksi näistä oli ruotsalaisten ja tšekkiläisten delegaattien yhteistyönä laadittu esitys Ukrainan sotaa koskevaksi julkiseksi lausunnoksi.

Kaikkien 17 päätöslauselman esitteleminen matkaraportissa ei olisi mielekästä, minkä vuoksi teen niistä muutamia poimintoja. Julkisiin lausuntoihin ja päätöslauselmiin voi perehtyä yksityiskohtaisemmin Luterilaisen maailmanliiton verkkosivuilla.

Inklusiivisuus ja osallisuus olivat resoluutioissa esillä aiempaakin vahvemmin. Tämä näkyi paitsi aihetta koskevana erillisenä resoluutiona (nro 4) myös vammaisten oikeuksia (nro 10) ja alkuperäiskansoja koskevissa resoluutioissa (nro 11). Alkuperäiskansojen oikeudet ovat olleet vahvasti esillä Kirkkojen maailmanneuvostossa viime vuosina, mutta kyse lienee ensimmäisestä kerrasta ainakin lähihistoriassa, kun aihepiiri nousee Luterilaisessa maailmanliitossa resoluutiotasolle. Näiden teemojen esiin nostaminen oli ollut myös suomalaisten intresseissä, sillä delegaatioomme kuului alkuperäiskansojen edustaja, minkä lisäksi Suomen lähetysseura järjesti yleiskokouksen yhteydessä vammaisinkluusiota koskevan keskustelutilaisuuden. Yksi useita yhteiskuntia ja kirkkoja kipeästi koskeva ongelma on lisääntynyt sukupuoleen kohdistuva väkivalta, jota käsiteltiin resoluutiossa nro 7 ja jota arkkipiispa nosti esiin yleiskokousta koskevassa viestinnässään.

Erityisen näkyvästi oli esillä myös ilmastohätätila (nro 14). Nuoret järjestivät yleiskokouksen toiseksi viimeisenä päivänä teemaa koskevan mielenilmauksen, jossa he marssivat ulos konferenssisalista laulaen ja kantaen kylttejä: ”Luomakunta ei ole myytävänä” ja ”Haluamme ilmasto-oikeudenmukaisuutta.”

Viimeisenä nostan esiin vuonna 2030 vietettävän Augsburgin tunnustuksen 500-vuotismerkkivuoden (nro 17). Kokouksen aikana käytiin monia käytävä- ja pöytäkeskusteluja, joissa spekuloitiin, kuinka kauan on taloudellisesti ja ekologisesti mahdollista järjestää nykyisen kaltaisia massiivisia yleiskokouksia. Monet keskustelijat esittivät epäilyksiään, että Krakovan kokous jäisi viimeiseksi nykymuotoiseksi yleiskokoukseksi. Toista näkökantaa pitivät esillä useat saksalaiset delegaatit, jotka korostivat haluaan järjestää vuoden 2030 yleiskokous Saksassa. Toiveen taustalla lienee ollut ainakin osin pettymys siitä, ettei reformaation merkkivuodelle osunutta vuoden 2017 yleiskokousta ollut saksalaisten toiveista huolimatta järjestetty Saksassa. Nähtäväksi jää, löytyykö seuraavan yleiskokouksen rahoitus ja sitä kautta myös paikka Saksasta.

Johtopäätökset/suositukset

Piispainkokous asetti kirkkomme tavoitteiksi Luterilaisen maailmaliiton yleiskokoukseen neljä asiaa:

1. Piispainkokouksen nimittämän ehdokkaan valinta LML:n neuvostoon.
2. Pohjoismaiden ehdokkaan nimeäminen LML:n presidentiksi.
3. Esitetyn sääntömuutoksen hyväksyminen. Esitetty sääntömuutos hyväksyttiin yleiskokouksessa.
4. Luterilaisen maailmanliiton naisten pappisvihkimysten puolesta tekemän työn tukeminen.

Henkilövalintojen osalta tavoitteet saavutettiin, jopa ylitettiin, kun pastori Jussi Luoma valittiin myös LML:n Advocacy and Public Voice -komitean puheenjohtajaksi ja siinä roolissa hallituksen jäseneksi heti yleiskokouksen jälkeen. Sääntömuutos hyväksyttiin. Yhdeksi resoluutioksi tuli sukupuolten välisen oikeudenmukaisuuden edistäminen polarisoituneessa maailmassa. Tarve edistää naisten pappisvihkimystä LML:n jäsenkirkoissa nousi esiin sekä esikokousten raporteissa että yleiskokouksen keskusteluissa. Niissäkin kirkoissa, jotka jo vihkivät naisia papeiksi, naispuolisten pappien oikeutta hoitaa virkaan kuuluvia tehtäviä (erityisesti sakramenttien toimittaminen) saatetaan edelleen rajoittaa.

Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston ja toiminnallisen osaston olisi syytä pohtia mitkä yleiskokouksen päätöslauselmista ovat sellaisia, jotka kutsuvat omaa kirkkoamme toimenpiteisiin. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi inklusiivisuus ja osallisuus tai sukupuoleen kohdistuva väkivalta sekä ilmastohätätila.

Oman kirkkomme delegaation kokoonpanon diversiteettiin on syytä kiinnittää jatkossa huomiota. Nuorten osuus oli tällä kertaa vahva (myös kokousaktiivisuuden näkökulmasta), mutta edustuksemme oli kokonaisuudessaan varsin teologivoittoinen. Olisi perusteltua, että erityisesti tulevissa LML:n yleiskokouksissa edustajiemme joukossa olisi myös diakonian viran ja kasvatuksen alan edustajia. Varsinaisen delegaation lisäksi yleiskokoukseen osallistui lähes yhtä suuri määrä muita kirkkomme viranhaltijoita ja järjestöjen edustajia. Ilmastohätätilaa koskevan päätöslauselman hengessä, suomalaisten kokousosallistujien määrää on syytä tarkastella totuttua kriittisemmin.

II Leuenbergin konkordia 50 vuotta

Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön järjestämä akateeminen konferenssi Unkarin Debrecenissä 9.–11.3.2023

Tomi Karttunen

Avajaisesitelmän ja samalla kattavimman kuvauksen EPKY:n kehityksestä Leuenbergin konkordiasta (LK 1973) tähän päivään ja tulevaisuuden haasteista esitti professori Michael Weinrich: Realising Church Communion. Project and Process. Hän lähti liikkeelle siitä, että LK ilmaisee heti ensimmäisessä artiklassaan keskeisen ekumeenis-teologisen lähtökohtansa, jolla on samalla merkitystä koko ekumeeniselle liikkeelle: «julistaa ja toteuttaa kirkollinen yhteys [Kirchengemeinschaft, communion]". Weinrich totesi myös, että on erilaisia käsityksiä erilaisissa kirkollisissa traditioissa siitä, mitä kirkollinen yhteys, kommuunio, on. Weinrich viittasi siihen, että eri ekumeenisista teemoista on kirjoitettu mittava määrä ekumeenisia dokumentteja, joita eivät asiantuntijatkaan kovin hyvin hallitse. Dokumenteista on muodostunut tietynlainen "mausoleumi". Weinrich oli kokonaisarviossaan ekumeenisesta edistyksestä pessimistinen: "Todellista edistystä ei ole näköpiirissä".

Weinrichin mukaan myös EPKY:ssä on monia käsityksiä kirkollisesta yhteydestä. Kun eri käsitykset ilmenevät jo julistetun kirkollisen yhteyden kontekstissa, ovat ne kuitenkin merkki yhteyden elävyydestä ja kutsuvat

yhteyden etenevään toteuttamiseen ja syventämiseen. Weinrich tulkitsee Leuenbergin konkordian erityispiirrettä tässä suhteessa näin: ”Konsensus, johon kirkot viittaavat, ei muodostu neuvotellun tekstin hyväksymisestä, vaan kirkon jaettuun perustaan osoittamisesta evankeliumin sanomassa, jota heidän täytyy julistaa…. tämä on viittauksellinen [referential] konsensus, joka ei ole mukana olevien kirkkojen neuvottelema vaan neuvoteltu viittaus elävään, jumalalliseen perustaan, toisin sanoen, yhteisesti havaittuun kirkon perustaan… Yksinkertaisesti ilmaistuna Leuenbergin sopimus on ensisijaisesti rohkaisua kirkoille liikkua lähemmäksi toisiaan, jos niiden väliset erot eivät enää muodosta kirkkoja erottavia esteitä.”

Weinrich näyttää vähättelevän monenkeskisen ekumenian viimeaikaisia tuloksia - viittaamalla todisteeksi esimerkiksi Peter Neunerin 25 vuotta vanhaan kirjaan. Samanaikaisesti hän puolustaa Leuenbergin konkordian mallia, jonka hän näkee riittävän pragmaattisena. Toisaalta hän näkee myös LK:n merkityksen varsin viitteellisenä pohjapiirustuksena kirkolliselle yhteydelle: ”Leuenbergin sopimus ei esitä valmista rakennetta. Parhaimmillaan se antaa peruskiven rakennusprojektille, jota varten on suunnitelma, josta kirkot ovat sopineet yhteisesti julistettujen suuntaviivojen pohjalta.” Weinrich näkee kuitenkin mahdollisuuden myös kurssin reivaamiseen tietyiltä osin: «…tämän suunnitelman yksityiskohdat voivat myös muuttua toteuttamisen aikana lisälöytöjen ja havaittujen uusien mahdollisuuksien kautta.»

Weinrichin esitelmä näyttää sementoivan Leuenbergin konkordian aseman EPKY:n horjumattomana peruskirjana, mikä samalla torjuu ajatukset uuden asiakirjan laatimisesta 50 vuoden jatkokeskustelujen ja ekumeenisen kehityksen valossa: ”Leuenbergin sopimuksen peruskirjallinen side sen ohjelmallisesti suuntautuneeseen reseptioon on varjellut sen ekumeenisten konsensusdokumenttien laajan enemmistön kohtalolta.” Näin pääpaino on siinä, että esitetään ajankohtaistavia uudelleentulkintoja siitä, mitä konkordian yleisten lausumien valossa voidaan todeta. Tämän mukaisesti esimerkiksi metodistit tai Norjan ja Tanskan kirkot ovat kuvailleet omat ehtonsa sille, miltä pohjalta ne liittyvät Leuenbergin konkordiaan. Kyse on siis lopulta aika symbolisesta liittymisestä asiakirjaan, mikä sopii yhteen myös taustalla mitä ilmeisimmin olevan varsin nominalistisen tai transsendentaaliteologisen ontologian kanssa.

Weinrich toteaa kuitenkin realistisesti, että LK:n menestys on rajoittunut reformatorisiin kirkkoihin. Silti hän näkee LK:n kommuunio-ajattelun edelläkävijänä ja testaajana ja sen toteuttamista ”huomattavana menes-

tyksenä". Hän näkee myös LK:n jälkeisen kehityksen täydentäneen sen puutteita erityisesti kahdella saralla. LK ei käsitellyt ekklesiologiaa, koska se ei kuulunut reformaatioajan kiistakysymyksiin, mutta käsitteli Weinrichin mukaan aihetta menestyksellisesti The Church of Jesus Christ -asiakirjassa (1994). Samoin kirkollisen yhteyden (Kirchengemeinschaft) mallia päivitettiin vuoden 2018 asiakirjassa.

Ajatellen EPKY:n linjanvetoja keskeisessä asemassa ovat yleiskokoukset. Niissä on sekä pyrkimystä teologiseen selkeyteen ja yksimielisyyteen että pyrkimystä "yhden protestanttisen äänen" ilmaisemiseen diplomaattisesti. Silti tulisi Weinrichin mukaan pitää mielessä, että "Teologiaa ei saa instrumentalisoida poliittisesti eikä politiikasta saa tulla teologiaa." Esimerkkinä moniselitteisestä ilmaisusta, jossa eri diskurssit risteävät, on hänen mukaansa EPKY:n puhe itsestään "yhtenä kirkkona", mikä jää ainakin käytännöllisesti ajatellen epäselväksi ilmaisuksi.

Weinrich kuvaa EPKY:n viime vuosina löytäneen entistä enemmän katolisen luonteensa: "Katolisuus on tietoinen 'kaikki käsittävästä kaikkien ihmisten yhteydestä' ja antaa kirkolle tarkoituksen, joka ylittää 'kaikki tunnustukselliset, etniset, kielelliset ja kansalliset rajat'. Sisäänpäin katolisuus merkitsee 'elettyä konsiliaarisuutta' ja ulospäin 'laajenevaa ykseyttä', so., avoimuutta, joka kutsuu muita kirkkoja laajentamaan yhteyttä." Hän näkee EPKY:n ilmentävää lupaavaa elävyyttä. Se on aikuistunut ja kykenee kohtaamana haasteensa itsenäisesti, mutta samalla se ei tarkasti tiedä, mihin suuntaan projektien toteuttaminen vie.

Päätteeksi Weinrich nimesi EPKY:lle neljä tulevaisuuden haastetta:

1. Suuntautuminen kohti kirkon missiota
2. "Eletty konsiliaarisuus" ja "laajeneva ykseys"
3. Institutionaalisuus ja tunnustuksellisuus. EPKY on huomattavasti kehittynyt instituutiona. Kuitenkin: "Vaikka EPKY:n kirkkojen ykseys on selvästi vaikuttavampi kuin monitunnustuksellisissa ekumeenisissa instituutioissa, ja ne voivat myös katsoa taaksepäin yhteisellä matkalla, tämä on tähän mennessä tuskin heijastunut sen jäsenkirkkojen elämään." Weinrich painotti myös sitä, että ei-institutionaalisesti suuntautuneen Kristus-tunnustuksen intoa tulisi hyödyntää EPKY:ssä instituutiona.
4. Ei-teologiset tekijät. Päätteeksi Weinrich ehdotti, että voitaisiin pohtia perussääntöä kirkkoyhteisön elämän järjestykseksi. Lisäksi

olisi hänen mukaansa ehkä merkityksellistä pohtia muotoja, joiden pohjalta EPKY:n olisi enemmän eletty yhteisö.

Perjantain pääluennot pitivät ensinnäkin Tom Greggs, joka esitti hyvin protestanttisia näkemyksiä Jumala-uskon ja kirkon välisestä suhteesta sekä hänelle vastannut Stephanie Dietrich, joka nosti esiin monenkeskisen Faith and Order -ekumenian tuloksia, jotka ovat purkaneet vastakkainasettelua protestanttisten ja vaikkapa anglikaanisten, katolilaisten ja ortodoksisten kirkkojen käsitysten väliltä. Iltapäivällä luennot pitivät Christiane Tietz, joka puhui evankeliumin yhteisestä ymmärtämisestä hermeneuttisena haasteena kirkon yhteisölle. Häntä kommentoi Ulrich Körtner vanhurskauttamisopin näkökulmasta. Lauantain pääluennon piti piispa Heike Springhart, joka nosti esiin KMN:n yleiskokouksen merkityksen Kristuksen rakkauden tuoman sovinnon välittäjänä, toivon merkkinä hajaannuksen aikana. Hänelle vastasi piispa Tamas Fabiny, joka nosti esiin ideologioiden kohtaamisen tuoman haasteen kirkoille niin Unkarissa kuin Venäjällä Russkii mir -ajatuksen saaman aseman myötä. Fabiny toi varsin suoraan esiin reformoidun kirkon perinteisen itseymmärryksen itsestään kansallisena kirkkona Unkarissa ja siihen liittyvät pulmat nykyisessä poliittisessa tilanteessa. Fabiny mainitsi kuitenkin myös reformoitujen ja luterilaisten suhteiden kehittyneen kirkollisen yhteyden suuntaan Unkarissa jo paljon ennen Leuenbergiä, vaikka tunnustuksellisesta traditiosta edelleen pidetäänkin kiinni.

Esitelmiä pidettiin myös 19 paneelissa ja kolmessa työpajassa. Kävin konferenssiin liittyviä keskusteluja etenkin prof. Hans-Peter Grosshansin sekä virolaisten, prof. EPKY:n opintosihteerin Thomas-Andreas Pöderin sekä Dr Tiit Pädamin ja myös prof. Stephanie Dietrichin kanssa. Osallistujat olivat pitkälti tuttuja Euroopan protestanttien kirkon ekumeenisia sihteereitä ja protestanttisia akateemisia teologeja sekä paikallisia unkarilaisia, joista tapasin mm. Klara Tarrin ja Kinga Pappin, joka valmistelee väitöskirjaa virsilaulusta ja toimii myös Krakovan yleiskokouksen jumalanpalveluksia valmistelevan toimikunnan pj:na.

Hans-Peter Grosshans totesi erään paneelin käymän julkisen keskustelun yhteydessä, jossa kysyin Thomas-Andreas Pöderiltä mahdollisuutta koota oppikeskustelujan satoa täydennykseksi Leuenbergin konkordialle, että hän on nähnyt minua monien EPKY:n konsultaatioiden yhteydessä ja että Suomen ev.-lut. kirkko on myös tuonut panoksensa yhteisönsä elämään - enemmän kuin jotkut jäsenkirkot -, niin että ei ole suurta eroa

siinä, olemmeko täysjäseniä vai emme. Myös Matti Revon mainittiin olleen usein mukana. Michael Weinrich totesi toisessa paneelissa, että yhteistyö on SELK:n kanssa tosin hyvää, kuten Ruotsin kirkon kanssakin, mutta häntä on hieman ärsyttänyt se, että keskusteluissa suomalaisten kanssa on nostettu esiin kriittisiä kysymyksiä saksalaista virkateologista keskustelua kohtaan.

Pidin paneelialustukseni teemasta Communion Ecclesiology and the Next Step for Protestant-Roman Catholic Dialogue? Keskustelussa tiedusteltiin kokemuksia suomalaisesta luterilais-katolisesta dialogista sekä Suomen ev.-lut. kirkon suhteesta Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisöön. Pidin rohkaisevana, että myös reformoidut teologit olivat yhtyneet sellaisiin muotoiluihin protestanttien ja katolisten dialogin valmisteluasiakirjassa On the Church and Church Communion (2018), jotka tulivat keskeisissä kohdin lähelle suomalaisen dialogidokumentin Kasvavaa yhteyttä ekklesiologisia tuloksia. Hieman erikoista on se, että katoliset teologit näkevät nämä yhtäläisyydet helposti, mutta joidenkin keskieurooppalaisten protestanttien arvioissa näyttäisi tulevan esiin tiettyä varauksellisuutta asian suhteen. Liekö kyse ekumeenisen etenemisen pelosta vai mistä?

Vastauksessani kysyjälle SELK:n ja EPKY:n suhteesta kertasin 1970-luvun keskustelut ja päätökset Leuenbergin kirkkoyhteisöstä Suomessa sekä sen, minkä Thomas-Andreas Pöderkin nosti esiin myönteisessä valossa: että olemme SELK:sta ottaneet aktiivisesti osaa EPKY:n teologiseen keskusteluun ja pyrkineet esittämään perusteellisia ja rakentavia lausuntoja luonnosdokumenteista, jotta niitä voitaisiin kehittää eteenpäin. Hän muistutti myös kirkkomme antamasta taloudellisesta tuesta. Pidin suhdetta rakentavana ja luonnehdin yhteisön tuottaneen monia käytännön seurakuntatyötäkin tukevia asiakirjoja esimerkiksi sosiaalieettisistä ja pastoraalisista kysymyksistä. Mainitsin myös jumalapuhetta käsittelevän asiakirjan sekä protestanttis-katolisen dialogin valmisteludokumentin tarjoavan substanssia, jota esimerkiksi 70-luvun keskusteluissa kaivattiin. Ongelmaksi jää kuitenkin se, että Leuenbergin konkordian jälkeen ei ole uusia vastaavantasoisia linjanvetoja tehty, vaikka esimerkiksi kirkko-opillista opetusta on tarkennettu asiakirjassa The Church of Jesus Christ (1994). Vaikkapa ehtoolliskysymystä ei ole suoraan avattu uudelleen, vaikka siihen jumalapuhetta käsittelevässä luonnosdokumentissa viitataankin. On myös ollut havaittavissa linjan poukkoilua asiakirjasta toiseen - riippuen siitä, ketkä ovat sitä olleet tekemässä.

Thomas-Andreas Pöder ei pitänyt mahdollisena Leuenbergin konkordia 2.0:n muotoilua 50 vuoden oppikeskustelujen jälkeen ikään kuin täyden-

nysosana vanhalle konkordialle ekumeenisen kehityksen pohjalta. Hän kuitenkin asetti painopisteen konkordian tulkinnassa - Jeesuksen Kristuksen läsnäolon ajatuksen pohjalta - konkordian implikaatioiden ja mahdollisuuksien avaamiseen itse sopimuksen jälkeisissä oppikeskusteluissa ja yhteisön muissa asiakirjoissa sekä yhteisön elämässä. Pöder alleviivasi, että konkordian sisältöä ei voida selittää vain syntyhistorian vaan myös ja ennen muuta reseptiohistorian valossa.

Katolinen teologi Barbara Hallensleben, joka piti luennon teemasta ”Katholische Kirchen”. Eine katholische Sicht von Kirchengemeinschaft im Vergleich zur ’Leuenberger Konkordie’, totesi, että realistisesti ajatellen EPKY ei tällä hetkellä halua julistaa kirkollista yhteyttä (Kirchengemeinschaft) roomalaiskatolisen kirkon kanssa, koska se menettäisi oman erityisen olemisen tapansa. Hallensleben piti kuitenkin periaatteessa mahdollisena, että ”kommuunioiden kommuunio” -ajatusta, jolla kuvataan katolisen kirkon partikulaarikirkkojen verkostoa yhdessä kirkossa, sovellettaisiin myös suhteessa muihin kirkkoihin. Hallensleben muistutti kuitenkin, että pelkästään kirkollisen yhteyden julistamisen kautta yhteisen evankeliumin ymmärtämisen pohjalta ei voida saavuttaa ehtoollisyhteyttä EPKY:n ja katolisen kirkon välillä. Hallensleben pyysi paneelin osallistujia kuitenkin esittämään toiveita katoliselle kirkolle ja tekemään ehdotuksia tulevaa dialogia ajatellen. Niitä tarvitaan. Saksalainen protestanttinainen esitti toiveenaan, että tehtäisiin johtopäätöksiä LML:n ja katolisen kirkon monikymmenvuotisten dialogien pohjalta. Hallensleben totesi, että olisi virkateologisen ekumeenisen edistyksen näkökulmasta jo paljon, jos voitaisiin yhdessä sanoa EPKY:n jäsenkirkkojen kanssa, että kirkon virka on jumalallisesti asetettu ilman että samalla kertaa keskusteltaisiin piispanvirasta ja paaviudesta jne.

Johtopäätökset

Konferenssi osoitti, että tilanneanalyysi, joka meillä on tehty Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisöstä ja suhteestamme siihen, on ajan tasalla. Suhteet kirkkomme ja EPKY:n välillä ovat toimivat, mutta teologisia kysymyksiä on edelleen. Yhteisön kehityksessä on myönteisiä merkkejä, mutta pitäytymistä myös vanhoihin asetelmiin. EPKY tuottaa kirkkojen käytännön toimintaa ja keskusteluja ajatellen käyttökelpoisia materiaaleja, joita on järkevä hyödyntää. Esimerkkinä tällaisesta on se, että EPKY julkaisi

uudelleen v. 2001 julkaistun raportin kirkosta, kansasta ja valtiosta nykyisen Euroopan poliittisen tilanteen valossa. Näyttää siltä, että EPKY:ssä on avoimuutta suuntautua ekumeenisesti myös protestanttisten kirkkojen piirin ulkopuolelle, mutta samanaikaisesti se pyrkii varjelemaan sisäistä koheesiotaan - ja Leuenbergin konkordiaa. Yhteisön kehitystä on syytä edelleen seurata, osallistua sen teologiseen keskusteluun ja lähettää osallistujat myös ensi vuoden 2024 EPKY:n seuraavaan yleiskokoukseen.

Strasbourgin ekumeenisen instituutin kesäseminaari 5.–12.7.2023

Matti Repo

Olen ollut Strasbourgin ekumeenisen tutkimuslaitoksen hallituksen jäsen vuodesta 2011. Ensimmäistä kertaa kuitenkin otin hallitusjäsenenä osaa vuosittaiseen kesäseminaariin (joka korona-ajan rajoitusten jälkeen saatiin ensimmäistä kertaa pitää jälleen paikan päällä Strasbourgissa). Edellisen kerran olen seminaariin osallistunut nuorena pappina v. 1990; nyt 33 vuoden jälkeen oman roolini muutos oli ilmeisimmillään, kun olen siirtynyt takarivistä eteen ja olen piispana ja dosenttina itse luennoitsijana.

Instituutti itse selvittää parhaillaan omaa järjestäytymistään. Siitä vastaa Luterilaisen Maailmanliiton v. 1963 perustama *Foundation for Inter-Confessional Research*, joka käynnisti laitoksen Strasbourgissa 1965. Reilun viidenkymmenen vuoden aikana on lainsäädäntö kehittynyt niin Ranskassa kuin Euroopan unionissa, ja laitoksen juridinen asema tulee päivittää. Mutkikkuutta aiheuttaa, että säätiö on perustettu Sveitsin lain mukaan, laitosta periaatteessa koskee Ranskan laki, mutta se sijaitsee Alsacessa, jonka lainsäädäntö poikkeaa olennaisin osin Ranskan laista. Parhaillaan laitoksen hallitus työskentelee järjestäytymistä koskevien kysymysten parissa. Se on välttämätöntä niin henkilökunnan rekrytoimisen kuin talouden kannalta. Laillisen aseman selkeyttämisen jälkeen instituutin on mahdollista hakea rahoitusta muistakin suunnista kuin LML:n jäsenkirkoilta, joiden tuki on pienenemässä.

Laitos on murrosvaiheessa myös henkilöstön osalta. Parhaillaan sillä ei ole päätoimista johtajaa; professori Jennifer Wasmuth siirtyi edellisessä vuodenvaihteessa Göttingenin yliopistoon, ja tutkimusprofessori Stefan Dienstbeck jättäytyi myös pois. Täysitoimisia tutkijoita ei parhaillaan ole. Osa-aikaisena johtajana toimii LML:n ekumeenisten asiain apulaispääsihteeri, professori Dirk Lange. Tutkimusavustajana toimii Frank Zeeb Württembergin maakirkon suoralla rahoituksella. Sihteeri Elke Leypold toimii 2/3 työpanoksella. Emeritusprofessori Theo Dieter antaa aikaansa vanhasta rakkaudesta, samoin eräät muut aiemmin laitoksen palveluksessa olleet. Dieter oli myös valmistellut tämänvuotisen seminaarin ja johti sen.

Seminaarin aiheena oli kirkkojen kommuunio. Pohjimmiltaan aihe koskee ekumenian ydinkysymystä tai kirkkojen yhteyspyrkimysten päämäärää: millaista ykseyttä tavoittelemme? Näkyvän ykseyden tavoite on helposti puettu sanoiksi, mutta kun sopimus saadaan aikaan, onko saavutettu ykseys? Matkalla sitä kohti myös ykseyden edellytykset tulevat tarkennetuiksi ja niiden täyttyminen entistä työläämmäksi.

Osallistujia oli kaikkiaan reilut 50; heistä seminaarilaisia 37, alustajia 10, henkilökuntaa 4 ja stuertteja 2. Meidän kirkkomme on vuosittain lähettänyt seminaariin stipendiaatteja, sillä olemme yksi instituutin tärkeimpiä tukijoita ja haluamme sen toiminnan hyödyttävän teologejamme. Suomen ev.-lut. kirkosta oli neljä stipendiaattia, Ruotsin ja Norjan kirkoista kummastakin yksi, Latviasta myös yksi.

Johdannoksi ekumenian haasteisiin esitteli maailman kristillisyyden numeraalista tilaa Gina Zurlo (*Center for the Study of Global Christianity*, Boston). Tuttu kokonaiskuva globaalin etelän kasvusta ja pohjoisen heikkenemisestä sai lisää jylhyyttä, kun Zurlo tarkasteli kirkkojen kehitystä suhteessa väestönkasvuun. Kaikki (läntisen maailman) perinteiset kirkkokunnat ovat pieneneviä, koska niiden kasvu on alle 2 %. Nopeinta eli 13 % kasvua on kotikirkoissa, soluissa, ei-traditionaalisissa kirkoissa; esimerkiksi Kiinassa 16 miljoonaa. Mutta numeroiden takaa voi nousta hämmentäviä kysymyksiä: Kongon demokraattisen tasavallan asukkaista 95 % on kristittyjä, mutta maassa tehdään maailman eniten raiskauksia.

Göttingenin yliopiston kirkkohistorian professori Peter Gemeinhardt toimii myös Bensheimin ekumeenisen instituutissa. Hän esitteli varhaista kirkkoa kommuuniona, jollaisena se näyttäytyy kirkkoisien teksteissä. Materiaali eri puolilta Välimeren ympäristöä todistaa kirkon eri osien yhteenkuuluvuudesta. Kristilliset yhteisöt tukivat toisiaan jakaen niin yhteisen uskon kuin osallistuen taloudelliseen apuun. Kirkolla oli ykseys moninaisuudessa alusta asti.

Casely Essamuah (*Global Christian Forum*) esitteli kommuuniota, joka perustuu avoimeen osallistumiseen ja oman tarinan kertomiseen ilman opillista selvittelyä. ”Osallistuminen on jäsenyyttä tärkeämpää”, olennaista on luoda suhteiden verkosto, ei tehdä päätöksiä tai antaa lausumia. On tärkeää luoda ”yhteinen pöytä” ja pohtia, kuka siitä puuttuu. Kirkkojen yhteyspyrkimyksissä ei kuulu esimerkiksi naisjohtajien eikä nuorten johtajien ääni, mukana eivät ole maahanmuuttajakirkot eivätkä megakirkot. Vaikka opillista keskustelua ei käydä, on osallistumisen ehtona kolminaisuusop-

piin ja kristologiaan uskominen. Esimerkiksi messiaanisia juutalaisia ei ole otettu mukaan.

Roomalaiskatolista ykseyskäsitystä esittelivät professorit Michael Quisinsky (Freiburg) ja Wolfgang Thönissen (Paderborn). Lähtökohtana olivat Vatikaanin II konsiilin asiakirjat ja pohdinta, mitä merkitsee *Lumen Gentiumin* lause, jonka mukaan Kristuksen kirkko ”on” (*subsistit in*) katolisessa kirkossa. Yhtäältä katsotaan, että koko Kristuksen kirkko on katolisessa kirkossa, mutta toisaalta myönnetään, että sen elementtejä on myös katolisen kirkon ulkopuolella. Tästä kuitenkin seuraa ongelma, jonka mukaan kristittyjä on kirkon ulkopuolella – miten se on ymmärrettävä? Kysyin Thönisseniltä, ovatko nämä pelastuksen elementit katoliselle kirkolle fundamentaalisia vai jonkinlaista ylimääräistä sen kirkkona olemiselle. Hän viittasi siihen, että uskonopin kongregaatio on katsonut, että vain yhteys katoliseen kirkkoon tekee niistä päteviä (valid).

Tämä ongelma näkyy myös siinä, miten viimeisin luterilais-katolinen yhteisasiakirja kasteesta jäi vaille lopullista hyväksyntää – kaste tekee ihmisestä Kristuksen ruumiin osan vaikka hän ei ole yhteydessä katoliseen kirkkoon. Yksittäisten elementtien tunnustaminen ei voi olla ekumenian oikopolku kirkon tunnustamiseen. Mutta onko katolisessa ykseyskäsityksessä muuta mahdollisuutta kuin ”Roomaan paluun” malli, vaikka se katolisessa ekumeniikassa kiistetään? Thönissen ja Quisinsky kehuivat suomalaista dialogiraporttia *Growth in Communion* ja katsoivat, että sen viitoittamaa tietä voisi laatia yhteisen julistuksen sakramenteista, virasta ja kirkosta; unohtaa *subsistit in* sekä puhe ”pelastuksen aineksista” ja löytää jotain uutta.

Anglikaanisen kirkkoyhteisön ykseyskäsitystä esitteli Christopher Wells (*AC Unity, Faith and Order*), joka kyseli, miten kirkot yhdessä voivat olla enemmän kuin federaatio. Miten tehdä yhteisiä sitovia päätöksiä, jos pakottaminen ei ole mahdollista? Anglikaanisella kommuuniolla ovat tietyt ykseyden instrumentit (Canterburyn arkkipiispa, Lambeth-konferenssi, priimasten kokous, neuvoa-antava elin ACC). Pohjoinen pallonpuolisko nojautuu enemmän demokraattisiin rakenteisiin, kun taas etelässä piispojen persoonallinen rooli koetaan merkittävämmäksi. Globaalissa anglikanismissa on havaittavissa liike kohti synodaalisuutta samalla kun vastaavaa nähdään katolisessa kirkossa.

Professori Julija Vidovic (Serbian ort. kirkko, Pariisi) puhui ortodoksisten kirkkojen ykseydestä painottaen piispan viettämää eukaristiaa kirkon ja sen ykseyden keskuksena. Kirkon täyteys on mahdollinen vain kaikkien paikal-

listen kirkkojen koinoniana. Ortodoksisten kirkkojen ykseys on keskinäistä riippuvuutta; kuten piispa kuuluu synodaaliseen kollegioon, myös patriarkka voi toimia vain kaikkien piispojen konsensuksessa. Mutta ortodoksinen kirkko elää kompleksisessa geopoliittisessa todellisuudessa, sen ykseyttä ovat repineet monet sodat ja hajaannukset.

Professori Lisa P. Stephenson (*Lee University*, Cleveland) esitteli helluntailaista ja karismaattista kirkkokäsitystä ja sen pohjalta syntyvää ykseyskäsitystä. Olennaisia tekijöitä ovat kaikkien uskovien yhteinen pappeus ja profeetallisuus, apostolisen ajan uskoon palaaminen, lopun aikojen Hengen vuodattaminen ja armolahjojen ilmeneminen. Kirkon rakenteet, opit tai sakramentit eivät ole yhtä tärkeitä liittymäkohtia apostoliseen kristinuskoon kuin Pyhän Hengen läsnäolossa eläminen.

Viisikymmenvuotiaan Leuenbergin konkordian syntyä esitteli sen laadintaan alunperin osallistunut professori em. Marc Lienhard. Hän muistutti taustalla olleista Barmenin julistuksesta sekä seitsemästä alueellisesta neuvottelusta, joista merkittävimmät tuottivat Arnoldshainin ehtoollisteesit sekä Ranskassa Lyonin kastetta ja Jumalan sanaa käsitelleet teesit. Siinä missä luterilaiset olivat painottaneet Kristuksen samuutta sekä ristiinnaulittuna että kirkastettuna ja hänen reaalista läsnäoloaan ehtoollisen leivässä ja viinissä, reformoidut tähdensivät Kristuksen todellista ihmisyyttä. Samalla raamatuntutkimus oli johtanut ehtoollisen näkemiseen entistä vahvemmin myös yhteyden, ei vain syntien anteeksi saamisen ateriana. Arnoldshainin teesejä oli kuitenkin vaivannut monitulkintaisuus, mikä johti kiistoihin. Konkordian laadinta tapahtui kahdessa vaiheessa: esikonkordia lähetettiin kirkoille 1971. Palautteen mukaan konkordiaa vahvistettiin nimenomaan ekklesiologisella aineksella viittaamalla luterilaisten tunnustuskirjojen määrittämiin kirkon ykseyden edellytyksiin.

Leuenbergin konkordian ekklesiologiaa esitteli lähemmin professori em. André Birmelé. Vaikka hän kertoi konkordian erottavan kirkossa sen ”perustan ja muodon”, hän tähdensi näkyvän kirkon olevan Kristuksen kirkon muoto ja pelastuksen väline. Näkyvän kirkon ja uskotun kirkon välillä ei voi tehdä sellaista jakoa, jonka mukaan tuo tai tämä kirkko ei lainkaan olisi oikea Kristuksen kirkko. Näkyvä kirkko on tosi Jeesuksen Kristuksen kirkko. Birmelén mukaan Leuenbergin yhteisön kirkko-opillinen asiakirja *Die Kirche Jesu Christi* (1995) nimenomaan torjuu noiden kahden irrottamisen toisistaan.

Minun esitelmäni koski Porvoon julistusta ja sen esittämää ykseysmallia. Kävin läpi luterilais-anglikaanisten suhteiden historiaa alkaen maailmansotien välissä käydyistä keskusteluista ja tehdyistä sopimuksista edeten Luterilaisen maailmanliiton ja Anglikaanisen kommuunion neuvotteluihin. Ratkaisevaa Porvoon sopimuksen sekä Yhdysvaltain ja Kanadan sopimusten synnylle oli omaksua BEM-dokumentista aineksia ja jatkaa niiden syventämistä. Esittelin Porvoon yhteisen julkilausuman sisältöä ja siihen sisältyvän julistuksen sitoumuksia sekä yhteyden käytännön sovelluksia. Pohdin kuitenkin, onko julistuksen tunnustaminen ja sen sitoumuksiin kiinnittyminen riittävää ykseyttä. Miten elämme yhtenä kirkkona, kun pysymme itsenäisinä ja korkeintaan konsultoimme toisiamme? Voiko tällainen tila olla ekumenian lopullinen tavoite? Viittasin myös ajankohtaisiin pyrkimyksiimme silloittaa luterilais-anglikaaniset sopimukset niin, että Porvoon piirissä katsottaisiin meidän voivan hyväksyä myös Yhdysvaltain ja Kanadan sopimukset hyödyksemme (transitiivisuus).

Esitelmäni herättämää innostunutta keskustelua jatkettiin paneelissa, jossa professori Birmelé edusti Leuenbergin ykseysmallia ja minä Porvoon. Samalla sain kerrata, millaista kritiikkiä suomalaisten teologien taholta (lähinnä professori Tuomo Mannermaa), oli konkordiaa kohtaan esitetty. Professori Dieter oli ”kustoksena” tai puheenjohtajana välissämme, mutta muutamat sanoivat jälkeenpäin, ettei asetelma ollut reilu, kun Dieter otti välillä samaa roolia kuin Birmelé; toiset taas sanoivat minun pärjänneen hyvin yksin kahta vastaan ja sujuvasti osoittaneen Porvoon julkilausuman teologisen syvällisyyden ja sen ykseysmallin toimivuuden.

Kirkkojen maailmanneuvoston ykseyslausumia ja niiden kehitystä esitteli Kuzipa Nalwamba (*Faith and Order*). Ykseysmalleja on ollut useita. Viimeisimmän ekklesiologisen asiakirjan *The Church: towards Common Vision* jälkeen on nähty paljon vaivaa, että globaalin etelän ääni kuultaisiin selvemmin. Mission ja oikeudenmukaisen rauhan sekä luomakunnan eheyden kysymykset ovat tulleet osaksi kirkkojen ykseyspyrkimyksiä. Yhteinen usko pakottaa kohti konsensusta niin opillisissa kuin eettisissä kysymyksissä.

Strasbourgin kesäseminaari tarjoaa mahdollisuuden niin teologiseen ja ekumeeniseen oppimiseen kuin hengelliseen rakentumiseen päivittäisissä rukoushetkissä, samoin kuin ystävyyssuhteiden luomiseen ja kollegiaaliseen jakamiseen sekä kulttuuriseen rikastumiseen tutustumalla eri maista ja kirkoista saapuneisiin ihmisiin ja kokouskaupunkiin ympäristöineen.

Leuenbergin konkordia 50 vuotta: kirkonjohtajien kokous Wienissä 4.–5.7.2023

Matti Repo

Leuenbergin konkordian lopullinen tekstilaitos valmistui 1973 ja lähetettiin kirkkojen tutkittavaksi ja hyväksyttäväksi. Ensimmäisenä sen allekirjoitti saman vuoden kesäkuussa Lippen maakirkko Saksassa. Siellä olivat jo ennestään luterilaiset ja reformoidut sopineet alttarin ja saarnatuolin yhteydestä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous puolestaan päätyi pitkän keskustelun jälkeen 1977 pidättäytyä konkordian allekirjoittamisesta, mutta samalla se päätti kirkkomme osallistuvan yhteisön teologiseen jatkotyöskentelyyn. Olemme siitä lähtien pyrkineet lähettämään teologeja työryhmiin, antamaan lausuntoja asiakirjaluonnoksiin ja osallistumaan Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön (EPKY) yleiskokoukseen. Maksamme vuosittain merkittävän jäsenmaksun. Olemme useiden konkordian allekirjoittajakirkkojen kanssa alttarin ja saarnatuolin yhteydessä muiden sopimusten myötä. Olemme Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisössä ”osallistuva kirkko” (beteiligte Kirche, participating church). Siksi meiltä on tänä vuonna osallistuttu 50-vuotiaan konkordian juhliin sekä sen merkitystä käsitteleviin seminaareihin.

Noin 70 eri kirkkojen johtajaa kokoontui 4.–5.7. Wienin Hütteldorfiin tapaamiseen, jonka sisältö koostui yhtäältä keskinäisistä kohtaamisista, juhlasta ja vapaasta keskustelusta, mutta toisaalta myös teemojen hahmottamisesta seuraavana vuonna Romanian Sibiussa pidettävään yhteisöön yleiskokoukseen. Olennaista oli aloittaa kokous Hütteldorfin luterilaisen seurakunnan kirkossa ehtoollisjumalanpalveluksella, jossa saarnasi Itävallan Augsburgin tunnustuksen evankelisen kirkon piispa Michael Chalupka. Liturgina toimi Sveitsin evankelisen kirkon pääsihteeri Rita Famos. Palveluksen jälkeinen ilta oli varattu linnanpuistossa musiikille, ruokailulle, seurustelulle ja kepeille tervehdyspuheille.

Seuraavan aamupäivän ohjelma suuntautui protestanttisten kirkkojen yhteisiin haasteisiin Euroopassa. EPKY:n presidentti ja Britannian yhdistyneen reformoidun kirkon pääsihteeri John Bradbury johti keskustelua,

johon toivat alustuksensa EPKY:n neuvoston puolesta Christian Albecker (Alsace-Lorrainen Augsburgin tunnustuksen protestanttisen kirkon presidentti, Alsace-Lorrainen protestanttisten kirkkojen unionin presidentti sekä Reinin kirkkojen konferenssin presidentti) ja Hana Tonzarova (Tsekin hussilaisen kirkon ulkoasiain johtaja ja Kaarlen yliopiston hussilaisen teologian opettaja). Bradburyn kysymykseen, mitä EPKY merkitsee näiden kirkkojen paikallisille seurakunnille, Albecker kertoi konkordian mahdollistaneen kirkkojen liitoksen, mutta monien seurakuntien Alsace-Lorrainessa yhdistyneen taloudellisesti ja papinvirkojen osalta jo ennen muodollista uniota. Tänä vuonna vietetään Martin Bucerin Strasbourgiin saapumisen 500-vuotisjuhlaa; myöhemmin juuri Bucer kutsui Jean Calvinin hoitamaan ranskankielisen seurakunnan papinvirkaa Strasbourgiin. Tonzarova puolestaan kertoi käyttöön otetun yhteisen kasteen muistamisen liturgian. Tsekissä on aloittanut toimintansa Leuenberg-kirkkojen synodi, joka on pohtinut yhteisiä kysymyksiä kuten diasporaa, ekumeenisia avioliittoja, pappien vaihdettavuutta, islamia, homoseksuaalisuutta jne.

Kokoukselle olivat eri kirkkojen nuoret teologit videoineet kysymyksiä. Vähäosaisten tukemista koskevaan kysymykseen sai vastata Alessandra Trotta (Italian metodististen ja valdolaisten kirkkojen unionin puheenjohtaja), Euroopan moninaisuuden ja jännitteiden sovittamista koskevaan kysymykseen Stefan Zürcher (Metodistikirkon Keski- ja Etelä-Euroopan keskuskonferenssin piispa), kristillisen todistuksen vahvistamista koskevaan kysymykseen Beate Hofmann (Kurhessen-Waldeckin evankelisen kirkon piispa) ja kirkon näkyvyyttä ja kuuluvuutta mediassa koskevaan kysymykseen Urmas Viilma (Viron evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa).

Leuenbergin konkordialle rinnakkaisena tai paremminkin sen pohjalta syntyneeseen sopimukseen perustuvana yhteisönä nostettiin juhlavasti ja solidaarisesti esiin Lähi-Idän evankelisten kirkkojen yhteisö (engl. FMEEC). Sille koottiin jumalanpalveluksen kolehti, jonka otti vastaan pääsihteeri, beirutilainen Rosangela Jajour.

Tärkeä ohjelman kohta oli Ukrainan luterilaisen kirkon liittyminen 111. kirkkona konkordian allekirjoittajiin. Piispa Pavlo Shvarts ja synodin presidentti Alexander Kross toivat kiitokset kirkkonsa saamasta tuesta Venäjän aloittaman sodan aikana. Shvarts kertoi kirkkonsa vastikään kääntäneen ukrainaksi EPKY:n ihmiselämän alkua koskevan asiakirjan *Bevor ich Dich im Mutterleib geformt habe*; se on ylipäätään ensimmäinen tämän aiheen

eettistä ja teologista problematiikkaa koskeva julkaisu ukrainaksi ja aloittaa ”protestanttisten äänien” sarjan.

Valitettavasti en ehtinyt jäämään ohjelman viimeiseen osaan eli ryhmissä tapahtuneeseen teemojen syventämiseen, sillä minun oli kiiruhdettava junaan päästäkseni vielä saman päivän iltana Strasbourgiin, jossa alkoi ekumeeninen kesäseminaari. Ennen taksiin astumista ehdin antaa varttitunnin mittaisen saksankielisen haastattelun Itävallan radioon Suomesta, sen kirkollisesta ja uskonnollisesta tilanteesta sekä yhteiskunnallisista haasteista. Toimittajaa kiinnostivat myös kirkon odotukset maahan juuri saatua hallitusta kohtaan.

Pidän osallistumista Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön työskentelyyn Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle tärkeänä osana ekumeenista vuorovaikutusta ja kansainvälisten suhteiden hoitoa meille läheisten reformaation kirkkojen kanssa. On syytä lähettää edellisten kertojen tapaan 1–2 edustajaa EPKY:n yleiskokoukseen Romanian Sibiuun 27.8.–1.9.2024.

III Liturgia, ekumenia ja yhteinen todistus

Societas Liturgican konferenssi teemasta “liturgia ja ekumenia” Irlannin Maynoothissa 7.–11.8.2023

Tomi Karttunen

Konferenssin yleisteemaa ”liturgia ja ekumenia” perustavasti ja orientoivaa suuntaa antaen kartoittavan esitelmän piti Societas Liturgican väistynyt presidentti professori Ron Andersson (met.) heti konferenssin aluksi. Otsikkona oli virsirunoilija Brian Wrenin virren sana ”Together Met, together Bound”. Andersson määritteli itse paperinsa tähtäyspisteeksi, voimmeko ja miten entistä paremmin heijastaa virren sanaa yhdessä kohtaamisesta ja sidoksesta toisiimme niin kirkollisesti, teologisesti kuin liturgisesti etenkin, kun sosiaaliset ja poliittiset maailmamme painostavat meitä kulkemaan omia teitämme.

Anderson näki ekumeenisen yhteyden rakentamisen kuuluneen olennaisena osana kasvuunsa ja työhönsä pappina. Hänen teologiseen ja liturgiseen koulutukseensa painoi väkevästi leimansa Kaste, ehtoollinen, virka -asiakirja (BEM 1982), joka julkaisiin Andersonin opiskellessa Yalessa.

Andersonin mukaan liturgian ja ekumenian suhde on ollut ekumeenisessa liikkeessä pitkään läheinen etenkin Wiebe Vossin varhaisen johtajuuden vuoksi Faith and Order -keskusteluissa. Vos oli mukana kirjoittamassa dokumentteja jumalanpalveluselämän ja ekumenian suhteesta sekä perustamassa Studia Liturgica-journaalia ja sitä kautta Societas Liturgicaa. Vos kirjoitti Studia Liturgican ensimmäisessä pääkirjoituksessa: ”Ekumeeninen

liike ei enää voi välttää tutkimasta jumalanpalveluselämää sen laajimmassa mielessä, eikä jumalanpalvelusta voida kunnolla tutkia ilman ekumeenista yhteistyötä." Tämä sama ajatushan tuli meillä esillä esimerkiksi 1990-luvun jumalanpalvelusuudistuksessa vaikkapa Yrjö Sariolan teksteissä. Vossin aikaan ilmassa oli myös liiankin toiveikasta ajattelua siitä, että yhteinen liturgiaan perehtyminen johtaisi helpommin edistysaskeliin kuin keskustelu muilla ekumenian saroilla.

Societas Liturgican piirissä ekumeeniset tekstit ovat olleet esillä etenkin silloin, kun on vastattu 1963 julkaistuun Montrealin Faith and Order -raporttiin Worship and the Oneness of Christ's Church ja BEM-asiakirjaan 1980-luvun puolessavälissä sekä käsiteltäessä ns. Ditchingham-raporttia (1994), joka käsitteli jumalanpalveluselämän roolia kristittyjen ykseyden etsimisessä (https://www.oikoumene.org/resources/documents/ditchingham-report-faith-and-order).

2000-luvun alussa kuitenkin myös Societas Liturgicassa ekumeeninen kehitys hiljeni ja koettiin tunnustuksellisia ja liturgisia takaiskuja. Joiden mielestä Liturgiam Authenticam -julkaisu vuodelta 2001 (https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20010507_liturgiam-authenticam_en.html) merkitsi jopa ekumeenisen liturgisen keskustelun kuolemaa - ehkä ennenaikaisesti, kuten Anderson toteaa. Eri tunnustuskunnat ovat edelleen jakautuneita eivät vain ekumeenisesti vaan entistä enemmän myös sisäisesti liturgisissa ja sakramentaalisissa kysymyksissä.

Syinä tälle kehityskululle Anderson näkee kirkkojen muuttuvat yhteiskunnalliset olosuhteet, joille ovat tunnusomaisia syvällinen konsumerismin ja individualismin vaikutus, pelko valtavirran protestanttisten kirkkojen taantumisesta ja kuolemasta - etenkin USA:ssa - ja tietynlainen laissez-faire -asenne suhteessa paikalliseen jumalanpalveluselämään, mitä koronapandemia näyttää vahvistaneen. Anderson viittaa myös Paul Bradshaw'n (2014) johtopäätökseen, että ekumenian taantumiseen ovat vaikuttaneet 1) paluu tunnustuskuntaisuutta korostavaan ajattelutapaan kilpailtaessa sieluista brändäykseyn kautta. Myös Konrad Raiser on nähnyt institutionaalisten identiteettien ja tunnustuksellisten perinteiden puolustamisen vahvistuneen. Oman profiilin korostaminen vaikuttaa tärkeämmältä kuin yhteinen todistus. Toiseksi 2) niissä traditioissa, joihin karismaattinen liike on vaikuttanut, perinteiset liturgiset rakenteet ovat väljentyneet. Anderson

näkee taustalla myös vaihtoehtoisten liturgisten traditioiden olemassaolon tunnustamisen esimerkiksi postkolonialistisen ajattelun myötä.

Andersson vakuutti kuitenkin säilyttävänsä edelleen ekumeenisen optimisminsa: ”... En ole antautumassa. Pysyn optimistisena ekumeenisesta liturgisesta työstämme, jota tukee ja on tukenut oppineisuutenne läpi vuosien ja jatkuva työnne kahdenvälisissä keskusteluissa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Antautuminen olisi uskottumuutta evankeliumille, jota julistamme ja toivolle, joka meillä on Kristuksessa.”

Andersson ehdotti, että ekumeenisessa liturgian tutkimuksessa keskityttäisiin kolmeen eri kategoriaan: ”yhdessä uskominen ja rukoileminen eri tavoin, uskominen eri tavoin ja rukoileminen yhdessä ja uskominen ja rukoileminen yhdessä.” Hänen tavoitteensa oli kuitenkin ehkä enemmän ’problematisoida’ tämä suhde kuin ratkaista se.

Andersson kritisoi allianssihenkistä sydämen yhteyttä, joka kutistuu ad hoc -yhteydeksi: ”Kuten evankelinen teologi Peter Leithart oikein toteaa, sellainen sovitettu ykseys, jota edustaa protestanttinen ’denominationalismi... on eron institutionalisoimista... se tekee meille mahdolliseksi tyytyväisenä määritellä itsemme ei ykseytemme kautta veljinä [ja sisarina], vaan jakautuneisuutemme kautta.’ Sovitettu erilaisuus näyttää, siksi, johtavan riittämättömään, vaikkakin mukavaan vastaukseen eroihimme suhteessamme toisiimme opin ja liturgisen käytännön asioissa; se luopuu liian nopeasti näkyvän ykseyden toivosta.”

Vaikka ekumeeninen liturginen tutkimus ei olisikaan johtanut välittömiin uusiin ekumeenisiin sopimuksiin, se on johtanut täydempään liturgisten traditioidemme, käytäntöjemme ja resurssiemme jakamiseen, kuten on selvää jumalanpalveluskirjoissa ja hymnaaleissa, joita on kehitetty monissa kirkoissa viimeksi kuluneen viidenkymmenen vuoden aikana. Monesti on kuitenkin mukauduttu keskinäisiin eroihimme ja kuljettu omia teitä sen sijaan, että olisi pyritty yhdessä eteenpäin - edes epävirallisin tavoin:

”Jos me uskomme yhdessä, jos meillä on halu uskoa yhdessä, me voimme ja meidän täytyy rukoilla enemmän kuin sattumanvaraisesti. Yhteistä rukousta ei voida rajoittaa kristittyjen ykseyden rukousviikkoon... tai satunnaisiin ekumeenisiin tapaamisiin.” Muussa tapauksessa ykseyden etsiminen jää ”teoreettiseksi ekumeniaksi”.

Andersson nostaa teologisten kysymysten ohella esiin ”poliittisen lahkolaisuuden”, jonka silloittaminen on vielä lisähaaste etenkin Pohjois-Amerikassa mutta myös muualla. Andersson viittaa myös reseptiiviseen

ekumeniaan, siihen, miten otamme vastaan toistemme traditiot osana jaettua perintöä, joka meille tarjotaan pohjaksi uudistumiselle, tunnustamiselle ja sopeuttamiselle kulttuuriin. Tarvitaan kirkollista nöyryyttä ja suurisieluisuutta. Kun niitä harjoitetaan yhdessä, voimme siirtyä sovitetusta vastaanottavaan erilaisuuteen. Meistä tulee parempia ja syvällisempiä etsimämme ykseyden agentteja.

Toisen tärkeän avainesitelmän teeman näkökulmasta piti prof. Ivana Noble Prahasta liturgisten, teologisten ja ekumeenisten lahjojen jakamisesta metodologisesta näkökulmasta. Hän lähti liikkelle Andersonin esittämästä konferenssilausumasta, jonka näki olevan yhdensuuntainen monessa kohtaa oman ajattelunsa kanssa. Lausumassa painotetaan voimakkaasti tarvetta löytää pätevämpiä tapoja ottaa vastaan toistemme lahjoja sekä tutkia esteitä, jotka estävät meitä tekemästä niin. Se tähtää siihen, että liikutaan normatiivisten idealisaatioiden tuolle puolen analysoimaan kokemuksia siitä, missä ja miten sellainen jakaminen tapahtuu ja miten se ei tapahdu tai ei voikaan tapahtua perheissä, paikallisyhteisöissä tai kristillisissa tunnustuskunnissa.

Noble liittyi kritiikkiin ideologista ”kultaista aikaa” kohtaan liturgiassa sekä liitti tähän kritiikin puhetta ”ekumeenisesta talvesta” kohtaan. Ehkä edistystä kuitenkin on tapahtunut, vaikka se poikkeaisi odotetusta esimerkiksi ehtoollisyhteyden saavuttamisen suhteen, ja taka-askeliakin on otettu. Noble pyrki etsimään menetelmää lahjojen jakamiseen ja lähti liikkeelle 1) lahjan ottamisesta erilleen kausaalisesta ja utilitaristisesta ajattelusta, 2) siitä, että emme omista traditioitamme, toisten rikkauksia tai jopa yhteistä perintöä, 3) vaikeiden lahjojen eli taakkojemme jakamisesta sekä päätyi 4) ei-synteettisen dialektisen metodin peruspiirteiden esittelyyn ja kysymään, miten sellainen metodologia voi käsitellä nykykontekstia.

Noblen mukaan Jean-Luc Marion ja Louis-Marie Chauvet ovat kehitelleet lahjan ekonomian malleja husserlaisen fenomenologisen analyysin ja heideggerilaisen hermeneutiikan pohjalta, jotka ovat vapauttaneet lahjan kausaalisuhteista ja utilitaristiseen hyötyajatteluun perustuvasta oikeuttamisesta. Tätä voidaan hänen mukaansa soveltaa myös liturgisten lahjojen ajatukseen. Fenomenologis-eksistentiaalisen hermeneutiikan mukaisesti Jumalan lahjaa ei voida hallita, vaan se voidaan ottaa vastaan vain rakkaudessa ja pyhyydessä eli eskatologisesti. Tähän voidaan huomauttaa, että tässä sovelletaan varsin protestanttista transsendentaaliteologista menetelmää, jonka tyyppistä tosin myös katolisessa transsendentaaliteologiassa

on hyödynnetty. Se voi kuitenkin tuottaa ongelmia ilmoituksen sisällön ymmärtämiselle. Barthilaisen teologian tavoin siinä korostuu Jumalan toiseus. Sinällään Jumalan pyhyys ja tuonpuoleisuus on osa klassista ja apofaattista teologiaa, mutta niin on myös katafaattinen sisältö.

Noble esitti filosofis-teologisen abstraktin pohdinnan lisäksi myös sisällöllisen teologisen selvennyksen ei-synteettisen dialektiikan metodille soveltamalla sitä Kolminaisuuden persoonien väliseen yhteyteen. Noble nostaa esiin termin ”perikoreesi” eli Kolminaisuuden persoonien vastavuoroinen läpäisy avainterminä. Pyhässä Kolmininiasuudessa persoonien täydet erot, se että he tekevät tilaa toisilleen ja heidän radikaali ykseytensä pidetään yhdessä. ”Antamisen ja vastaanottamisen liike ei edellytä saapumista uuteen entiteettiin tai osanottoa korkeampaan yksittäiseen abstraktiin olemukseen.” Noble näkee tästä sovelluksen esimerkiksi Staniloaen ”avoimen sobornostin” käsitteessä, jota voidaan soveltaa ekumeeniseen yhteyteen eri kirkkojen välillä, niin että ”jokaisen lahja on olemassa toisten vuoksi”. Tähän voidaan huomauttaa, että Lutherin tai Bonhoefferin toisia varten olemisen ajatus viestii myös samansuuntaisesti.

Johtopäätösosiossaan Noble viittasi siihen, että Jürgen Moltmann totesi jo v. 1975, että ”oppi yhdistää, mutta politiikka erottaa”. Tämä näyttää pitävän paikkansa myös pandemian ja Ukrainan sodan kontekstissa. Ykseys hinnasta välittämättä ei ole käypä tie tässä yhteydessä. William Cavanaugh’n Chilen diktatuurin yhteydessä esittämää lausumaa lainaten Noble totesi, että väkivaltaiseen toimintaan aktiivisesti osallistuvat kristityt tosiasiassa osallistuvat “pelon, kidutuksen ja fyysisen, kirkollisen ja sosiaalisen ruumiin hajottamisen anti-liturgiaan.” Tämä jos mikä kutsuu pois ”eliitti-ekumeniasta”. Maria Skobtsovaan viitaten Noble huipentaa puheenvuoronsa: ”Nykyiset haasteet muistuttavat meitä myös, miten vaikeaa on toimia sen uskon mukaan, että rikkoutuneita suhteita voidaan korjata, miten helppoa on hyväksyä toisten demonisointi ja miten vaikeaa on tehdä ero oikeutettujen oikeusvaatimusten ja toisen ei-oikeutetun vihan välillä. Mahdottomat mahdollisuudet [Derrida] jakaa myös perintömme negatiiviset osat voi kuitenkin silti olla juuri se hetki, jolloin yhteisöt astuvat Hengen alueelle ja etsivät, mitä merkitsee olla lähempänä Kristusta, Elämän lähdettä.”

Kolmannen merkittävän avainesitelmän pitivät roomalaiskatolinen professori Dorothea Sattler Münsteristä sekä evankelinen ekumeniikan professori Friederike Nüssel Heidelbergistä. Molemmat ovat sekä Saksassa että kansainvälisessä ekumeniassa hyvin tunnettuja ja pitkäaikaisia vaikut-

tajia. Heidän yhteisesitelmänsä aiheena oli ”Toistemme lahjojen vastaanottaminen”. Sattler ja Nüssel ovat yhdessä kirjoittaneet mm. johdatuksen ekumeeniseen teologiaan (2008).

Sattler korosti esitelmässään, että lahjojen ekumeniaa ei voida analysoida vain puhtaan akateemisesti. Tarvitaan kohtaamisia ja ihmissuhteita, relationaalisuutta. Toinen ihminen henkilönä näyttäytyy tällöin Jumalan lahjaksi. Pohjimmiltaan on kyse lahjojen näkemisestä Jeesuksen Kristuksen läsnäolon valossa. Nüssel hahmotti yhteisesitelmän tähtäyspisteiksi: 1) kysymys perustavista ekumeenisen hermeneutiikan kysymyksistä systemaattis-teologisesta näkökulmasta; 2) kysymys ehtoollisesta ja sen yhä tarjoamasta haasteesta ajatellen lahjojen vaihtoa saksalaisen ekumeenisen julkaisun ”Yhdessä Herran pöydässä” (Gemeinsam am Tisch des Herrn) valossa; 3) esimerkit liturgisista traditioista, joiden valossa voimme rikastuttaa toisiamme Jumalan lahjoilla ja 4) vetoomus tutkimusalojen välisestä yhteistyöstä ekumeniassa.

1. Ekumeenisesta hermeneutiikasta. Sattler painotti, että roomalaiskatolisesta näkökulmasta Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen merkitys on edelleen ohittamaton. Tuleva piispainsynodi synodaalisuudesta on tässä mielessä keskeinen ilmentymä tästä - ajatellen myös ekumeenista lahjojen vaihtoa. Synodin Instrumentum Laboris -asiakirjan yksi keskeinen teema on: ”Miten kirkkojen välille voi kasvaa dynaaminen lahjojen vaihdon suhde?” Tämä on ekumeenisesti tärkeää, vaikka ensisijaisesti tässä ajatellaankin katolilaisten ja ortodoksien välistä lahjojen vaihtoa. Lahjojen vaihdon rohkaisemisessa on kuitenkin ytimessä se, että tuetaan jokaista jatkamaan etsintää uskon ymmärtämisessä. Muiden traditioiden todistukset, jotka osoittavat kristillisen tunnustuksen keskiöön, ovat hyvin tärkeitä. Yllättävällä tavalla julistettu pääsiäissanoma herättelee eri tavoin kuin tuttu julistus.

Sattler kiteytti: ”Vakaumus, että eri tunnustukset tulevat lähemmäksi toisiaan, siinä määrin, että ne lähestyvät jo olemassa olevaa yhteistä keskusta uskossa Jeesukseen Kristukseen positioista käsin, jotka ne ovat ottaneet, on 2. Vatikaanin konsiilin ekumeenisen hermeneutiikan ohjaava periaate. Konsiilin näkökulmasta kirkkojen etsitty yhteys on Jumalan hengellinen lahja, ei yksin ihmistyötä (vrt. 2. Vatikaanin konsiili, Unitatis Redintegratio [UR] 1–2). Yksi kaste on sakramentaalinen side, joka yhdistää kaikki Jeesukseen Kristukseen. Ei ole todellista ekumeniaa ilman sisäistä kääntymistä (vrt. UR 4). Kaikki kirkot ovat kutsuttuja kääntymykseen. Hengellinen

ekumenia on hyvin tärkeää konsiili-isien näkemyksen mukaan, erityisesti rukous kirkkojen ykseyden puolesta. Ekumeenisen liikkeen edistäminen on tehtävä kaikille Kristukseen uskoville. Läheinen yhteistyö sosiaalieettisessä toiminnassa on jotain, mitä meidän pitäisi tavoitella (vrt. UR 12)."

Friederike Nüssel sitoi luterilaisen ekumeenisen hermeneutiikan Augsburgin tunnustuksen 7. artiklaan (CA 7): "Artikla 7 toteaa: 'Opetamme myös, että yksi, pyhä, kristillinen kirkko pysyy aina.' Kirkon ykseys on siksi kautta aikojen sidottu siihen, että 'evankeliumia julistetaan puhtaasti ja pyhät sakramentit jaetaan evankeliumin mukaan.' (CA 7) Kirkon tosi ykseydelle on siksi riittävää. 'että evankelimi saarnataan yksimielisesti puhtaalla ymmärryksellä ja sakramentit jaetaan jumalallisen sanan mukaan.' Yhtäältä järjestysten yksimuotoisuus, jotka ihmiset ovat asettaneet, ei ole välttämätöntä. Tänään on totta, että keskustelemme, mikä paikka palveluviralla on tässä kontekstissa. Melanchthonille oli kuitenkin selvää, että kirkko ei voi olla ilman kunnollista evankeliumin saarnaamisen virkaa sanassa ja sakramentissa." Tältä pohjalta Nüssel totesi luterilaisten ekumeenisen mallin olevan "ykseys sovitetussa erilaisuudessa".

Molemmat saksalaiset ekumeenikot tulevat lähelle niin kutsuttua "evankeliumin keskus" -mallia, mikä tekee ymmärrettäväksi myös kritiikin Gemeinsam am Tisch des Herrn -asiakirjan (2020) Leuenberg-henkisyyttä kohtaan, mutta he painottavat molemmat myös sisällöllistä puolta enemmän kuin aikoinaan, kun Leuenbergin konkordiassa jätettiin esimerkiksi keskustelu kirkon virasta syrjään. Nüsselkin painottaa "ykseyttä sovitetussa erilaisuudessa" eikä vain "sovitettua erilaisuutta", jossa päädytään helposti erojen kritiikittömään pyhittämiseen ja niistä vaikenemiseen eikä saavuteta todellista rehellistä kohtaamista ja keskustelua esityönä syvenevälle yhteydelle ja ykseydelle.

2. Tutkimusasiakirja "Yhdessä Herran pöydässä". Sattlerin mukaan yksi syy sille, että hän ja Nüssel on kutsuttu alustamaan on se, että dokumentti Gemainsam am Tisch des Herrn herättää kiinnostusta. Sattler kiteyttää asiakirjan ehdottaman ehtoollisvieraanvaraisuuden periaatteen näin:

> "Tietoisuudessa raamatullis-teologisista, historiallisista ja pastoraalisista näkökulmista ekumeeninen työryhmä [katolilaisten ja evankelisten Saksassa] on muotoillut näkemyksen, että voi sallia itsensä tulla kutsutuksi liturgisiin viettoihin luottamuksessa Jeesuksen Kristuk-

> sen läsnäoloon, jonka muotoilu tapahtuu tunnustuksellisen vastuun mukaan. Tämä näkemys on suhteessa ajatukseen, ettei suunnitella uusia liturgioita yhdessä, vaan kohdataan toisemme luottaen vieton muotoihin sellaisina kuin ne ovat historiallisesti kehittyneet, oppiaksemme toisiltamme, puhuaksemme toisillemme havainnoista ja löytääksemme, miten suuri yhteys jo on jumalanpalveluselämässä tänään."

Kristittyjen ykseyden edistämisen neuvosto ja uskonopin kongregaatio - jotka nykyisin ovat dikasterioita eli osastoja - kritisoivat asiakirjan menetelmää mm. Leuenbergin konkordian edustaman mallin seuraamisesta, niin että reaalipreesens-ajatus hämärtyy. Sattler painotti asiakirjan taustalla olevien monien ekumeenisten asiakirjojen merkitystä, jotka tekivät hänen mukaansa mahdolliseksi niiden johtopäätösten vetämisen, jotka Gemeinsam-asiakirjassa on vedetty. Sattler toteaa dokumentin kytkeytyvän ehtoolliseen liittyvään In via -julistusten genreen amerikkalaisen Declaration on the Way (2015) -asiakirjan ja suomalaisen luterilais-katolisen dokumentin Communion in Growth. Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry (2017) tavoin.

Nüssel tuo tähän protestanttisen näkökulman. Hänkään ei kiellä kirkon, eukaristian ja viran yhteisen ymmärryksen merkitystä täydelle kirkolliselle yhteydelle. Vastikäänhän sekä kardinaali Koch että KMN:n moderaattori Heinrich Bedford-Strohm jälleen peräsivät yhteistä julistusta kirkosta, eukaristiasta ja virasta, joka tekisi mahdolliseksi yhteisen ehtoollisen katolilaisten ja luterilaisten välillä vuoteen 2030 mennessä. Nüssel kiteyttää Gemeinsam-asiakirjan ilmaiseman konsensuksen kirkon virasta:

> "Virka ymmärretään yhdessä evankeliumin julkisen julistamisen viraksi sanassa ja sakramentissa. Virka, vihkimykseen sidottu, on välttämätön kirkon olemiselle ja pysymiselle totuudessa ja palvelee ykseyttä. Se on Jumalan asettama. Vihkimys on järjestynyt kutsu ja lähettäminen sanan ja sakramentin palveluvirkaan. Episkopé on välttämätön kirkon hallinnolle, joka sisältää henkilökohtaiset, kollegiaaliset ja yhteisölliset ulottuvuudet. Missä nämä periaatteet otetaan huomioon Herran ehtoollisen johtamisessa, siellä ei ole estettä, protestanttisesta näkökulmasta, tukea Herran ehtoollisen asettamisen pätevyyttä. Varmasti täyteen kirkolliseen yhteyteen ja interselebraa-

tioon differentioitu konsensus kirkosta, sakramenteista ja virasta on välttämätön jopa protestanttisen käsityksen mukaan."

Saksalaisessa kontekstissa Gemeinsam-asiakirjalla on ollut käytännöllistä relevanssia, vaikka Vatikaani onkin sitä kritisoinut. Sattler toteaa:

> "Argumentti, jonka mukaan voi osallistua eukaristiseen viettoon ja Herran ehtoolliselle hyvästä hengellisestä syystä, luottaen Jeesuksen Kristuksen luvattuun ja annettuun läsnäoloon, on vahvistanut monia ihmisiä heidän toiminnassaan [jotka monesti ovat olleet kanonisen säätelyn vastaisia]. Sen jälkeen, kun tästä teemasta keskusteltiin 3. ekumeenisen kirkkokongressin yhteydessä Frankfurtissa 2021, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla, se on saanut paljon huomiota."

Ammattimaisella ja akateemisella tasolla asiakirjasta on ollut eri suuntaan meneviä näkemyksiä.

Nüssel kommentoi asiakirjan reseptiota seuraavasti:

> "On osa ekumeenisen ymmärryksemme saavuttamaa nykytilaa, että protestanttiset ekumeenikot ovat saaneet sisänäkymää roomalaisen kuurian kriteriologiaan ja teologisiin huolenaiheisiin. Tätä taustaa vasten kriittinen roomalaiskatolinen vastaus 'Yhdessä Herran pöydässä' -asiakirjaan ei ollut täydellinen yllätys. Mutta se halvaannutti protestanttisen reseption. Euroopan nopean maallistumisen taustaa vasten on tarpeeksi vaikeaa välittää ihmisille Jumalan läsnäolon mysteeri ja Jumalan rakastava huolenpito keskellä rajallisuuttamme. Kirkkojen yhteistä todistusta tarvitaan. Tarvitsemme suunnanmuutoksen tässä. Tunnustuskuntaista profiloitumista ei enää ymmärretä tänään. Siksi keskeinen tehtävä on tulkita toisiamme ekumeenisesti parhaassa mielessä. Tämä ei ole paras signaali, jonka reseptioprosessi lähettää."

3. Liturgia ja lahjojen ekumenia. Sattler nosti esiin kuolleiden muistamisen roomalaiskatolisessa kirkossa etenkin eukaristian yhteydessä ekumeenisena teemana ja selitti sen liittyvän esimerkiksi lasten ja edesmenneiden vanhempien välisen sovinnon rakentamiseen ehtoollisella, jossa Kristuksen sovittava rakkaus on erityisellä tavalla läsnä - tarjolla niin eläville kuin kuolleillekin ja lähteenä sovinnolle myös ihmisten kesken. Toisena seikkana hän

nosti esiin toivon, että olisi ekumeeninen lukukappaleiden järjestelmä, joka olisi globaalisti jokseenkin sama eri kirkoissa ja perinteissä, mikä olisi lahja.

Nüssel puolestaan sanoi, että protestanteille kuolleiden muistaminen lahjana voi olla vaikeata ymmärtää, globaali lektionaari helpompaa, vaikka hänen mielestään voidaan kysyä, eivätkö erilaiset lektionaarit voi myös nähdä rikastuttavana lahjana. Nüssel nosti esiin Jumalan puhtaan armon evankeliumin löytymisen uudelleen reformaatiossa pitkäkestoisena ekumeenisena lahjana. Samoin se, että Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista on voitu ottaa vastaan eri kristillisissä perinteissä, on yhteinen lahja.

Sattler lisäsi ekumeenisina lahjoina myös kalkin jakamisen maallikoille sekä varovaisuuden puhuttaessa ”uhrista”. Uhrin itsensä sisällöstä on nykyisin ekumeeninen yhteisymmärrys: ”...koolla oleva yhteisö viettää kiitosuhria Jumalan teosta Jeesuksessa Kristuksessa, joka kärsi elämänsä kertakaikkisen ja kaikkien puolesta annetun uhrin osoituksena Jumalan armosta syntisille ristillä.” Sattler näkee kuitenkin joissakin roomalaiskatolisissa eukaristisissa rukouksissa tendenssin ymmärtää uhri Jeesuksen Kristuksen uhraamisena Jumalalle, mikä on toki omiaan luomaan ekumeenista hämmennystä. On Sattlerin mukaan hyvä muistuttaa, että Jumala uhraa itsensä meidän puolestamme eikä että me tarjoamme hänelle uhrin. Nüssel lisäsi tähän, että dialogi on auttanut protestantteja ajattelemaan Kristuksen reaalipreesensin merkitystä syvemmin. Protestanttien olisi syytä paneutua myös vielä syvemmin Tuomas Akvinolaisen näkemyksen eri ulottuvuuksiin ja hienouksiin. Eukaristisen muutoksen reaalisuutta painottaessaan tä pyrki välttämään rationalistisen käsityksen muutoksesta, joka jää näkymättömäksi. Nüssel pitää merkittävänä myös moderneja yrityksiä kääntää transsubstantiaatio-oppi nykykielelle termeillä kuten transsignifikaatio ja transfinalisaatio. On myös hyvä, että otetaan huomioon laajempi liturginen konteksti eikä vain ehtoolliselementit, kuten luterilaisuudessa helposti tapahtuu.

4. Tieteidenvälinen yhteistyö ekumeniassa. Sattlerin mukaan tarvitaan paitsi teologista ja filosofista myös sosiologista ja psykologista yhteistyötä ekumeenisessa tutkimuksessa. Teologiassa vaikkapa raamatuntutkimus voi toimia systemaattisen teologian avartajana näkemään eri kontroverssien mittasuhteet raamatullisen materiaalin valossa.

Nämä olivat siis sisällöllisesti painavimmat konferenssin esitelmät ajatellen teemaa liturgia ja ekumenia. Kiintoisaa oli kuulla ajatuksia myös vaik-

kapa kastettujen kristittyjen ekumeenisesta vastaanottamisesta esimerkiksi verrattaessa ortodoksisen kirkon ja roomalaiskatolisen kirkon käytäntöjä toisiinsa, anglikaanis-katolisesta Malines-keskustelusta anglikaanien viran tunnustamisesta roomalaiskatolisessa kirkossa, projektista laatia vuosiksi 2025–2029 globaali ja osin ekumeeninen kommentaari Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen dokumenttien reseptiosta, roomalaiskatolisen lektionaarin ekumeenisista juurista, BEM-asiakirjan merkityksen uudesta pohdinnasta nykykontekstissa sekä kolmikantaisesta liturgiikan ekumeenisesta opettamisesta katolisesta, ortodoksisesta ja protestanttisesta näkökulmasta Pariisissa.

Kokous keräsi noin 200 osallistujaa, ja seuraava Societas liturgican kokous on heinäkuussa 2025 Pariisissa. Alustavasti oli puhetta, että siellä käsiteltäisiin Nikean uskontunnustusta ekumeenisen liturgisen teologian näkökulmasta konsiilin 1700-vuotismuiston merkeissä.

Johtopäätökset

Suomessa olemme konferenssin valossa olleet hyvin hereillä liturgian ja ekumenian välisen suhteen pohtimisessa jo 1990-luvun jumalanpalvelusuudistuksen tiimoilla. Tätä traditiota olisi hyvä osana kansainvälistä vuorovaikutusta kehittää eteenpäin, niin että ajallemme tyypillinen poteroituminen ei ohittaisi ekumeenista yhteisen rikkauden etsintää yhteisestä kristillisestä perinteestä ja niiden rikastuttavien lahjojen etsintää ja vaihtoa, jotka ovat käsillä ja yhteisesti löydettävissä. Konferenssi antoi hyviä lisäeväitä käsitellä myös marraskuisessa ekumeenisen teologian iltapäivässämme 15.11. liturgian ja ekumenian välistä suhdetta sekä aineksia peilata meillä käytävää keskustelua kirkollisten toimitusten teologiasta nykyiseen ekumeeniseen keskusteluun. Societas liturgica -yhteisö on lähtökohtaisesti ekumeeninen, ja etenkin kirkkomme jumalanpalveluselämän kehittämisen näkökulmasta sen tarjoamia keskusteluja ja verkostoja on hyvä seurata ja pitää yllä. Oli jälleen hyvä myös huomata, että luterilais-katolinen dialogiraporttimme Communion in Growth on edelleen luterilais-katolisen ekumeenisen keskustelun hermolla, yksi pöydällä olevista avaindokumenteista tulevaa pohdittaessa.

Suomen Ekumeenisen Neuvoston syyskokouksen seminaari Uskonnonvapaus ja yhteinen todistus Kristuksesta tänään 31.10.2023

Johdantosanat: Tomi Karttunen

Tänä vuonna on erityisesti juhlistettu 100-vuotiasta uskonnonvapauslakia. Uskonnonvapauden rajoitukset ympäri maailman kertovat, että tämä perusoikeus ei ole itsestään selvyys. Myös meillä, vaikka uskonnonvapauslaki sinällään painottaa oikeutta uskontoon ja sen harjoittamisen vapautta sekä uskonnollisten yhdyskuntien ja kirkkojen sisäistä autonomiaa uskon sisällön määrittelyssä, myös negatiivinen vapaus uskonnosta on tulkinnoissa vahvistunut. Pyritään monesti edistämään näennäisesti neutraalia julkista tilaa. Silti kristillisen kirkon missionaarinen kutsumus on voimassa. On syytä yhdessä pohtia, miten voimme parhaalla tavalla, voimia keräten ja yhdistäen, todistaa Kristuksesta viestien eri tavoin pelastuksen lahjasta: Jumalan armosta ja rakkaudesta, syntien sovituksesta ja lunastuksesta, hyvyyden voimasta ja oikeamielisestä tahdosta sekä auttamalla osallisena tästä laupeudesta kärsivää lähimmäistä ja vaikuttamalla hänen ja heidän puolestaan – samalla toki autamme itseämme, koska laupeuden osoittaminen koskettaa kaikkia ihmisiä.

Vuonna 1999 allekirjoitettiin juhlallisesti 31.10., eli reformaation muistopäivänä, Katolisen kirkon ja Luterilaisen maailmanliiton välillä *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista*, jossa alleviivattiin Jumalan armoa Kristuksessa pelastuksen ja hyvien tekojen perustana sekä todettiin, että tämän sovitetun yksimielisyyden mukaan opetettaessa 1500-luvun oppituomiot eivät enää osu kohteeseensa. Sittemmin metodistit liittyivät samaan julistukseen vuonna 2006 ja reformaation merkkivuoden 2017 lähestyessä reformoidut ja anglikaanit. Nyttemmin on pyritty jatkamaan yhteisellä tiellä eteenpäin kirkon keskeisen tehtävän – evankeliumin julistaminen sanoin ja teoin – konkretisoimisessa jatkona opilliselle lähentymiselle. Kuten evankeliumi ja lähetys, myös ekumenia on kokonaisvaltaista. Kyse on Sanan tulemisesta lihaksi ja Jumalan valtakunnan tulemisesta myös meidän keskellemme.

Näissä merkeissä luetellut viisi maailmankommuuniota kokoontuivat Notre Damen yliopistossa Yhdysvaltain itärannikolla ja esittivät yhteistä tahtoa ilmaisevan niin kutsutun *Notre Damen julkilausuman* vuonna 2019. Siinä todetaan muun muassa näin:

> ”Jumalan armon julistaminen aikanamme vaatii vanhurskauttamisen eri näköalojen yhdistämistä raamatullisina aikoina ja nykykäsityksissä. Traditioidemme kielen ihmisen persoonasta Jumalan edessä, armosta ja synnistä, anteeksiannosta ja oikeamielisyydestä täytyy tulla eläväksi ihmisille tänään. Tämä työ vaatii huolellista ekumeenista tutkimusta eri tasoilla: paikallisesti, alueellisesti ja maailmanlaajasti. Sellainen sillanrakennustyö tuottaa myös tuoretta julistusta. Maailma tarvitsee sanomaa Jumalan vapauttavasta armosta. Individualismin ja tuotteistamisen aikakaudella haluamme seistä yhdessä tarjotaksemme sanoman, että Jumalan pelastus, ihminen ja luomakunta eivät ole myytävänä.
>
> Työskentelemme vahvistaaksemme todistustamme yhteisestä kasteen siteestä, jonka jaamme. Ehdotamme, että työskennellään sopivien materiaalien luomiseksi kastejuhlan ja kastelupausten uudistamisen viettämiseksi, missä niitä ei jo ole. Samoin tulisi tarjota liturgioita vanhurskauttamisen ja yhteisen kasteemme juhlistamiseksi 31. lokakuuta ja ekumeenista pohdintaa jokaiselle vuodelle.
>
> Kaikilla näillä tavoilla toivomme tekevämme näkyvämmäksi yhteisen todistuksemme jumalanpalveluselämässä ja palvelussa matkallamme yhdessä kohti näkyvää ykseyttä, kulkien yhdessä, rukoillen yhdessä ja työskennellen yhdessä. Tässä uudessa todellisuudessa yhteisessä elämässämme katsomme uudelleen Lundin vuoden 1952 periaatteen soveltamista: ’että kirkkojen tulisi toimia yhdessä kaikissa asioissa paitsi niissä, joissa syvät erot vakaumuksessa pakottavat ne toimimaan erillään’, jonka kaikki olemme hyväksyneet.”[1]

1 https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/07/Lut-kat_Notre-Damen-julkilausuma.pdf

Tältä pohjalta jatkettiin eteenpäin Luterilaisen maailmanliiton yleiskokouksessa Krakovassa nyt syyskuussa maailmankommuunioiden edustajien paneelissa, jossa myös ortodoksit ja helluntailaiset esittivät puheenvuoronsa. Kardinaali Kurt Koch painotti sen kiireellisyyttä, että tuodaan sanoma Jumalan armosta ja ihmisen vapaudesta maailmaan, jossa ”vanhurskauttamisesta on tullut vieras termi”. Vanhurskauttaminen on hänen mukaansa ennen muuta “tapahtuma”, joka toteutuu kasteessa, vasta sitten oppi – rukouksen laki ensin. Työ kristittyjen ykseyden hyväksi täytyy Kochin mukaan ymmärtää “perustavaksi uskon asiaksi” eikä poliittiseksi yksimielisyydeksi, joka perustuu kompromisseihin.[2]

Metropoliitta Kyrillos ekumeenisesta patriarkaatista ja tri William Wilson, helluntailaisten maailmanyhteyden presidentti, tarjosivat myös pohdintoja vanhurskauttamisen ymmärtämisestä traditioissaan. Metropoliitta painotti erilaisia teologisia käsityksiä alkusynnistä ja Jumalan pelastustyöstä, kun taas helluntailainen presidentti henkilökohtaista armon kokemista ja pelastetun persoonan muuttumista Jumalan rakkauden kautta.[3]

Meillä Suomessa viime keväänä julkaistussa, oppikeskustelujamme Suomessa luterilaisten ja ortodoksien kesken kokoavassa julkaisussa *Kaste ja pelastus* todetaan: ”Raamatullisen kolminaisuususkon kärki on pelastusopillinen eli soteriologinen. Se kertoo, että kristillisen uskon ytimessä on hyvä uutinen Jumalan armosta Jeesuksessa Kristuksessa langenneelle ihmiskunnalle ja lunastuksesta koko luomakunnalle. Tämän sanoman yksinkertainen kiteytys on niin sanottu pienoisevankeliumi (Joh. 3:16). Luomakunnalle annetusta toivosta kirjoittaa esimerkiksi apostoli Paavali (Room. 8:20).”[4]

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja helluntaiherätyksen kanssa käydyissä keskusteluissa 1987-89 puolestaan todettiin:

> ”Vanhurskauttaminen on kokonaan ja yksin Jumalan teko. Syyllinen ihminen julistetaan Kristuksen tähden syyttömäksi ja Kristuksen pyhyys ja vanhurskaus luetaan ihmisen hyväksi. Tähän Jumalan tekoon ei ihminen voi mitään lisätä. Ihminen ottaa sen vastaan uskolla, joka sekin on Jumalan teko. Uusi elämä on vanhurskauttamista seuraa-

2 https://2023.lwfassembly.org/news/new-perspectives-ecumenical-journey
3 https://2023.lwfassembly.org/news/new-perspectives-ecumenical-journey
4 Kaste ja pelastus 2023, 53.

muksineen. Aitoa uskoa seuraavat hedelmät. Uuden elämän luonne on erityisesti Kristuksessa pysymistä.”[5]

Kysymys kuuluu, miten saamme raamatullisen ja opillisen pelastusnäkemyksen ja ihmisen elämän tässä ja nyt kohtaamaan – miten voimme olla yhdessä koskettavasti kokonaisvaltaisia sanoin ja teoin, kun toimimme niiden myönteisten mahdollisuuksien mukaan, jotka uskonnonvapauslaki meille tarjoaa?

5 https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/07/Helluntaiheratys_Paatosasiakirja_1987-1989.pdf , 11.

Suomalaisen Luther-tutkimuksen ekumeeniset pelastusopilliset löydöt ja kirkkojen yhteinen todistus

Matti Repo

Viikko sitten tuli täyteen 375 vuotta Westfalenin rauhasta. Aikoinaan se oli päättänyt Eurooppaa 30 vuotta repineen uskonsodan. Rauhan merkkipäivä meni ohi vähällä huomiolla, kun samaan aikaan seurattiin sotatilanteen kehittymistä Ukrainassa sekä sotatoimien kasvua Israelissa ja Palestiinassa.

Kolmikymmenvuotinen sota oli kauhea katastrofi koko maanosan kannalta. Kristityt olivat yhden kokonaisen sukupolven ajan systemaattisesti vihanneet sekä tuhonneet, teurastaneet, ryöstäneet ja raiskanneet samaan Herraan uskoneita. Sen olivat sotajoukot tehneet muodollisesti puolustaakseen vapaata oikean uskonnon harjoittamista, mutta toki samalla tavoitellakseen myös vaikutusvaltaa, rikkautta ja mainetta. Olipa mukana kelpo joukko suomalaisiakin sotureita; olemme paljon kuulleet Hakkapeliittojen urheudesta ja laulaneet, miten ”pojat, kansan urhokkaan, Puolan, Lützin, Leipzigin ja Narvan mailla vertaan vuoti.” Monessa suomalaisessa luterilaisessa kirkossa on sotasaalina Saksasta tuotua tavaraa, on saarnatuoleja, tauluja, veistoksia, ehtoollishopeita jne. Niiden avulla on meillä monta vuosisataa harjoitettu hartautta ja rukoiltu Herralta rauhaa, tuskin muistaen, että esineiden tänne saapumisella on verinen historia.

Samalla kun vietämme ensimmäisen suomalaisen uskonnonvapauslain satavuotisjuhlia ja nykyisen lain 20-vuotisjuhlia, muistamme, etteivät kristillisten kirkkojen väliset suhteet ole suinkaan aina olleet pelkästään rauhanomaiset, eivät edes kunnioittavat, saati rakastavat. Toiselle ei välttämättä ole tässä kristillisen kulttuurihistorian maanosassa aina suotu edes olemassaolon oikeutta, vaan kun valtaa pitää yksi Jeesuksen opetusten nimiin vannova joukko, on toinen saanut rukoilla samaa rauhan Herraa piilossa henkensä kaupalla. 30-vuotisen sodan kuuluisa lopputulos ”kenen

maa, sen uskonto" ei yksistään taannut rauhaa tai toisen kunnioitusta, vaan päinvastoin antoi oikeutuksen vainolle ja maasta karkottamiselle. Vasta myöhemmät vuosisadat ovat antaneet hallitsijan tunnustukseen nähden eriuskoisille oikeuksia rakentaa samaa yhteiskuntaa. Mutta ainakin sota opetti, ettei toisten käännyttäminen pakolla voinut onnistua, vaan vakaumusten erilaisuus on pysyvä poliittinen realiteetti. Niille on annettava tilaa, olkoonkin, että tilaa ei ole tahdottu antaa aivan omaan naapurustoon. Toleranssi on ollut vaikeaa opeteltavaa meidän päiviimme asti.

Westfalenin rauha ei ollut mikään ekumeeninen saavutus. Se tuskin lisäsi yhteisymmärrystä, ehkä pikemminkin syvensi katkeruutta. Vaikka yhtäältä voidaan sanoa, että kyseessä oli viimeinen eurooppalainen uskonsota, on meidänkin aikamme kuullut uskonnollista retoriikkaa sodankäynnin kannustimena. En toivo, että enää kristittyjä motivoitaisiin hyökkäämään kenenkään kimppuun sillä perusteella, että muut uskovat väärin. Suuntaus on ollut kohti yhteyttä jo ainakin reilun vuosisadan, jos ajattelemme vaikkapa vain organisoituneen ekumeenisen liikkeen syntynä pidettyä Edinburghin lähetyskonferenssia 1910. Siitä lähtien ovat kirkot etsineet niin yhteisen uskon, yhteisen palvelun kuin yhteisen todistuksen piirissä Kristuksen rukouksen mukaisesti ykseyttä, "jotta maailma uskoisi" (Joh. 17).

Samalla, kun siirrymme uskonnonvapauslain satavuotisjuhlasta ensi vuoteen, pääsemme viettämään erään ekumeenisesti tärkeän merkkipaalun 25-vuotisjuhlaa. Luterilaisen maailmanliiton sekä Roomalais-katolisen kirkon välinen Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista allekirjoitettiin v. 1999 Augsburgissa, reformaation päivänä 31.10., joka meillä sivumennen sanoen onkin juuri tänään käsillä. Päivää vietetään Martti Lutherin aneteesien julkaisun muistoksi monissa kirkoissa juuri tänä kalenteripäivänä, Suomen ev.-lut. kirkossa puolestaan se on 22. helluntain jälkeinen sunnuntai, juuri toissa päivänä.

Tänään meillä on siis tuon asiakirjan juhlallisen allekirjoittamisen 24. vuosipäivä. Viime vuosina se on otettu vastaan ja omaksuttu myös metodistikirkkojen, reformoitujen kirkkojen ja anglikaanisten kirkkojen globaaleissa kommuunioissa. Siitä on siis tullut viiden perheen oma, ja se yhdistää laajasti läntistä kristikuntaa. Harva ekumeenisen liikkeen asiakirja on näin laajasti hyväksytty. Mikä on sen salaisuus?

Yhteinen julistus pyrki kokoamaan yhteen sen, mitä me uskomme pelastuksesta. Miten tullaan vanhurskaaksi Jumalan edessä? Juuri tähän kysymykseen olivat keskittyneet Lutherin ajan kiistat, ja juuri niihin kudottiin myös

keskinäisiä oppituomioita. Joka toisin opettaa, olkoon kirottu, anathema sit, lausuttiin monissa 1500-luvun teksteissä. Tämän asiakirjan laatijat pyrkivät tietoisesti ylittämään erottavat tekijät, sovittamaan eriävät näkemykset keskenään siten, että ne eivät sulje toisiaan pois vaan ovat avoimia toistensa suuntaan. Tätä kutsuttiin erot sovittavaksi yksimielisyydeksi. Monia eroja toki on jäänyt voimaan, kaikesta ei olla samaa mieltä. Mutta pelastuksen perusasioista vallitsee sellainen yksimielisyys, ettei ole aihetta tuomita toista. Niinpä kyettiin lausumaan, että kun yhdessä opetamme sillä tavoin kuin tässä asiakirjassa sanotaan, meidän keskinäiset oppituomiomme eivät enää ole voimassa. Ne eivät osu kohteeseensa, sillä olemme löytäneet riittävän yksimielisyyden perustavista totuuksista.

Yksimielisyys perustuu viime kädessä siihen, että uskomme yhteen ja samaan Kristukseen ja kuuntelemme häntä. Kun huomio kiinnitetään Kristukseen, hänen persoonaansa ja hänen lahjoihinsa, Kristus muuttaa meitä. Niinpä yksi tämän asiakirjan lähtökohtia oli yhteinen syventyminen Raamatun tutkimiseen:

> ”Näihin uusiin näkemyksiin on johtanut yhteinen tapamme kuunnella Jumalan sanaa pyhässä Raamatussa. Me kuulemme yhdessä evankeliumin, että ’Jumala on rakastanut maailmaa niin paljon, että antoi ainoan Poikansa, jottei yksikään, joka häneen uskoo, joutuisi kadotukseen, vaan saisi iankaikkisen elämän’ (Joh. 3:16).” (YJV § 8)

Vanhurskauttamisoppi juurtuu asiakirjassa kristinuskon perustaviin opinkappaleisiin Jumalan kolmiyhteydestä sekä Kristuksesta Jumalan Poikana ja ihmisenä. Kun pelastusta käsitellään tässä kokonaisuudessa, myös yksimielisyys on saavutettavissa:

> ”Meidän yhteinen uskomme on, että vanhurskauttaminen on kolmiyhteisen Jumalan työ. Isä lähetti Poikansa maailmaan pelastamaan syntisiä. Kristuksen ihmiseksi tulo, kuolema ja ylösnousemus ovat vanhurskauttamisen perusta ja edellytys. Näin vanhurskauttaminen merkitsee, että Kristus itse on meidän vanhurskautemme, josta me tulemme osallisiksi Isän tahdon mukaan Pyhässä Hengessä. Me tunnustamme yhdessä: Yksin armosta, uskossa Kristuksen pelastavaan työhön eikä oman ansiomme perusteella Jumala hyväksyy meidät ja

> me saamme Pyhän Hengen, joka uudistaa sydämemme ja varustaa ja kutsuu meidät hyviin tekoihin." (YJV § 15)

Olennaista yksimielisyyden saavuttamisessa on huomion kiinnittäminen Kristuksen persoonaan. Hän itse on meidän vanhurskautemme ja me tulemme siitä osallisiksi. Toki Kristus on tehnyt pelastusteot hyväksemme, mutta tässä ei seurata sellaista polkua, jossa puhuttaisiin Kristuksen ansioista meidän puolestamme ja jotka sitten luettaisiin meidän hyväksemme. Sellainen puhe on toki ollut tuttua luterilaisille, mutta se tekee pelastuksen asiasta jonkinlaista oikeudenkäyntiä ja Jumalan armosta tuomarin vapauttavan päätöksen, joka julistettaisiin jossain taivaan tuomioistuimella. Tätä on kutsuttu "forensiseksi vanhurskauttamiseksi", sillä se tapahtuu julistamisena taivaan foorumilla. Mutta nyt olikin kyse läsnäolevan Kristuksen vanhurskaudesta, joka perustuu Kristukseen itseensä. Näin kyetään selkeämmin yhdistämään se, ettei Jumala lue ihmiselle hänen syntejään, ja että hän vaikuttaa Pyhän Hengen kautta ihmisessä toimivaa rakkautta:

> "Jumalan armollisen toiminnan kahta puolta ei saa erottaa toisistaan. Ne kuuluvat siten yhteen, että ihminen on yhdistetty uskossa Kristukseen, joka persoonassaan on meidän vanhurskautemme (1.Kor. 1:30); sekä syntien anteeksiantamus että Jumalan pyhittävä läsnäolo." (YJV § 22)

Tätä korostivat asiakirjan laadinnassa erityisesti suomalaiset teologit. Mukana työssä vaikuttanut piispa Eero Huovinen on kertonut taistelleensa sitkeästi saadakseen asiakirjan keskeiseen kohtaan, noiden kahden puolen yhteen liittämiseen seuraavan lauseen:

> "Vanhurskauttaminen ja uudistuminen kuuluvat yhteen uskossa läsnäolevan Kristuksen kautta." (YJV § 26)

Uskossa läsnäoleva Kristus oli suomalaisen Luther-tutkimuksen pelastusopillinen löytö, joka 1970-luvun lopulta lähtien nosti täkäläistä teologista tutkimusta kansainvälisen huomion kohteeksi. Se nousi alun alkaen esiin ekumeenisissa kohtaamisissa ja se pääsi myös vaikuttamaan ekumeenisissa kohtaamisissa, samalla kun se auttoi suomalaisia luterilaisia paremmin ymmärtämään omaa kirkkoaan ja omaa uskonperintöään. Se oli löytö, joka

auttoi luterilaisia näkemään, että uskomme pelastuksesta Kristuksessa ei ole syntynyt reformaatiossa omana korostuksenaan vaan se noudattaa yhteistä vanhakirkollista ja ekumeenista perintöä.

Suomalaisen Luther-tutkimuksen teemaksi läsnäolevan Kristuksen vanhurskauden nosti professori Tuomo Mannermaa Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa käydyissä neuvotteluissa. Neuvottelujen yhteydessä arkkipiispa Martti Simojoki tuki Mannermaan pyrkimystä löytää leikkauspiste luterilaisen vanhurskauttamisopin ja ortodoksisen jumalallistamisopin välille. Sellaiseksi Mannermaa nosti Lutherin Isossa Galatalaiskirjeen kommentaarissaan esittämän käsityksen pelastuksesta Kristuksen läsnäolona uskossa. Siinä yhdistyvät niin ihmisen hyväksi luettava Kristuksen vieras vanhurskaus kuin se uudistava lahja, jonka ihminen saa. Kristityn uusi minä on itse Kristus, joka asettuu häneen asumaan. Näin ihminen tulee ”osalliseksi jumalallisesta luonnosta”, kuten lausutaan 2. Pietarin kirjeessä 1:4. Kyseessä ei toki ole tyystin sama kuin ortodoksinen theosis-oppi, mutta leikkauspiste sen ja luterilaisen käsityksen välillä.

Tuomo Mannermaan tutkielma In ipsa fide Christus adest (1979), joka perustui hänen Kiovassa 1977 pitämäänsä esitelmään, muodostui vaikuttavaksi työksi. Suppeudestaan huolimatta se toimi inspiraationa laajalle joukolle tekijänsä oppilaita ja synnytti suoranaisen ”koulukunnan”, jonka Luther-tutkimukset herättivät kansainvälistä huomiota. Saksassa siihen kohdistui suurempaa pidättyväisyyttä tai peräti torjuntaa, kun taas Yhdysvalloissa se herätti innostusta. Yhtäkkiä Suomi näyttäytyi kansainvälisen Luther-tutkimuksen eturivin maana ja Helsingin yliopisto sen intellektuaalisena voimanpesänä.

Uskossa tapahtuu ”onnellinen vaihtokauppa”: läsnä oleva Kristus ottaa syntisen synnit kantaakseen ja lahjoittaa tilalle oman pyhyytensä. Vanhurskaaksi lukeminen ja vanhurskaaksi tekeminen yhdistyvät hänen läsnäolossaan. Kristus alkaa vaikuttaa uskovassa sisältä päin. Kristityn teoista tulee Kristuksen tekoja ja puheesta Kristuksen puhetta. Hänet kutsutaan olemaan toiselle sitä, mitä Kristus on hänelle itselleen, tulemaan ”lähimmäisensä Kristukseksi” eli anteeksi antamaan tämän synnit, rakastamaan Kristuksen rakkaudella, peittämään toisen häpeä Kristuksen kunnialla.

Tätä Mannermaa kutsui reaaliseksi tai olemukselliseksi vanhurskauttamisopin tulkinnaksi erotuksena relationaalisesta eli suhteeseen perustuvasta. Ihminen ei ole vain Jumalan hengellisen vaikutuksensa kohde jostain tämän ulkopuolelta. Olemuksellinen vanhurskauttamisopin tulkinta antoi

uutta syvyyttä kirkon toimintaan, kun sen valossa nähtiin läheisempi kolminaisuusopillinen ja kristologinen motivaatio erilaisiin seurakuntatyön muotoihin. Diakonian, sielunhoidon, rippikoulun, liturgiikan ja homiletiikan alat sovelsivat tätä löytöä uutta näkökulmaa ja hengellistä voimaa antavana teologisena perusteluna niin lähimmäisen hädän kantamisessa kuin saarnaamisessa ja sakramenttien toimittamisessa.

Mitä Kristuksen läsnäoloa painottava ”pelastusopillinen löytö” voisi merkitä kirkkojen yhteiselle todistukselle?

Ainakin sillä on ollut ekumeenista yhteyttä vahvistavaa vaikutusta. Ortodoksisen kirkon kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen tämä korostus etsiytyi vanhurskauttamisoppia koskevan luterilais-katolisen julistuksen lisäksi Helsingissä käytyihin luterilais-anglikaanisiin neuvotteluihin, josta se siirtyi Porvoon yhteiseen julkilausumaan:

> ”Meillä on ’sama käsitys Jumalan vanhurskauttavasta armosta, so. että meidät luetaan vanhurskaiksi ja Jumalan edessä yksin armosta uskon kautta Herramme ja Vapahtajamme Jeesuksen Kristuksen ansioiden tähden. … Kumpikin perinteemme vakuuttaa, että vanhurskauttaminen johtaa ja sen tulee johtaa ’hyviin tekoihin’; oikea usko saa aikaan rakkautta’. Me saamme Pyhän Hengen, joka uudistaa sydämemme ja varustaa ja kutsuu meitä hyviin tekoihin. Koska vanhurskauttaminen ja pyhitys ovat saman jumalallisen tapahtuman eri puolia, ovat myös elävä usko ja rakkaus erottamattomia uskovassa.” (Porvoo § 32 c)

Kysymys on evankeliumin kokonaisvaltaisuudesta. Se sanoma, jota yhdessä julistamme, ei ole vain aate, jolle yritetään saada kannattajia, vaan elämän antava ja vapauttava sanoma, joka muuttaa ihmisiä. Se Kristus, jota julistamme, ei ole vain historian henkilö, jonka viisauksia yhdessä muistelemme ja toistelemme, vaan elävä persoona, joka meidän kauttamme vaikuttaa. Ne sanat ja teot, joita Kristuksen nimissä puhumme ja teemme, antavat todistuksen elävästä ja maailmaa muuttavasta persoonasta, eivät viime kädessä meidän uskostamme tai meidän palavuudestamme. Se rakkaus ja palveleva mieli, jolla ihmisiä kohtaamme, on itse Kristuksen rakkautta ja itsensä toisen puolesta antavaa palvelusta.

Saakoon Kristus läsnäolollaan vallata meidät ja vaikuttaa meissä niin, että maailma uskoo Jumalan lähettäneen hänet ja hänen lähettäneen meidät.

Life in the Eucharist
Porvoo Consultation in Madrid, 11th October 2023[6]

Matti Repo

Lutheran Churches in the Porvoo Communion are all united by the confessional writings collected in the Book of Concord, primarily by those of Augsburg Confession and the Small Catechism and Large Catechism by Martin Luther. On top of that, Lutheran Churches follow the liturgical order inherited from the western Catholic tradition. They also have commonalities in their history, not only in the Reformation era but also throughout centuries, particularly when it comes to their relation to the state, respectively. All Nordic Lutheran Churches are majority churches and have enjoyed privileges, and still possess a financial and juridical security, even though all of them have loosened their ties with state authorities.

However, the Nordic Lutherans are not a body of uniform shape or structure. Their liturgies resemble each other, but at the same time, they do have noticeable differences in their ordering of sacraments and ministry, the origins of which can partly be traced back to the Reformation as a political turmoil.

I know I oversimplify it, but ever since the Middle Ages, there have been two major competing powers in Scandinavia, namely those of Denmark and Sweden. Their Reformation history differs from each other, and in some instances, that can still be recognized between the churches of Denmark, Norway and Iceland in the west and Sweden and Finland in the east. Denmark was perhaps more imminently bound to the development in Germany, whereas Sweden, separated by the sea, got her influences in a mediated way through students sent to study at Wittenberg (and was subject to a king considering Denmark his enemy). The Baltic states, on their

6 piispa Matti Repo oli estynyt pitämästä tätä valmistelemaansa puhetta Madridissa.

part, received Lutheran reformation at an early stage too, and remained in close connection with Germany also during the time of Swedish rule.

From the very beginnings of Lutheran Reformation, the issue of salvation understood as forgiveness of sins has been a central doctrinal as well as existential topic. The Augsburg Confession (1530) is structured according to a soteriological understanding of Christian faith (God – Original Sin – Son of God – Justification – Ministry and Means of Grace – Good Works – Church …). In the same logic, Lutherans tend to consider the Eucharist more in the context of soteriology than ecclesiology. The Holy Communion is primarily a meal of communion with God, a means of grace, Gnadenmittel, through which Christ grants forgiveness and gives a new life. Crucial for Lutherans are the words of promise by Christ: Take, eat, this is my body, given for you… Drink this, all of you, this cup is the new covenant in my blood, shed for you for the forgiveness of sins…

Christ is truly (vere et realiter) present in the bread and wine of the Eucharist, offering his body and blood as a meal to all. All who consume them receive Christ, even those who do not believe. In this meal Christ gives his salvific gift of redemption to be received in faith. Thus, it has been customary for Lutherans to receive the Holy Communion as a gift that strengthens their faith and hope for eternal life. The Nordic Lutheran churches, particularly those of Finland and Norway, have up to our own days been strongly influenced by pietistic revival movements of 18th and 19th centuries, which might have contributed to understanding the Holy Communion in a rather individualistic way. It is considered a sacred moment of encounter between a believer and Christ alone – forget about the others around you and concentrate on your own soul!

Until late in the 20th century, it was customary for many local parishes in Finland to offer eucharistic service rather seldom, not every Sunday. It was announced separately in church bulletins on which Sundays there would be "Worship and Holy Communion", like the sacrament would have been something extra. When it was underlined in the worship renewal of 1990s that eucharistic celebration shall be the norm for every Sunday, it was hard for many to understand that the dignity of the sacrament will not diminish, even when it were celebrated daily. Also, the name of a normal Sunday worship was changed into "mass", just like the Finnish Reformer Mikael Agricola had called it – for some, it still sounded too Catholic. In general, the Reformation in Sweden and Finland had been much more

moderate than in Germany. Here, the Reformers kept more elements of Catholic liturgy than Luther had considered necessary. For example, Mikael Agricola included a longer eucharistic prayer in his Finnish mass than Luther had kept in his German mass.

But as much as the Reformation had been slow in Finland, the pietistic movements and the enlightenment weakened the sacramental life in Finnish Lutheranism. It was only the post-WW2 joining in the ecumenical movement that gradually started to change the understanding of the Eucharist from an individualistic and rare occasion into an element constitutive to the weekly life of a local parish. From 1980s onwards, participation in the Eucharist has increased – however, at the same time, worship attendance in general has declined. But for those, who regularly attend services, the Eucharist has become a means of participation in a community, not solely a moment of individual receiving forgiveness of sins. It has become a common meal, a sign of fellowship among all who share it.

This has happened hand in hand with a deepened understanding in the theology of the sacrament itself. A more thorough study of ancient and contemporary eucharistic prayers led to see that it can't be only the short narrative of institution that is enough for a liturgy of consecration (as Luther had emphasized). It was typical for at least some Finnish clergy to say a minimal eucharistic prayer, condensed in the words of institution, and to omit the anamnesis and epiclesis as something optional extra, yet all in accordance with the handbook of 1968. In the worship renewal of 1997, an emphasis on the Holy Spirit meant underlining the epicletic dimension in the Eucharistic prayer. Also, an epiclesis over the elements of bread and wine was introduced, causing a peculiar debate on whether such a prayer was really needed, or was it only a sign of doubting the promise of Christ's presence in them even without asking for it. Today, the great thanksgiving in the handbook of ELCF is a considerably rich anaphora with angelic, anamnetic, epicletic, narrative, eschatological and doxological elements. The whole is a prayer of consecration. (As a flip side of this development, some priests consider the prayer too difficult for parishioners to understand, or at least, too complicated for themselves to concentrate on.)

Inasmuch as the real presence of Christ in the bread and wine has always been unalienable for Lutherans, it was surprisingly unclear for how long we think the presence of Christ prevails in the elements. It was typical for theologians educated in the 1960s and 70s to assume that it only lasts as

long as the celebration of the sacrament – as soon as the worship ends, the sacrament returns to merely bread and wine, was a common thought. Consequently, no sufficient attention was paid on how to deal in a dignified way with the rest of the elements. Put the consecrated wafers back in the box with those that had not been on the altar? Pour the wine from the chalice back in the bottle, or just down the drain? It was only a couple of decades ago when the bishops started to advise their clergy to consume all the consecrated wafers and wine at the end of the service, merely on the grounds that we are not able to claim they were no more Christ's body and blood. Why would they cease to be that if Christ has promised to be in them? Also, no wafers shall be added on the paten during the mass without at least silently repeating the words of institution.

Another feature of a deepened understanding of the Eucharist is the possibility to call it a sacrifice. Not a sacrifice in the meaning of repeating Christ's one and only sacrifice on the cross, but as a thanksgiving and remembrance of it. According to the recent report from a Finnish Lutheran-Catholic dialogue, the "unique sacrifice of Jesus Christ is made sacramentally present in the Eucharist" (Communion in Growth, 2017, §§ 101-111). However, to speak about a sacrifice in connection with the Eucharist is still rather alien to many. There nevertheless is a new generation of younger clergy emerging in ELCF who are more aware of the liturgical riches and their meaning for a renewed spiritual life. After all, our mass mirrors and represents the heavenly liturgy Christ as the Highest Priest is performing in the presence of angels and all the saints. What could be more joyful?

I can recognize lots of hope in Finnish Lutheranism that at the same time as the Church continues to grow smaller and weaker according to human measures, she grows stronger in her faith, hope, and love, more profoundly equipped for witness and service. All this I consider a fruit of a deepened life in the Eucharist.

IV Uskon ja rakkauden tohtori

Puhe teologian kunniatohtoriksi promovoitua Luterilaisen maailmanliiton Maailmanpalvelun johtajaa Maria Immosta juhlistavassa seminaarissa 7.6.2023

Eero Huovinen

Kun Maria Palmu oli päässyt ylioppilaaksi, joku väitti hänelle, että teologiseen tiedekuntaan on vaikeaa päästä. Maria oli eri mieltä, pääsytutkinto on hänen mielestään helppo juttu. Niinpä hän vastasi huutoonsa, päätti hakea ja näyttää. Pääsi, mutta ei tuntenut tarvetta aloittaa, vaikka olisi voinut. Teologian tohtoriksi voi tulla toisellakin tavalla.

Ylioppilas Palmu aloitti opinnot filosofisessa tiedekunnassa, josta hän valmistui maisteriksi pääaineena englannin kieli. Tulevaisuuden kannalta tärkeämmäksi osoittautui kuitenkin valtiotieteellisestä tiedekunnasta sivuaineeksi valittu kehitysmaatutkimus.

Marian suhdetta teologiaan on vuosien kuluessa arvuuteltu. Epävarmuutta on lisännyt, että Marialla on joskus tapana suhtautua kriittisesti meihin teologian harrastajiin. Jotkut muistavat hänen itseironisen, mutta itsetietoisen tokaisunsa: ”Teologiasta en ymmärrä yhtään mitään.” Seuraavana päivänä hän saattaa kuitenkin pitää aamuhartauden, joka tihkuu hengellistä viisautta ja teologian tajua.

Henkilö- ja työhistoriansa kautta Marialla on itse asiassa varsin vahvat ja monelle eri taholle ulottuvat teologiset juuret. Niin kuin puun juuret eivät nouse maan pinnan yläpuolelle, niin ei Mariakaan hengellisestä taustastaan paljon puhu. Haluan kunnioittaa tätä arvoisan tohtorin asennetta ja esitän kohtuullisella arkuudella vain muutamia sanoja Marian teologisesta taustasta.

Marian vanhemmat, Hannu ja Päivi Palmu, ovat kurssitovereitani teologisesta tiedekunnasta. Aloitimme syksyllä 1964, siis melkein 60 vuotta sitten. En tuntenut Hannua ja Päiviä kovin läheltä, mutta vaikutelma oli selkeä. Hengellisesti vastuullisia ja viisaita, herätyshenkisiä, kristillisen uskon palavasti ja vakavasti ottavia teologeja, lähetyskutsumuksen omaavia ihmisiä. Tiedän, ettei kodin perintöä pidä liioitella, mutta ei myöskään vähätellä. Mutta uskon, että Maria on isänsä ja äitinsä tytär, rakas esikoinen.

Marian isä Hannu ottaa edelleen kutsumuksensa tosissaan, asettaa itsensä ja sielunsa lujille, on nöyrä, itsekriittinen, minun mielestäni vähän liikaakin. Hannun hengelliset juuret ovat lännellä, Frans Hannulan herätyksessä. Laitilassa myös rukoilevaisuudella on ollut oma tärkeä vaikutuksensa. Perheen yhteiset vuodet Hong Kongissa tekivät kirkon mission todeksi. Maria oli ja on paitsi herätyksen myös lähetyksen lapsi.

Teologisia eväitä Maria on vuosien mittaan saanut monelta muultakin kristillisyyden suunnalta. Tansanian työvuosinaan hän oli töissä anglikaanisessa hiippakunnassa, asui evankelikaalisten korttelissa ja opetti ranskan kieltä helluntailaisten koulussa. Luterilaisessa maailmanliitossa Maria tunnetaan suomalaisena ja luterilaisena ja humanitaarisen työn rautaisena ammattilaisena. Niin kuin monelle meistä, ikä ja vuodet ovat vieneet häntä kohti körttiläisyyden reuna-alueita. Oman hurskauden sijasta on yhä enemmän pakko turvautua Jumalan armoon.

Jos Maria on saanut kotoaan hengellisiä eväitä, niin sukunsa piiristä hän on saanut myös oikeudenmukaisuuden palon. Yksi hänen esikuviaan oli äidin äiti, Karhulan isoäiti Kymenlaaksosta. Löppösen isoäiti oli valpas kunnallispoliitikko, demari, joka ei kaihtanut tehdä huomiota herättäneitä aloitteita ihmisten hyvinvoinnin kohentamiseksi. Jo kauan sitten hän vaati, että Karhulaan on saatava pyöräteitä. Löppösen rouva tuli toimeen kaikkien kanssa eikä riidellyt kenenkään kanssa. Seurakunnassa hän osallistui Pirkko Lehtiön vetämään naistyön toimikuntaan. Kunta ja seurakunta toimivat yhdessä. Maria lienee myös isoäitinsä perillinen.

Työuransa aikana Maria on työskennellyt suomalaisessa kehitysasioihin erikoistuneessa konsulttiyhtiö Finnagrossa hankekoordinaattorina, Suomen Lähetysseurassa kehitysyhteistyöpäällikkönä ja sitten pitkään Luterilaisessa maailmanliiton World Service -osastolla. Afrikka, erityisesti itäinen Afrikka, on ollut hänen työalansa, mutta myös rakkautensa kohde.

Kun maailmanliiton World Service tarvitsi uuden johtajan viime vuosikymmenen puolivälissä, Maria ei halunnut hakea. ”En missään nimessä halua World Servicen johtoon.” Ulkopuoliset vetoomukset ja painostukset saivat pään kääntymään. Tällä paikalla Maria on ensimmäinen nainen ja pätevä onkin. Parhaita ovatkin usein ne, jotka eivät pyri korkealle, mutta jotka sitten joutuvat sinne. Genevessä Maria seuraa aiempia suomalaisia voimanaisia, Inga-Brita Castrenia, Anneli Janhosta, Eeva Kemppi-Repoa, Irja Askolaa, Sylvia Rauloa ja Kaisa-Mari Hintikkaa.

Luterilaista teologiaa Maria Immonen opetti paavi Franciscukselle ja katolisen kirkon edustajille Ruotsissa, kun katolinen kirkko ja Luterilainen maailmanliitto vuonna 2016 viettivät Lundissa reformaation merkkivuotta. Kirkkojen välistä yhteisymmärrystä uskon asioissa kaitsi Luterilaisen maailmanliiton ekumeenisten asioiden apulaispääsihteeri Kaisa-Mari Hintikka. Globaalin diakonian ja avustustyön asioista vastasi World Service -osaston johtaja Maria Immonen.

Kun Kaisa huolehti siitä, että paavi osasi sanoa oikean opin mukaiset sanat Lundin tuomiokirkon rukoushetkessä, niin Maria vastasi siitä, että paavi Malmön stadionilla nivoi uskon ja diakonian kiinteästi yhteen. Oppikeskustelut ja maailmanpalvelu pidettiin yhdessä. Diakonia on kirkon tunnusmerkki. Usko vaikuttaa rakkautena. Mielestäni on perusteltua nimittää Mariaa uskon ja rakkauden tohtoriksi.

Marian teologiaa hallitsee luottamus siihen, että jokainen ihminen on Jumalan luoma. Kristus on läsnä jokaisessa kärsivässä ihmisessä. Tämän pitää olla lähtökohtana ja johtotähtenä kaikessa avustustyössä. Kaikki ihmiset ovat Jumalalle rakkaita, olkoon heidän kansalaisuutensa, ihonvärinsä, uskontonsa, nimensä tai organisaationsa mikä tahansa. Tällä uskolla Maria on lähestynyt kaikkia yhteistyökumppaneitaan.

Vuoden 2016 yhteistyö World Service -osaston ja katolisen avustusjärjestön, Caritaksen, välillä on Marian johtajuuden aikana syventynyt ja kasvanut. Vaikka tässä yhteistyössä on ollut puolin ja toisin oppimisen aiheita, olen vakuuttunut siitä, että Marian kärsivällisyyden ja ratkaisuhakuisuuden ansiosta on päästy pitkälle eteenpäin. Olisiko ollut myös niin, että Maria

laajensi yhteistyötä katolilaisten kanssa aimo annoksella luterilaista rationaalisuutta ja suunnittelun johdonmukaisuutta. Marian tapana on tuoda dialogeihin terveellinen yhdistelmä empaattisuutta ja harkintaa.

Maria ei ole vain ekumeenisesti suuntautunut, vaan hän ymmärtää syvästi myös sen, että ihmistä on autettava myös uskontojen rajojen yli. Maria on uskaltanut mennä vastavirtaan myös silloin, kun ihmisten ja kansojen hätä on niin vaatinut. Vaikka uskon kysymyksissä islamin kanssa on eroja, niin rakkaus voi vaatia rakenteita ja hankkeita, joilla pyritään yhdessä nälän, kärsimyksen ja epäoikeudenmukaisuuksien torjumiseen.

Ennakkoluulottomuus on Marialle tyypillistä. Kerran hän lensi Intian kautta Nepaliin. Vieressä istui intialainen, jainalaisen uskonnon edustaja, jolle tarjottiin uskonsa mukaista ruokaa. Lentomatka sujui hyvin, kun Maria uteliaana halusi tietää, mitä jainalainen ruoka oikein on. Mauretaniassa hän istui illallisella islamilaisen ystävättärensä kanssa. Tähtien alla pohdittiin sitä, mitä ihminen voi tietää Jumalasta.

Maria on pitkään kuulunut kansainvälisten avustusjärjestöjen johtajien foorumiin, ainoana ja ensimmäisenä naisena. Luterilaisen maailmanliiton johtaja on enemmän kuin tasavertainen katolisen Caritaksen ja Punaisen Ristin herrojen kanssa.

Erään kerran suuren, ylen varakkaan Pictet-pankin pääomistaja kutsui joukon illalliselle. Kotona Maria kertoi aikovansa skipata kutsun rahan ääreen. Kun Pauli kuuli nimen Pictet, hän kertoi, että kalvinismiin taipuvan pankkimiehen kukkarossa on fyrkkaa vähän yli 600 miljardia Sveitsin frangia. Pauli arveli, että voisi olla hyötyä mennä illalliselle ja komensi rouvan menemään. Ja niin Maria istui kunniapaikalla mammonan vieressä, lähimmäiskeskeisesti keskustellen, mutta sieluaan myymättä.

Joitakin vuosia sitten Maria kutsuttiin Caritaksen vuosijuhlaan Roomaan. Illallisella Maria ja mukana ollut Pauli oli plaseerattu pöytään, joka oli täynnä kardinaaleja, pääsääntöisesti globaalista etelästä. Seurueen nähtyään Maria mietti, että mitähän tästäkin tulee. Illallisen aikana selvisi, että useampi pöydän ympärillä istuneista kardinaaleista oli jossakin elämänsä vaiheessa elänyt LML:n ylläpitämillä pakolaisleireillä.

Luterilaisen maailmanliiton presidentti Munib Younan kuuluu sanoneen, että Maria on vaarallinen nainen, sillä hän puhuu totta. Maria tunnetaan suorapuheisena, nopeaälyisenä, sanavalmiina, määrätietoisena, tehokkaana ja rohkeana. Jos asiat vaativat, Mariassa on myös annos jyrkkyyttä ja kulmikkuutta. Jos Marian kanssa on eri mieltä, hän osaa konfrontoida,

mutta toisia kunnioittaen – ja hymyillen. Maria osaa hymyillä. Hän seuraa asioita, johtaa vahvasti, saa työtoverit mukaan, on solidaarinen, osaa antaa kritiikkiä. Mikromanageeraus on Marialle vierasta. Visiot hän haluaa pitää kirkkaina, mutta huolehtii myös siitä, että työtoverit pysyvät mukana.

Vaikka maailmanpalvelun haasteet ovat vaikeita ja kiusaus langeta pessimismiin voi joskus olla lähellä, Maria ei anna periksi eikä kyynisty. Kriisien keskellä on strategioita täsmennettävä ja rakenteet pantava kuntoon. Uusien yhteistyökumppanien löytäminen ei ole Marialle vaikeaa. Hän viihtyy älykkäiden työtoverien seurassa; ilmankos yhteistyö pääsihteeri Martin Jungen kanssa sujui mainiosti. Omaa fiksuuttaan Maria ei mainosta, mutta ei piilottelekaan. Omanarvontuntoinen körtti.

Marian tapa tehdä työtä on vastuullinen. Hän osaa keskittyä ja paneutua. Kun kokoukset venyvät, jostain on hommattava suklaata. Ilman sitä työt eivät valmistu. Kahvia on myös oltava, erilaiset papulajit Maria tuntee paremmin kuin diilerit. Maria arvostaa laatua. Yksi hänelle annetuista lempinimistä on ”Samppanjakommunisti”.

Maria tulee aikaisin aamulla töihin. Työn ja vapaa-ajan välinen raja on hänelle tärkeä. Taito delegoida auttaa. Vapaa-ajalla Maria osaa ottaa etäisyyttä töiden kuormiin. Silloin esiin astuu nainen, joka toivoo hyvää ja hulvatonta elämää kaikille. Loman varustuksiin kuuluu iso pino kirjoja. Kirjasuosituksia hän kyselee ystäviltään jo etukäteen. Perheen kanssa vaelletaan, mieluummin kesäilmassa. Lunta Maria inhoaa.

Työnarkomaani Maria ei ole eikä työ mene lasten edelle. Kun Maria matkusti maailmalla, Pauli yritti keksiä perheen pojille hauskaa tekemistä, jekkuja ja kisoja. Ainakin kerran kävi niin, että Samuel ja Sakari kysyvät Paulilta: ”Milloin äiti taas lähtee matkoille, jotta me voisimme tehdä jotakin kivaa?” Kivaa oli myös sitten, kun äiti tuli takaisin kotiin.

Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan päätös myöntää kunniatohtorin arvo Maria Immoselle oli viisas ja oikeaan osunut ratkaisu. Maria on uskon ja rakkauden tohtori.

Tämän numeron kirjoittajat

Tomi Karttunen
johtava asiantuntija

Matti Repo
piispa

Pekka Huokuna
kansliapäällikkö

Elina Hellqvist
kansliapäällikön erityisavustaja

Laura Huovinen
asiantuntija

Maria Mountraki
projektikoordinaattori

Minna Hietamäki
teologinen erityisavustaja

Jussi Luoma
pastori

Anne Heikkinen
TM, pastori

Kimmo Kääriäinen
kirkkoneuvos

Antti Laine
yksikön päällikkö KUA

Juha Merilianen
teologinen erityisavustaja

Eero Huovinen
piispa emeritus

ISSN 2242-8658 (verkkojulkaisu)

SUOMEN EVANKELIS-
LUTERILAINEN KIRKKO